

ВЕРОИСПОВЕДНЕ РАСПРАВЕ

## УВОД\*

Списи који следе међусобно су повезани по форми и садржају, било да представљају исповедне томосе, било да оповргавају сличне томосе антипаламиста. Премда је све ове списе саставио свети Григорије Палама, они изражавају веру монаха̄ исихаста̄, али и свих православних уопште, чак и онда када их нису потписали многи Оци – због тога се у њима о Палами говори у трећем лицу.

Међу ове списе не можемо уврстити друге колективне текстове, попут Саборских томоса из 1341. и 1347. године – иако се по много чему може видети да их је Палама саставио – зато што су у њиховом састављању највероватније учествовали и други, а и зато што они већ припадају Цркви као њени званични текстови.

### 1. СВЕТОГОРСКИ ТОМОС У ОДБРАНУ СВЕТИХ ИСИХАСТА

Први од ових списа је чувени *Светогорски ѿмос* (Ἀγιορειτικὸς Τόμος ὑπὲρ τῶν ἱερῶς ἡσυ-

---

\* Аутор уводног текста, преузетог из књиге Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ *Ἔπαντα τὰ ἔργα*, 3, Θεσσαλονίκη 1982, јесте ПАНАЈОТИС К. ХРИСТУ.

χαζόντων). Пошто је, према Филотеју Кокиносу,<sup>1</sup> провео у Солуну „читаве три године”, свети Григорије Палама је прешао на Свету Гору. Овај поновни долазак на Свету Гору одиграо се највероватније у новембру 1340, односно одмах пошто је Палама обавештен о томе да је Варлаам, октобра 1340, посетио Константинопољ како би обновио своје оптужбе. На Светој Гори се није дуго задржао зато што је веома брзо обавио свој наум: да сабере водеће личности Свете Горе како би дали свој суд о тексту који им је он лично изложио.

Манојло Калека<sup>2</sup> и један антипаламитски текст који се води под именом Димитрија Кидониса,<sup>3</sup> приписују састављање *Томоса* Филотеју Кокиносу, а по угледу на њих то чини и Mercati.<sup>4</sup> Са друге стране, Димитрије Станилоје (D. Staniloae)<sup>5</sup> и Јован Мајендорф (J. Meyendorff)<sup>6</sup> сасвим исправно сматрају да писац овога *Томоса* јесте Палама зато што и он сам то у више наврата тврди: у *Тријадама*, 3, 3, 4 („Ми смо и у *Светио̀горском ѿмосу*, упућеном против оних који овако мисле, и у другом слову *О молиѿви*, јасно показали да су светитељи сагласни једни са другима”); у *Писму Арсенију Сѿудиѿу 1* („У *Светио̀горском ѿмосу*, који сам пре две године написао, дословно смо тако рекли”), и на другим местима, као што ћемо касније видети.

<sup>1</sup> Ἐγκώμιον, PG 151 592 C.

<sup>2</sup> Περὶ οὐσίας καὶ ἐνεργείας, PG 152, 329 A.

<sup>3</sup> Κατὰ Παλαμά, PG 154, 861–864.

<sup>4</sup> *Notizie*, стр. 245 и даље.

<sup>5</sup> *Viatsa si invatsatura sf. Grigorie Palama*, Sibiu 1938, стр. 108.

<sup>6</sup> *Introduction*, стр. 351.

У *Томосу* се Варлаам не помиње изричито, већ се из његовог поднаслова јасно показује да је он упућен против њега и његових истомишљеника: „против оних који, немајући (духовног) искуства и не верујући светитељима, поричу да тајанствене енергије Духа надразумно дејствују у онима који живе по Духу, да се откривају кроз дејства, али да се не могу доказивати логичким расуђивањем”. Палама је сматрао да *Томос* представља његово најзначајније оружје против оних који га нападају. Пошто га је преузео у Солуну, наумио је да се одмах упути у Константинопољ, али је ипак одлучио да не жури, сматрајући како још увек има времена да се ствари доведу у ред уколико би Варлаам био вољан да обустави своје оптужбе на рачун монаха – што је он тада и обећао,<sup>7</sup> али никада није испунио. На саборима из 1341. године, *Свештогорски шомос* је заузимао веома значајно место, док је касније био и у широј употреби.

Према сведочењу самога Паламе, ово дело се дели на седам глава. У предговору се само уопштено говори о теми која ће касније бити размотрена. Наиме, постоје две врсте истина: истине о овом веку, које су објавили пророци и које су се већ показале, и обећане истине о будућем веку. Но, као што су тада постојали људи који нису веровали ономе што се проповеда, тако постоје и сада. Оне древне истине познавали су пророци и они који њима верују; но, оне су објављене свима. Нове истине познају светитељи ко-

<sup>7</sup> Трећа посланица Акиндину, 19.

ји су их искусили, као и они који њима верују, но оне ће у будућем веку бити свима објављене. Тиме што кроз молитву надилазе себе, светитељи бивају посвећени у тајне које су изнад ума. По њима, дакле, они који су чистог ума могу да виде светлост Божију и да приме обождујућу благодат, која јесте нестворена, али је нижа од Бога, Који је изнад свих и свега.

Затим следи низ од шест исказа који почињу речима „онај ко”, и у којима се набрајају учења оних који другачије мисле. Онај, дакле, ко масалијанима и двобошцима назива оне што боготворачку благодат Божију сматрају нествореном (1); онај ко изјављује да се потпуно сједињење са Богом остварује само кроз подражавање (2); онај ко масалијанима назива оне што говоре да је дух настањен у срцу или у мозгу (3); онај ко каже да је светлост била приказа (4); онај ко каже да је нестворена само суштина Божија, али не и њене вечне енергије (5); онај ко не прихвата да се духовна стања огледају и на телу (6) – тај се супротставља светитељима Божијим и светим Оцима.

У поговору (7) се наглашава: „То смо научили из (Светога) Писма, то смо примили од наших отаца, то смо спознали из свог невеликог искуства; знајући, дакле, да је најпоштованији међу јеромонасима, и наш брат, господин Григорије, писао у одбрану светих исихаста, и увидевши да је све то сасвим сагласно са предањима светих Отаца, потписали смо ради обавештења читалаца.”

*Томос* је потписало двадесет монаха: протос Свете Горе Исаак, који је на том положају био

већ тридесет година; игуман Лавре Теодосије, игуман Ивирона, који се потписао на свом језику, игуман Ватопеда Јоаникије, игуман српског манастира (Хиландара), који се потписао на свом језику, игуман Кутлумуша Теостирикт; јеромонаси и монаси: Филотеј, Амфилохије из Есфигмена, Герасим, Мојсије, Теодосије из Ватопеда, Герондије Марулис из Лавре, Калист Музалон, Григорије Ставроланкадит, Исаија из скита Магула, Марко Синаит, Калист из скита Магула, један безимени старац исихаст из Сира који се потписао на свом језику, Софроније и Јоасаф. На крају је *Томос* запечатио епископ Јерисоса и Свете Горе Јаков, сведочећи да је заједно са овима потписала и читава Света Гора, и изјављујући да неће заједничарити ни са ким ко није сагласан са *Томосом*.

## 2. ИЗЛАГАЊЕ НЕПОБОЖНОСТИ

У свом писму Гаврасу, Палама каже: „Саставио сам књигу против његових непобожности, (видети у 5. тому)” (30). Сходно томе, ово дело је написано пре онога писма насталог у децембру 1342. године, и на неки начин представља уопштени преглед Паламине аргументације, са мноштвом понављања и без неке нарочите вредности.

Пун наслов овога дела гласи: *Излагање чудовишноῦ мношїѿва нейобожностии Варлаама и Акиндина* (Ἐκθεσις τῆς τοῦ Βαρλαάμ καὶ Ἀκινδύνου δυσσεβημάτων ἀλλοκότου πληθύος). Оно

поприма карактер исповедања вере, због тога што сваки члан почиње речју „одбацујемо”. Осуђују се они који сматрају да постоје два божанства – створено и нестворено – или да их је мноштво, од којих су нека виша, а нека нижа; да таворска светлост јесте творевина; да то није божанско сијање; да је творевина све што се разликује од божанске суштине; да она таворска светлост јесте приказа; да је у Христу присутно двојачко божанство – једно које је уистину нестворено и друго које је створено и плод је уобразиље; да таворска светлост није ни створена ни нестворена; да је она нижа од анђела; да црквене химне нису догматски исправне; да богочачство и доброначачство јесте створено и нестворено; да се силом божанскога Духа не може видети ништа нестворено; да херувими и серафими не могу видети ништа што је нестворено; да се Бог, Који је по Себи прост, може поделити на оно што је постиживо и оно што је непостиживо; да једино што је нестворено јесте суштина Божија; да створења могу појмити суштину Божију, а не Његове енергије; да је енергија Божија створена; да све што се на Бога односи по суштини јесу ипостаси које су саздане пре векова; осуђују се, дакле, они који кажу да се суштина Духа излива кроз Сина, пошто се кроз Њега излива благодат; да се на достојне излива суштина и Ипостас Духа; да је изливена благодат Духа створена; да се Дух Свети не излива само на светитеље већ и на све друге; да је Бог у свима подједнако присутан; да Бог борави у нама исто онако како борави у Христу; да обожење онога што је Владика (Ова-

плоћењем) примио од човека јесте створено; да седам духова које помиње пророк јесу створења; да они који су очишћени, постају заједничари суштине Божије; да се сједињујемо са целокупним Богом; да пуноћа Божанства коју светитељи попрамају јесте створена; да је Син други у односу на Оца по суштини; да се воља Божија ни по чему не разликује од суштине Божије; да је та воља тварна; да је енергија божанске природе тварна; да се божанска енергија не разликује од божанске суштине; да се нестворена енергија која потиче од божанскога Духа не разликује од божанске суштине; да се божанска благодат поистовећује са Оцем и Сином и Светим Духом; да не постоји заједничка енергија Трију Ипостаси; да све оно што је по природи својствено Богу јесте суштина; да се међусобно разликују само божанске Ипостаси, а не и силе и енергије; и да се божанска суштина и божанска енергија не разликују међу собом.

### 3. ОПОВРГАВАЊЕ КАЛЕКИНОГ ПИСМА

Као што је већ речено у општем уводу о овој фази догматског спора, патријарх Јован Калека је започео, себи несвојствено, списатељску активност у пролеће 1344. године. Тада се Палама, напуштајући спорење са Акиндином, упушта у расправу са патријархом. Три писма која је он сам написао, или су написана по његовом надахнућу, привукла су Паламину пажњу: његово *Писмо* или *Томос*, *Писмо* Игнатија Антиохијског и



Калекино *Тумачење Томоса*. Сва ова три списа противници исихаста су називали томосима,<sup>8</sup> док су их Паламине присталице називали антитомосима. У *Ојоврџавању Калекиног ѿтумачења Томоса* (1), Палама каже да је *Саборски ѿмос* „у наше време заступник истине по благочестивој вери, а да су се сада појавили и многи антитомоси, јер и лаж је многообразна”. Палама је оповргао сва три таква антитомоса, наравно, у име свих исихаста, због чега о себи и говори у трећем лицу.

Први томос, или антитомос, или слово, заправо је кружно писмо којим патријарх, сагласно са одлуком „Цркве”, анатемише и одлучује Паламу и његове истомишљенике. Арсеније Тирски нас уверава да је то слово настало на сабору: „Пошто је патријарх сабрао божанствени и свештени сабор, одбацио је његове (тј. Паламине) брбљарије; а њега, и са њим и све његове истомишљенике, подвргао је потпуном одлучењу и проклетству. Том приликом издат је и томос у којем је све то подробно изложено.”<sup>9</sup> У писму се уопште не помиње недавно одржани сабор, тако да је овде највероватније реч о сабору одржаном 4. новембра 1342. Затим је Паламино одлучење<sup>10</sup> образложено врло штурим текстом који је потписао једино патријарх. Но, Палама наглашава да је Калека, говорећи како је пресуду донела „Црква”, имао на уму самога себе.

<sup>8</sup> Акиндин, *Πρὸς Λαλίθην*, Marc. gr. 155, л. 88.

<sup>9</sup> G. MERCATI, *Notizie*, стр. 205.

<sup>10</sup> PG 150, 863–864.

Пун наслов Паламиног *О̄̄овр̄̀авања Калекиног̄̄* писма гласи: *О̄̄ шоме да̄̄ ѡ̄̄ријархово̄̄ ѡ̄̄смо̄̄ ѡ̄̄ро̄̄ѡ̄̄ив̄̄ ње̄̄га* (тј. Паламе) *ѡ̄̄редс̄̄ѡ̄̄ав̄̄ља̄̄ ѡ̄̄укулаж̄̄ и да̄̄ је оно̄̄ ѡ̄̄ свемӯ̄ ѡ̄̄ро̄̄ѡ̄̄ивно̄̄ Све̄̄ѡ̄̄ѡ̄̄горском̄̄ и Саборском̄̄ ѡ̄̄мосу, за̄̄ѡ̄̄ ш̄̄ѡ̄̄ је ѡ̄̄ро̄̄ѡ̄̄ивно̄̄ и свима̄̄ ѡ̄̄божнима, царӯ̄ ѡ̄̄божних, ѡ̄̄а и с̄̄амој̄̄ ѡ̄̄божнос̄̄ѡ̄̄и; а за̄̄ѡ̄̄раво̄̄ је ѡ̄̄ро̄̄ѡ̄̄ивно̄̄ с̄̄амоме̄̄ њемӯ̄ који се дрзнуо да̄̄ га̄̄ на̄̄ѡ̄̄ише* ("Οτι τὸ πατριαρχικὸν κατὰ τοῦ Παλαμᾶ γράμμα ψεῦδός ἐστιν αὐτοχρημα καὶ τῷ Ἀγιορειτικῷ καὶ τῷ Συνοδικῷ τομῷ δια πάντων ἀντίθετον, διὸ καὶ κατὰ τῶν βασιλέως καὶ τῆς εὐσεβείας αὐτῆς, κατ' αὐτοῦ δὲ μᾶλλον ὡς ἀληθῶς τοῦ τοῦτο γράψαι τετολημκότος). Насупрот Калекином писму, односно томосу, ово Паламино писмо је веома опширно. Он излаже најважније одељке Калекиног писма како би показао да се оно заснива на нетачностима.

У првом делу *О̄̄овр̄̀авања* (1–17), користећи се врло опширном аргументацијом, Палама пориче Калекино тврђење о томе шта је сврха његовога писма: да онемогући Паламине присталице да обмањују друге људе. У стварности, велика већина монаха̄̄ и мирјана̄̄ на Светој Гори, у Солуну и Константинопољу била је уз Паламу и уз истину. Истински циљ тога писма открива се у његовом другом делу (18–20), где се види да су млади царевић̄̄ и царица, насупрот ономе што тврди патријарх Калека, реаговали на његов план да Акиндина уздигне до епископског трона, па је он написао ово писмо како би показао да за непослушност није осуђен Акиндин него Палама. У трећем делу писма (21–39) показује

се да Калекино писмо заправо представља порицање *Томоса* из 1341, иако не садржи толико клевета као писмо са именом Игнатија Антиохијског (35). У последњем делу писма (49–48) излажу се догађаји који су се збили после јунског сабора, а које Калека прећуткује и тврди како од Паламе никада није захтевано исповедање вере.

Чини се да је Палама уверен како је Калекино писмо одаслато после Акиндиновог рукоположења и после његовог одбацивања од стране власти, односно крајем децембра 1344. *Оповргавање* је написано недуго после тога, пошто помиње да се Акиндиново рукоположење одиграло „недавно” (48) – значи, највероватније током јануара 1345. године.

#### 4. ОПОВРГАВАЊЕ ПИСМА ИГНАТИЈА АНТИОХИЈСКОГ

Пун наслов овога списка гласи: *О њоме да и њисмо (ѡаѡријарха) аѡѡиохијског ѡроѡив Паламе ѡредсѡавља ѡуку лаж, и да је оно ѡо свему ѡроѡивно Свеѡогорском и Саборском ѡомосу, заѡо шѡо је ѡроѡивно и свима ѡобожњима, цару ѡобожњих, ѡа и сѡмој ѡобожњосѡи; а заѡраво је ѡроѡивно сѡмоме њему који гѡ је најѡисао обмануѡи од варлаамѡиѡа* (“*Ὅτι καὶ τὸ τοῦ Ἀντιοχείας κατὰ τοῦ Παλαμᾶ γράμμα, ψεῦδος ἐστὶν αὐτόχρημα καὶ τῷ Συνδικῷ τε καὶ Ἀγιορειτικῷ τομῷ διὰ πάντων ἀντίθετον, διὸ καὶ κατὰ τῶν εὐσεβῶν ἐστὶ πάντων καὶ τοῦ τῶν εὐσεβῶν βασιλέως καὶ*

τῆς εὐσεβείας αὐτῆς, κατ' αὐτοῦ δὲ μᾶλλον ὡς ἀληθῶς γράψαι τοῦτο παρὰ τῶν βαρλααμιτῶν ἐξηπατημένου).

Игнатије Антиохијски (1342–1352) беше дошао у Константинопољ ради потврде свог избора, три године после упокојења Андроника Трећег (12), а две године после Паламиног затварања (7), односно у лето или јесен 1344. Као што је већ речено, одобравао је све поступке патријарха Јована Калеке против Паламе и против исихаста. Штавише, враћајући се у своје седиште крајем те године, он је Јовану Калеки предао два писма којима потврђује његово мишљење о Палами и о Исидору.

Палама тврди да је Калека „то писмо скривао од овдашњих људи” зато што није налазио погодно тло за његово објављивање, но ипак је његов препис послао у Солун, годину дана пошто се Игнатије вратио у Антиохију, одакле је оно послато Палами (6). На основу овога изгледа као да је он тек тада, односно крајем 1345. године, сазнао за ово писмо; но, то није тачно, јер га помиње и у свом *Ојоврџавању Калекиног писма*: „Није нам непознато ни твоје недавно иступање против благочешћа, кроз твоје антиохијско писмо”,<sup>11</sup> и: „...У оном *Антиохијском*у, који је, претварајући се да је (патријарх) Антиохије – јер, овај не би имао никаквог права да овде пише свој томос – написао против нас и против свеопштег благочешћа”.<sup>12</sup>

<sup>11</sup> *Ојоврџавање Калекиног писма*, 18.

<sup>12</sup> *Исидо*, 35.

Из тог разлога Палама открива да стварним писцем овога писма сматра Калеку, као што је чинио и у свом *Ојоврџавању Калекиног шумачења Томоса* (1).

Игнатијево писмо Палами је изгубљено, док је његово писмо Исидору сачувано; но, писмо Палами је великим делом и познато на основу одељака који су наведени у писму Исидору.

У првом делу Паламиног списка (1–25), излажу се разни догађаји везани за исихастички спор, како би се указало на нетачност тврђења Игнатија, који није познавао ствари. Писмо представља очигледан пример лажи јер оповргава Паламу, чије учење беше потврдио велики сабор, а у међувремену није било неког другог сабора који би то оспорио. Игнатије је говорио да се „појавио неки монах звани Палама, који је писао и проповедао учења страна светој Цркви Божијој и супротна божанским правилима побожног веровања”, и то за време његовог опоравка у Константинопољу (4). Нетачно је да се Палама појавио у Константинопољу док је овај тамо био присутан, јер кад је он тамо дошао, Палама је већ две године био заточен (7); осим тога, Палама се није „појавио” у Константинопољу, него је у њему рођен, одрастао и био врло познат, и у њему је себе и свој дом посветио Богу (8). Пратећи Калекино *Тумачење Томоса*, Палама описује околности Варлаамовог одласка, почетка исихастичког спора, сабора из 1341. године, свог одласка у Ираклију, који није представљао бежање, што могу да посведоче протос Свете Горе, филотејски игуман, номофилак, саке-

лар, као и двојица служитеља Цркве (17). Ово Паламино излагање коришћено је у *Саборском ѿмосу* из 1347. године.

У другом делу списка (26–34), оповргавају се поједине оптужбе догматског карактера и указује се на њихове међусобне противуречности. Палама се овде не предаје опширним богословским разматрањима јер, како каже, „од мене, који сам све ово у многим списима и у више наврата разобличио, засад је довољно оволико” (34).

#### 5. ОПОВРГАВАЊЕ КАЛЕКИНОГ ТУМАЧЕЊА ТОМОСА

Патријарх Јован Калека је саставио два тумачења *Саборског ѿмоса* из 1341. Изгледа да је прво, које носи наслов *О Томосу*<sup>13</sup> (Περὶ τοῦ τόμου), предато на увид царици Ани, пошто је она изразила противљење због планираног Акиндиновог рукоположења. У свом спису он тврди да *Саборски ѿмос* разматра само две теме: тему таворске светлости и тему молитве; тврди, такође, да је Варлаам осуђен само по овим питањима, да није оправдао целокупно Паламино учење, и на крају, да Акиндин није осуђен, јер је сабор из августа 1341. неважећи као да није ни одржан.

Други Калекин спис, под насловом *Тумачење Томоса* (Ἐξήγησις τοῦ Τόμου), није сачуван, али се веома детаљно наводи у *Саборском ѿ-*

<sup>13</sup> PG 150, 900–903.

мосу из 1347.<sup>14</sup> године, и Палама га овде опширно оповргава. Састављен је најмање годину дана раније, односно крајем 1345. или почетком 1346. и улазио је у састав књиге или брошуре која је, заједно са сличним антипаламитским текстовима Акиндина и осталих, поднета на увид царици Ани.

Ово друго тумачење Палама је назвао „трећим томосом против Православља”. Његово *Ојоврџавање* је написано недуго после Акиндинове прераде *Тумачења*, односно почетком 1346. године. Пун наслов овога списка гласи: *О ѿмоме да оно шѿо је ѿаѿријарх (Калека), који је ѿрисиѿуѿио варлаамѿиѿима, најѿисао и ради обмане дрѿѿих назвао објашњењем Томоса, заѿраво ѿредсѿавља оѿворено надриѿумачење и оѿоврѿавање ѿоѿа Томоса* (“Ὅτι παρεξήγησις ἐστὶν καὶ ἀνασκευὴ τοῦ Τόμου σαφής, ἣν ὁ τοῖς βαρλααμίταις προσθήμενος πατριάρχης γράψας ἐξήγησιν τοῦ Τόμου πρὸς ἀλάτην καλεῖ).

Највећи део *Ојоврџавања* (1–20) посвећен је порицању тврђења патријарха Јована Калеке о циљу и садржају *Саборског ѿмомоса*. Иако је циљ састављања *Томоса* био да осуди Варлаамове писмене и усмене оптужбе на рачун монаха, Калека представља као да *Томос* осуђује преступе монаха, инсистирајући на томе како су читани канони који забрањују разматрање догматских питања свакоме осим архијерејима и тврдећи како су управо канони представљали основну тему *Томоса* и главни предмет расправе на сабо-

<sup>14</sup> *Ојоврџавање Калекиног ѿумачења Томоса*, 18.

ру. Но, иако Калека тако пише, питања која су на сабору разматрана била су догматског карактера. Његово тврђење да је Варлаам, кад је почео да говори о догматима, био одбачен и да због тога нису прихваћене његове оптужбе, у потпуности је нетачно: он је био прихваћен, а после расправе монаси су се показали недужни. По Палами, Калека је сада патријарх само Акиндинове „Цркве” (18), и „на рђав начин гради тамо где је претходно ваљано приправио тло” (20), јер поништава *Томос*, који је он први потписао, а целокупна Црква га прихватила. Тако овај патријарх одобрава учења оних који су осуђени, а одбацује учења православних. „А доказ да овај патријарх у последње време ово прво пориче, а ово друго прихвата, јесте и ова његова књига упућена другима, у којој се јасно уочава његово старање за списе наших противника о питањима благочестиве вере” (20). Помислио је да ће моћи да заведе и власти и сáму царицу, но то је било узалуд: „Зато је он сада саставио и, свему што против нас већ постоји, придодao све што је сада неопходно да би се пред власти, пред веће и уопште пред свакога поставило као мамац на удицу, или као отров у неко слатко јело, настојећи да тако обмане оне који су у царском дворцу и да – каквог ли безумља! – и сáмој богоовенчаној владарки дотури тај свој чудновати спис. А она, која од Бога није имала само круну него је уистину поседовала и царску разборитост, схвати на основу тога да је он противник истине по вери, посаветује га колико је било неопходно и замоли га да се врати (на прави



пут), па, настојећи да га одврати од његовог наума, подсети га на све оно што је онај велики сабор одлучио и забележио. Овај се стаде још више гордити и још више се раздражи против истине; а она, подржана од свога мужа и цара, није хтела да благочестива вера дође у опасност. Оно што даље следи заслужује посебну студију како би се, с једне стране, размотрили мисли и поступци богооувенчане царице, а са друге, његове (тј. Калекине, *ѿрим. ѿрев.*) лажи и изумевања и подлости којима се супротстављао њеним настојањима да заштити благочестиву веру” (21). Пишући ово, Палама очигледно има на уму чврстину Аниног става после разматрања свих текстова Паламе, Калеке, Дисипата и Светогораца почетком 1346. године.

Последње главе (22–29) се дотичу догматских питања која је Калека први пут уврстио у своја *Тумачења*. То су углавном питања о разликовању суштине и енергија у Богу и о разлици међу сâмим енергијама. Калека је у Богу разликовао нестворену суштину и створене енергије, сматрајући их „несуштинским” стварима, које „не представљају суштину” (23), подсмешљиво називајући вечне енергије Божије и енергије Духа „мноштвом” (24).<sup>15</sup> Говорио је, дакле, да се „један Бог не састоји од онога што је несуштинско и од суштине” (23). Супротстављајући се Палами, који је учио о нествореној суштини и нествореним енергијама у Богу, Калека је енергије по-

<sup>15</sup> Види ПОРФИРИЈ УСПЕНСКИЙ, *История Афона*, Санкт Петербург 1892, стр. 720.

истовећивао са суштином. На тај начин, међутим, запао је у масалијанску јерес, пошто је био приморан да прихвати да је Бог по суштини свугде присутан, као и заједничарење створења у суштини Божијој. Но, богословствујући и овде у складу са предањем великих светих Отаца, Палама је лако оспорио његове заблуде.

## СВЕТОГОРСКИ ТОМОС

### СВЕТОГОРСКИ ТОМОС У ОДБРАНУ СВЕТИХ ИСИХАСТА

А ПРОТИВ ОНИХ КОЈИ, НЕМАЈУЋИ (ДУХОВНОГ)  
ИСКУСТВА И НЕ ВЕРУЈУЋИ СВЕТИТЕЉИМА, ПОРИЧУ  
ДА ТАЈАНСТВЕНЕ ЕНЕРГИЈЕ ДУХА НАДРАЗУМНО  
ДЕЈСТВУЈУ У ОНИМА КОЈИ ЖИВЕ ПО ДУХУ,  
ДА СЕ ОТКРИВАЈУ КРОЗ ДЕЈСТВА, АЛИ ДА СЕ НЕ  
МОГУ ДОКАЗИВАТИ ЛОГИЧКИМ РАСУЂИВАЊЕМ

Учења која су некада у целости била прихваћена и од свих призната, и која се недвосмислено проповедају, јесу тајне Мојсијевог закона, које су само пророци у Духу унапред видели; а добра будућега века која су светитељима обећана, јесу тајне живљења по Јеванђељу, које су, онима што су удостојени да их Духом виде, дате као некакав залог – но, и њима (су дате) са мером. Међутим, као када би неки од тадашњих Јудеја, не слушајући благонаклоно пророке који су Логоса и Духа Божијег називали савечним и предвечним,<sup>1</sup> запушио уши мислећи да слуша нешто што је у

---

<sup>1</sup> Ср. Приче Сол. 8, 22; Пс. 32, 6; 106, 20; 103, 30; 147, 8 и др.

благочешћу недопустиво и што је противно учењу прихваћеном од благочестивих, а које вели: „Господ Бог наш је Господ једини”,<sup>2</sup> тако ће и сада бити са оним ко не слуша благонаклоно тајне Духа, које познају само они што су врлином очишћени. Но, као што је исход оних прорицања показао да су тадашње тајне сагласне са оним што се показало јавно, па сада верујемо у Оца и Сина и Светога Духа, у Троипостасно Божанство, у једну природу која је проста, несложена, нестворена, невидљива и непојмљива, тако ће се и тајне будућега века, односно Једнога Бога откривенога „у своје време”<sup>3</sup> кроз неизрециво јављање у Три Савршене Ипостаси, показати у складу са оним што је свима видљиво. Треба, међутим, да имамо на уму и следеће: иако се и троипостасност Божанства тек напослетку пројавила по свим крајевима земље, не противуречећи ни на који начин ономе што је речено о једноначалству, они (старозаветни) пророци су и пре таквог развоја ствари тачно знали све то, и то је било прихватљиво за оне који су им веровали. На исти начин, ни ми сада не занемарујемо речи исповедања оних који отворено проповедају, као ни оних који их духовно откривају онима који су тога достојни. Наиме, једни су посвећени у тајну кроз (лично) искуство – то су они који су, благодаречи јеванђелском животу, напустили стицање (вештаствених) добара, човечанску славу и замamna телесна задовољства, и не само то, него

<sup>2</sup> Закони пон. 6, 4 и Марк. 12, 29.

<sup>3</sup> I Тим. 6, 15; 2, 6 и Тит. 1, 3.

су своје одрицање потврдили бивајући послушни онима који су пре њих доспели до узраста по Христу (јер, бавећи се у тишини и безбрижно Богом и собом, бдијући кроз искрену молитву над собом и боравећи у Богу кроз надумно тајанствено сједињење са Њим, они бивају посвећени у созерцање свега што је изнад ума) – а други (су посвећени у тајну) кроз поштовање, веру и љубав према таквим људима. Тако и ми, слушајући како велики Дионисије, у свом *Другом ѿисму Гају*,<sup>4</sup> обожујући дар Божији назива божанственошћу и доброначалством, верујемо да Бог, Који достојнима дарује ову благодат, јесте изнад ове божанствености – јер, Богу није својствено умножавање, нити ико говори о постојању два божанства. Но, божанствени Максим, пишући о Мелхиседеку, каже да ова обожујућа благодат Божија „јесте нестворена и увек постојећа од увек постојећега Бога”,<sup>5</sup> а на многим другим местима да је она (тј. благодат, *ѿрим. ѿрев.*) „непостала и ипостасна светлост (која почива) у онима што су је достојни”<sup>6</sup> – која им се указује онда када постану достојни, али (сама) не настаје тада. Ову светлост он назива и „светлошћу неизречене славе и анђелском чистотом”,<sup>7</sup> док је велики Макарије<sup>8</sup> назива храном бестелесних, славом

<sup>4</sup> Писмо 2, PG 3, 1068 A.

<sup>5</sup> *Περὶ ἀποριῶν*, PG 91, 1141 A.

<sup>6</sup> *Πρὸς Θαλάσσιον*, 18, PG 90, 644 D.

<sup>7</sup> Није познато порекло овог одељка.

<sup>8</sup> *Περὶ ὑψώσεως νοῦς*, 1, 4, 9, 12, 13, PG 34, 889 C; 892 D; 896 C, 900 CD; 901 A; *Ὁμιλία* 17, PG 34, 624 D; *Ὁμιλία* 12, 14, PG 34, 665 B.

божанске природе и красотом будућега века, огњем божанским и небеским, светлошћу неизрецивом и умственом, залогом Духа Светога и освећујућим уљем радовања.

1. Онај, дакле, ко уврсти себе у масалијане – ако уопште има ико такав – и двобошцима назива оне који ову обожујућу благодат Божију сматрају нествореном и непосталом и ипостасном, тај нека зна да се противи светитељима Божијим и да, уколико се не покаје, искључује себе из удела спасених и сам отпада од Једнога и Јединственога Бога светих. А онај ко верује светитељима, ко им је послушан и сагласан, и ко не „измишља изговоре за грехе”,<sup>9</sup> он не одбацује оно што је тема јавних разговора као да не зна о чему је реч, иако му није познато на који начин се тајна збива; нека такав, дакле, не престаје да трага како би научио од зналаца. Научиће, наиме, да нема ништа недоследно у божанским речима и стварима: ни од онога што је најнужније и без чега апсолутно ништа не може постојати, ни поуздано учење о ономе што је око нас, нити сасвим богодолична тајна.

2. Онај ко изјављује да се потпуно сједињење са Богом остварује само кроз подражавање и кроз однос, без обожујуће благодати Духа, као што се дешава код оних (људи) који су једнодушни и који љубе један другога, и да обожујућа благодат Божија јесте састојак словесне природе који се задобија само пуким подражавањем, а да

---

<sup>9</sup> Пс. 140, 4.

није натприродно и неизрециво блистање и божанска енергија, невидљиво видљива и натпојамно појмљива за достојне, тај нека зна да је запао у масалијанску прелест а да то није ни уочио. Јер, ако би се обожење збивало по природној сили и ако би му било својствено да се одвија унутар граница природе, тада би онај ко је обожен, наравно, нужно био бог по природи. Но, нека се таква не труди да сопствена одступања (у учењу) припише онима који чврсто стоје, и да намеће прекор онима који су беспрекорне вере, него нека умири своје високоумље како би од оних који су искусни или од оних који су од њих поучени, научио „да је благодат обожења у потпуности неодносна (ἄσχετος), јер у природи не постоји никаква сила која њу може примити, пошто она тада не би више била благодат него пројава енергије на основу могућности природе. Не би, дакле, било необично њено присуство када би се обожење остваривало на основу могућности природе да га прими. Јер, тада би, наравно, обожење било дело природе, а не би било дар Божији, а онај ко се тако обожи, могао би бити и по природи Бог, и дословно би се таквим могао називати. Заиста, природна сила свега постојећег није ништа друго до непоколебива кретња природе ка енергији. А како обожење изводи обоженога изван њега самога ако је и оно само садржано унутар граница природе, то не могу да схватим.”<sup>10</sup> Према томе, благодат обожења је из-

<sup>10</sup> СВЕТИ МАКСИМ ИСПОВЕДНИК, *Περὶ ἀποριῶν*, PG 91, 1237 В; ср. *Κεφάλαια θεολογικά*, 1, 75, PG 90, 1209 С.

над природе, врлине и познања – а све је то, по светом Максиму, бесконачно далеко од њега (тј. обожења, *ἱрим. ἱрев.*).<sup>11</sup> Заиста, свака врлина и свако подражавање Бога на основу могућности, чини да онај ко их поседује буде прикладан за божанско сједињење, а благодат је та која ово неизрециво сједињење савршава; јер, кроз њу „целокупан Бог ступа у све који су тога достојни, а сви светитељи у својој целокупности ступају у целокупног Бога, те уместо сáмих себе примају целога Бога, а као награду за усхођење к Њему, стичу Сáмога Јединога Бога”,<sup>12</sup> „Који се (са њима) спаја као што се спаја душа са телом”,<sup>13</sup> чинећи их достојнима да буду у Њему као Његови удови.<sup>14</sup>

3. Онај ко масалијанима назива оне што говоре да је дух настањен у срцу или у мозгу, нека зна да је на рђав начин устао против светих (Отаца). Јер, Атанасије Велики каже да разумни део душе пребива у мозгу,<sup>15</sup> а Макарије, који никако не заостаје за њим по величини, вели да енергија ума пребива у срцу, а са њима су сагласни скоро сви свети Оци.<sup>16</sup> Заиста, божанствени Григорије

<sup>11</sup> Види *Περὶ ἀποριῶν*, PG 91, 1237 D; *Κεφάλαια θεολογικᾶ*, 1, 75, PG 90, 1209 C.

<sup>12</sup> Види *исѿо*, PG 91, 1308 B; 1076 C.

<sup>13</sup> Ср. *исѿо*, PG 91, 1088 BC.

<sup>14</sup> Од речи „изнад природе” па све до краја овог одељка, текст се безмало дословно налази у *Тријадама*, 3, 1, 27.

<sup>15</sup> *Проѿив Јелина* (Λόγος κατὰ Ἑλλήνων), 30, 31 (PG 25, 61 A–BD). – Ово тврђење о уму и души боље се разуме уколико се упореди са текстом *Πρὸς μοναχοὺς*, 70, PG 25, 776 CD.

<sup>16</sup> Види *Ὁμιλία* 15, 20, PG 34, 589 B; 33, 597 D.



Ниски се не противи овим светим Оцима када каже: „Као бестелесан, ум није ни унутар ни изван тела”;<sup>17</sup> они, наиме, кажу да је ум унутар тела, сматрајући да је он сједињен са телом. Према томе, изражавајући ово на други начин, они се нимало не разликују од њега. Наравно, ни онај ко каже да је Логос Божији некада ступио у девичанску и пречисту утробу, није противан ономе ко тврди како Божанство, будући да је бестелесно, не пребива у неком простору<sup>18</sup> – јер, Логос је ту ступио пошто је, по неизрецивом човекољубљу, на надразуман начин сједињен са нашим (човечанским) саставом (душе и тела).

4. Онај ко за ону светлост која је на Гори обасјала ученике<sup>19</sup> каже да представља приказу и символ јер тобоже настаје и нестаје, и не каже да је она у правом смислу (светлост) и да је изнад сваке могућности умног поимања, него да је то енергија која је потчињена умном поимању – тај свакако противуречи мишљењима светих Отаца. Јер, они и у својим песмама<sup>20</sup> и у својим списима<sup>21</sup>

<sup>17</sup> Περὶ κατασκευῆς τοῦ ἀνθρώπου, 15, PG 44, 177 BC. – Исту ову тему свети Григорије Палама разматра и у *Тријадама*, 1, 2, 3.

<sup>18</sup> Ср. Пс. 49, 10; Дела ап. 17, 24–25.

<sup>19</sup> Ср. Мат. 17, 1–2.

<sup>20</sup> Израз је позајмљен из певајуће службе великог вечерња и јутрења на празник Преображења Спаситељевог. – Види *Минеј* за 6. август; ср. СВЕТИ ЈОВАН ДАМАСКИН, *Омилија на Преображење* (Λόγος εἰς Μεταμόρφωσιν), 2; 3; 9; 11 (PG 96, 545–566); СВЕТИ ГРИГОРИЈЕ БОГОСЛОВ, Λόγος 40 εἰς τὸ ἄγιον βάπτισμα, 5, PG 36, 364 B.

<sup>21</sup> У *Саборском ѿмосу*, 1, 9–45 (PG 151, 683–688), помињу се многи свети Оци чије је списе Палама користио.

називају ову светлост неизрецивом, нествореном, вечном, безвременом, неприступном, несвезаном, бесконачном, неограниченом, невидљивом за анђеле и за људе, праобразном и неизмењивом лепотом, славом Божијом, славом Христовом, славом Духа, зраком Божанства и другим сличним (именима). „Тело се”, каже (Дамаскин) „преображава одмах по примању светлости, а слава Божанства постаје слава тела. Но, у видљивом телу слава је била невидљива за оне који нису били у стању да виде оно што је и за анђеле невидљиво. (Христос) се, дакле, преображава не тако што поприма нешто што дотад није имао, и не тако што се мења у оно што није био, већ тако што је Својим ученицима открио шта заправо јесте, отворивши им очи и учинивши да прогледају иако дотад беху слепи. Премда је Сџм остао управо онакав какав је и раније био, ученици су Га сада јасно видели (јер, Он је светлост истинита,<sup>22</sup> видљива красота славе), и бледи образ је засијао као Сунце – а немогуће је да оно што је нестворено буде неизмењиво изображено у творевини.”<sup>23</sup>

5. Онај ко каже да је нестворена само суштина Божија, али не и њене вечне енергије – које она надилази, као што онај ко дејствује надилази све што је деловањем остварено – нека чује како Максим каже: „Све што је бесмртно, као и сџма бесмртност, и све што је живо, као и сџм живот, и све што је свето, као и сџма светост, и све што

<sup>22</sup> Ср. Јов. 1, 9.

<sup>23</sup> СВЕТИ ЈОВАН ДАМАСКИН, *Омилија на Преображење* (Λόγος εἰς Μεταμόρφωσιν), 12; 13 (PG 96, 564 BCD–566 A).

је врлинско, као и сама врлина, и све што постоји, као и само постојање, очигледно јесу дела Божија. Међутим, нека од ових (дела) имају свој временски почетак, јер било је када их није било,<sup>24</sup> док нека од њих немају свој временски почетак, јер никада није било да није било врлине, доброте, светости и бесмртности.<sup>25</sup> И опет каже: „Доброта и све што је обухваћено појмом доброте, и уопште сваки живот, бесмртност, једноставност, неизмењивост, бесконачност и све што се суштински поима уз Њега, јесу дела Божија, и немају свог почетка у времену. Заиста, не-постојање (врлине)<sup>26</sup> никада није било старије од саме врлине, нити од било ког другог поменутог (дела), чак иако су (бића) која у њима заједничаре по себи имала временски почетак свога постојања. Наиме, свака врлина од које време није старије, јесте беспочетна пошто вечно има Бога као јединог родитеља свога битија. А у односу на сва бића, и она у којима се заједничари и она која заједничаре, Бог је бесконачним начином бесконачно узвишенији.”<sup>27</sup> Нека, дакле, од њих научи да није временско све оно што своје постојање задобија од Бога. Јер, понешто од тога је беспочетно – што никако не нарушава истину да је само Тројична Јединица беспочетна по Својој при-

<sup>24</sup> Види СВЕТИ АТАНАСИЈЕ ВЕЛИКИ, Λόγος κατὰ Ἀρειανῶν, 1, 5, PG 26, 21 AB.

<sup>25</sup> СВЕТИ МАКСИМ ИСПОВЕДНИК, Κεφάλαια θεολογικά, 1, 50, PG 90, 1101 B.

<sup>26</sup> Ср. СВЕТИ ГРИГОРИЈЕ БОГОСЛОВ, Λόγος 42, PG 36, 477 C.

<sup>27</sup> СВЕТИ МАКСИМ ИСПОВЕДНИК, Κεφάλαια θεολογικά, 1, 48–49, PG 90, 1100 D–1101 A.

роди, и истину о Њеној натприродној несложености. На исти начин ни ум, по узору на бледу слику (Тројичне) недељивости која све надилази, никако није сложен због мисли које су у њему присутне.

б. Онај ко не прихвата да се, код оних који су у души напредовали ка Богу, духовна стања, кроз деловање благодатних дарова Духа, огледају и на телу, и ко бестрашћем назива стање умртвљења страснога дела душе, али не и тежњу душе ка ономе што је узвишеније – када се (страсни део душе) у потпуности одвраћа од свега рђавог и окреће се ка свему добром, јер је (претходно) стекао рђава стања, а није зарадио добра – тај, доследно таквом мишљењу, пориче и живот после тела (тј. после телесног живота, *йрим. иррев.*) у непропадљивом веку бића. Јер, ако ће тело заједно са душом тада заједничарити у неизрецивим добрима, онда сигурно може (заједничарити) и сада, саобразно примљеној благодати коју Бог на тајанствен и мистичан начин даје очишћеном уму, тако да ће и он, према својим могућностима, искусити божанске ствари када се страсни део душе измени и освети, а не умртви, и када освети стања и енергије тела, будући да су тело и душа обједињени. По светом Дијадоху, „када се ум, ослободивши се животних добара ради наде на будућа добра, због безбрижности креће здравим путем, он тада и сам осећа неизрециву божанску благоданост и, по мери властитог напретка, од своје благоданости предаје и телу; а та радост, која се јавља у души и телу, јесте непогрешиво подсећање на непропадљиви жи-

вот”.<sup>28</sup> Природно је, дакле, да једну светлост поима ум, а другу чулно опажање.<sup>29</sup> Наиме, чуло прима чулно опазиву светлост, која чулне ствари показује као чулне, док светлост која се поима умом јесте знање које почива у појмовима.<sup>30</sup> Природно је, дакле, да вид и ум не примају исту светлост – но, то се тако збива све док сваки од њих не дејствује саобразно својој природи и у оквирима онога што је саобразно природи. Међутим, када стекну духовну и натприродну благодат и силу, онда они који су тога удостојени, својим чулом и умом виде оно што је изнад чула и изнад ума; но, да се изразимо речима великог Григорија Богослова, као што „зна једино Бог, и они који се таквим стварима занимају”.<sup>31</sup>

7. То смо научили из (Светога) Писма, то смо примили од наших светих Отаца, то смо спознали из свог невеликог искуства; знајући, дакле, да је најпоштованији међу јеромонасима, и наш брат, господин Григорије, писао у одбрану светих исихаста и увидевши да је све то сасвим сагласно са предањима светих Отаца, потписали смо ради обавештења читалаца:

<sup>28</sup> Κεφάλαια γωστικὰ, 25, E. DES PLACES, *Diadoque de Photicé*, Oeuvres Spirituelles, Sources Chrétiennes, 52, Paris 1955, стр. 97.

<sup>29</sup> Види СВЕТИ МАКСИМ ИСПОВЕДНИК, Περὶ ἀλοριῶν, PG 91, 1156 B.

<sup>30</sup> Види СВЕТИ МАКСИМ ИСПОВЕДНИК, Κεφάλαια διάφορα, 4, 2, 17, 29, 30, PG 90, 1034 C; 1316 BC; Πρὸς Θαλάσσιον (Таласију), PG 90, 621 CD; 669 A.

<sup>31</sup> Слово 28 (Богословско 2), 19, J. BARBEL, стр. 100; PG 36, 52 B.

Протос часних манастира на Светој Гори, Исаак.

Игуман часне царске и свештене Лавре, Теодосије јеромонах.

Игуман манастира Ивирона потписао се на свом језику.

Игуман часног и царског манастира Ватопеда, јеромонах Јоаникије.

Игуман српског манастира (Хиландара) потписао се на свом језику.

Најмањи од свих јеромонах Филотеј, умујући исто, потписах.

Најмањи међу јеромонасима и духовник часног манастира Есфигмена, Амфилохије.

Бедни међу јеромонасима Герасим, видевши и примивши к знању то што је истинољубиво написано, па прихвативши, потписах.

Бедни старац и најмањи међу монасима Мојсије, умујући исто, потписах.

Најмањи међу јеромонасима и духовник Ватопеда, Теодосије.

Игуман свештеног манастира Кутлумуша, Теостирикт јеромонах.

Грешни Герондије Марулис, између старца часне Лавре, умујући исто, потписах.

Најмањи међу монасима, Калист Музалон.

Последњи и бедни међу монасима Григорије Ставроланкадит<sup>32</sup> и исихаст, мислећи и умујући исто, потписах.

<sup>32</sup> Овај Григорије је био учитељ светога Григорија Паламе у созерцатељном богословљу. – Види Βίος Μαξίμου Καυσοκαλυβίτου, рукоп. 119, л. 77, из 1815. године. Руко-

Из скита Магула, старац и најмањи међу јеромонасима Исаија, умујући исто, потписах.

Најмањи међу монасима, Марко Синаит.

Најмањи у скиту Магулу и међу јеромонасима, Калист.

Старац исихаст из Сира се потписао на свом језику.

Најмањи међу монасима, Софроније.

Најмањи међу монасима, Јоасаф.

Смирени епископ Јерисоса и Свете Горе Јаков, васпитан на светогорским и светоотачким предањима, уверивши се да се, кроз умне људе који су се овде потписали, једногласно потписала читава Света Гора, и ја, сагласан са њима, стављајући свој печат, потписах; те заједно са свима додајем да ми у своју заједницу нећемо примити онога ко се не саглашава са светима, као што чинимо ми, а и оци који су мало пре нас (потписали).

---

пис је почивао у келији Светих Апостола манастира Ксенофонта, а у штампаном издању појавио се у Атини 1869. године.

## ИЗЛАГАЊЕ НЕПОБОЖНОСТИ

### ИЗЛАГАЊЕ ЧУДОВИШНОГ МНОШТВА НЕПОБОЖНОСТИ ВАРЛААМА И АКИНДИНА

Одбацујемо веома непобожно и чудовишно мноштво злоумних догматских учења Варлаама и Акиндина уопште, као што ћемо показати да је за одбацивање и свако од њих појединачно.

1. Одбацујемо оне који су сагласни са Варлаамом и Акиндином, и који говоре да су два божанства Божија – створено и нестворено – или да их је мноштво, па су тако нека од њих виша, а нека нижа; исто тако (одбацујемо) и оне који говоре о самоипостасним, нествореним и о узајамно неједнаким божанствима, несличнима по природи.

2. Одбацујемо оне који говоре да на било који начин јесте творевина она светлост која је од Спаситеља засијала на Таворској гори, и коју су неизрециво видели ученици који су се са Њим успели на Гору.

3. Одбацујемо оне који не говоре и не мисле да то (тј. та светлост, *ѿрим. ѿрев.*) јесте божанско и нестворено сијање и благодат и енергија, већ мудрују да је то с<sup>а</sup>ма натпројавна суштина Божија; и који оне што, заједно са суштином Божијом,



која је изнад сваке пројавности, сматрају нествореним и оно исто сијање према достојнима што од ње (тј. од суштине, *ἱрим. ἱрев.*) потиче, оптужују као да ови на тај начин уче о два божанства – вишем и нижем – а притом не знају да такво уочавање разлике између нестворених енергија и суштине, и превасходност на основу тога (разликовања), не онемогућује постојање Једнога Божанства него га чак истиче, пошто без такве превасходности (суштине у односу на енергију, *ἱрим. ἱрев.*) није могуће сабрати у Једно Божанство све оно што се (у њему) благочестиво разликује.

4. Одбацујемо оне који творевином називају све оно што се разликује од божанске суштине, јер тиме свесилнога Бога спуштају на раван творевине и тако Бога проглашавају за творевину; и (одбацујемо) оне који сматрају да божанско промишљање, божанска воља, божанско предзнање, само божанско сијање и све томе слично, јесу створени.

5. Одбацујемо оне који говоре да, као што се Бог некима од некадашњих људи јавио у људском обличју – некад као старац, а некад као младић,<sup>1</sup> иако Божанство није ниједно од овога – тако се појавила и „светлост, односно Божанство, које се на Гори показало ученицима”,<sup>2</sup> јер они тиме светлост Божанства називају приказом која заправо нигде не постоји.

<sup>1</sup> Ср. Пост. 18, 1 и даље.

<sup>2</sup> СВЕТИ ГРИГОРИЈЕ БОГОСЛОВ, Λόγος 40 εἰς τὸ ἅγιον βάπτισμα, 6, PG 36, 365 A. – Ср. и службу за 6. август.

6. Одбацујемо оне који говоре следеће: створивши ону светлост на Таворској гори, Бог ју је примио како би је вечно поседовао ради уживања праведних, јер тиме заправо уче како Господ наш Исус Христос сада поседује три природе – природу Божанства, природу човештва и природу оне светлости, која не припада ни човештву ни, по њима, Божанству; а исто тако и зато што на основу овога произлази да Христос поседује два божанства: једно које је истинско и друго које је створено, које је плод уобразиље и само носи такво име, а заправо је на неправославан начин подељено на оно ниже и оно више (божанство).

7. Одбацујемо оне који говоре да она светлост, и божанско и обожујуће сијање и благодат, није ни створена ни нестворена, тако да тиме поричу и сâмо њено постојање уопште – јер, оно што није ни створено ни нестворено, то уопште и не постоји – али они тиме поричу и Бога, а себе представљају као безбожне. Наиме, рећи да неко поседује ту благодат која нигде и ни на који начин не постоји, значи да се ни за њега сâмога не може рећи да постоји у правом смислу речи.

8. Одбацујемо оне који говоре да је та светлост мање поштована и нижа од анђела, па и од сâмих људских душа, јер су они (тј. анђели и душе, *ѝрим. ѝрев.*) тобоже изнад могућности виђења.

9. Одбацујемо оне који говоре да наши божанствени Оци лажу у својим химнама посвећеним светлости Преображења Господњег,<sup>3</sup> и који

<sup>3</sup> Палама често упућује на дело светог Јована Дамаскина *Омилија на Преображење Госѝода* (‘Ομιλία εις Μετα-

ове химне називају (само) похвалним словима (ἑγκώμια), као да она тобоже престапају границе истине, и који нас опомињу да не сматрамо да нас ово што су свети Оци говорили о светлости, обавезује да заступамо два божанства – оно више и оно ниже.

10. Одбацујемо као двобошце оне који сматрају да Самобожанство и богоначалство и доброначалство јесте створено и нестворено. А пошто говоре да и ово богоначалство и доброначалство Божије јесте створено, одбацујемо их и због тога што на тај начин Бога проглашавају творевином, и тиме бивају прави двобошци.

11. Одбацујемо оне који говоре да они који у духу виде, не могу силом божанскога Духа видети ништа нестворено; (одбацујемо их) јер вређају сáму силу божанскога Духа.

12. Одбацујемо оне који говоре да ни херувими ни серафими не могу видети ништа што је нестворено, зато што на тај начин они Бога проглашавају творевином: јер, „што је Сунце за чулна (бића), то је Бог за умна“;<sup>4</sup> а (по њима) за вечне, односно са богообразне анђеле, Он је светлост и ништа друго.

---

μόρφωσιν τοῦ Κυρίου Λόγου, PG 96, 545–576), и на исто дело светог Андреја Критског (PG 97, 932–957).

<sup>4</sup> СВЕТИ ЈОВАН ДАМАСКИН, *Омилија на Преображење* (Ὁμιλία εἰς Μεταμόρφωσιν), 13 (PG 96, 565 C) – Види и СВЕТИ ГРИГОРИЈЕ БОГОСЛОВ, Λόγος 40 εἰς τὸ ἅγιον βάπτισμα, 5, PG 36, 364 B и *Слово* 28 (*Богословско* 2), 30, PG 36, 69 A, где се говори о томе да ове речи потичу од неког световног философа: „...Рече неко од туђинаца (ἕφη τις τῶν ἄλλοτρίων).”

13. Одбацујемо оне који говоре да, пошто је Бог прост (тј. несложен, *ἴрим. ἴрев.*), онда не може бити да је један Његов део непостижан, а други постижан, јер су тиме сагласни са Евномијем.

14. Одбацујемо оне који говоре да једино што је нестворено јесте суштина Божија, који сматрају да све друго што свети Оци називају Божанством јесте створено божанство, и који оптужују за двобоштво и оне што нестворенима сматрају не само суштину, која је сасвим надимењива, већ и видну (тј. видећу, *ἴрим. ἴрев.*) силу Божију, као и (Његову) обојујућу и надзиратељску силу, које се називају Божанством.

15. Одбацујемо оне који говоре да оно што створења могу појмити – и то само нејасно – јесте суштина Божија, а не само божанска доброта, премудрост, сила и енергија, јер се они тиме саглашавају са Евномијем.<sup>5</sup>

16. Одбацујемо оне који говоре да сила и енергија коју створења Божија могу умом појмити, јесте створена, зато што није суштина.

17. Одбацујемо оне који говоре да „све што се на Бога односи, то се созерцава суштински”,<sup>6</sup> по светоме Максиму, „а то су неизмењивост, бесконачност, несложеност, доброта, премудрост, светост и све томе подобно”, односно суштине и ипостаси пре анђела, које су саздане у веку и поимају се уз Бога, јер они тиме претварају Бога у многоструко створење Божије.

<sup>5</sup> Ср. СВЕТИ ВАСИЛИЈЕ ВЕЛИКИ, Ἐπιστολὴ 234, 1, Deferrati 3, 372; PG 32, 869 A.

<sup>6</sup> Види Κεφάλαια θεολογικά, 1, 48 (PG 90, 1100 D).

18. Одбацујемо и сматрамо клеветницима оне који двобошцима и многобошцима називају оне који тврде да и свети анђели и људи заједничаре у божанском сијању и енергијама, али не и у суштини Божијој.

19. Одбацујемо оне који говоре да је Христос, дувањем Свога даха, предао апостолима Ипостас или суштину Духа, и који безумно оптужују за двобоштво оне који благочестиво уче да њима (тј. апостолима, *ѿрим. ѿрев.*) није предата суштина већ нестворена благодат божанскога Духа; јер, (ови први) су тиме, уза сваку другу непобожност, почели и да умују попут Латина.

20. Одбацујемо оне који говоре да се, на оне који су тога достојни, Свети Дух излива по Ипостаси и по суштини, а не по Свом божанском дару и благодати и енергији, јер су тиме, уза сваку другу непобожност, почели и да умују попут Латина.

21. Одбацујемо оне који ону благодат и енергију Духа која се излива на светитеље, називају створеном зато што она није суштина Духа.

22. Одбацујемо оне који говоре да се Свети Дух не излива само на светитеље већ и на непобожне, и не само на њих него и на бесловесне животиње и на нежива бића, и опет не само на њих све – каквог ли демонског безумља! – него и на саме духове злобе.

23. Одбацујемо оне који уче да је Бог присутан само у светима, и говоре како је Бог у свима подједнако присутан.

24. Одбацујемо оне који говоре да Бог борави у нама исто онако како борави у Христу, и то

не по енергији и благодати; (одбацујемо их) јер они све (људе) проглашавају равнима по части са Христом и једнобожнима са Њим.

25. Одбацујемо оне који говоре да обожење онога што је Владика (Оваплоћењем) примио од човека јесте створено.

26. Одбацујемо оне који створењима називају седам духова, који по пророштву почивају у ономе што је Владика (Оваплоћењем) примио; јер, Исаија је енергије Духа назвао духовима,<sup>7</sup> због чега је и блажени Максим рекао да их Господ, као Син Божији, по природи поседује.<sup>8</sup>

27. Одбацујемо оне који говоре да они што су очишћени постају заједничари суштине Божије, јер тиме јасно показују да умују попут масалијана.

28. Одбацујемо оне који говоре да се сједињују са целокупним Богом, тако да су са Њим сједињени и по ипостаси, и по суштини, и по енергији; јер, ови мученици тако себе проглашавају вишима од свих светитеља, анђела и људи, па и од Самога Христа – а настрану то што, по угледу на Савелија, не праве разлику међу ипостасима.

29. Одбацујемо оне што творевином називају оно (Божанство) које свети (Оци) разумевају из речй: „У Њему обитава сва пуноћа Божанства

<sup>7</sup> Ср. Ис. 11, 1–3.

<sup>8</sup> Πρὸς Θαλάσσιον (Таласију), 29 (PG 90, 365 A); *исїо*, 63 (PG 90, 672 C). – Ср. СВЕТИ ГРИГОРИЈЕ БОГОСЛОВ, Λόγος 41 εἰς τὴν Πεντακοστήν, 3, PG 36, 432 C.

телесно”,<sup>9</sup> јер уче да са том творевином примају и ону пуноћу, или, другим речима, и божанску енергију и божанску природу Христову – због чега и јесу аријанци.

30. Одбацујемо оне који сматрају да природни поредак у Богу, по којем, сагласно са речима Василија Великог,<sup>10</sup> Син, као нестворен, бивајући други у односу на Оца – јер, како може бити другачије? – јесте суштина, пошто све што је нестворено они сматрају суштином, тако да, по њима, који су у овоме сагласни са Аријем, Син на тај начин бива други у односу на Оца.

31. Одбацујемо оне који говоре да се воља Божија ни по чему не разликује од суштине Божије, јер на тај начин они створења проглашавају за богове, а осим тога уводе Бога који не поседује вољу; јер, ако смо постали и јесмо по вољи Божијој, онда смо постали и јесмо и по природи Божијој – ако се (божанска) воља ни по чему не разликује од божанске природе.

32. Одбацујемо оне који говоре да божанска воља, која се разликује од божанске природе, јесте створена, зато што су, уза сваку другу непобожност, постали гори монотелити од оних некадашњих; веле, наиме, да је створена воља присутна само у Христу пошто, по њима, божанска природа не поседује нестворену вољу; а и зато што су постали гори монофизити од оних некадашњих, јер ће, по њима, Христос некада имати само

<sup>9</sup> Кол. 2, 9; ср. и 1, 19.

<sup>10</sup> Κατὰ Εὐνομίον, 3, 1, PG 29, 656 A. – Син јесте други у односу на Оца, али не по суштини него по начелу и узроку.

створену (вољу), пошто без одговарајуће воље нема нестворене природе.<sup>11</sup>

33. Одбацујемо оне што називају створеном енергију која се уочава у божанској природи, зато што су постали гори монотелити од оних некадашњих јер су на тај начин Бога прогласили створењем.

34. Одбацујемо оне који говоре да се божанска енергија не разликује од божанске суштине и да та енергија Оца јесте Син и Свети Дух, па на тај начин, попут Савелија, стапају Три Ипостаси у једну.

35. Одбацујемо оне који говоре да се нестворена енергија која потиче од божанскога Духа не разликује од суштине Оца, зато што тиме тврде како суштина Оца произлази од Духа.

36. Одбацујемо оне који говоре да „увек постојећа благодат, која је од увек постојећег Бога”,<sup>12</sup> јесте Отац и Син и Свети Дух; зато што ће онда, по њима, и Са̄м Отац бити од некога и, уопште, најузвишенија и поклоњењу доступна Тројица биће од неког другог – не знамо ког – Бога.

37. Одбацујемо оне који говоре да не постоје заједничке суштинске енергије Оца и Сина и Светога Духа, зато што, укидајући заједништво ових суштинских енергија, они само Сина и Све-

<sup>11</sup> Види СВЕТИ МАКСИМ ИСПОВЕДНИК, Ζήτησις μετὰ Πύρρου, PG 91, 341 A, и СВЕТИ ЈОВАН ДАМАСКИН, Тачно изложење ѱравославне вере, 3, 15 (PG 94, 1056 C).

<sup>12</sup> СВЕТИ МАКСИМ ИСПОВЕДНИК, Περί ἀποριῶν, PG 91, 1141 A.



тога Духа називају суштинским енергијама, и тако се саглашавају са Аполинаријевим речима.

38. Одбацујемо оне који суштином називају све што је по природи својствено Богу, зато што на тај начин тврде да је Бог сложен из многих и различитих суштина.

39. Одбацујемо оне који говоре да се међусобно разликују само божанске Ипостаси, али не и божанске силе и енергије, и који оптужују за многобоштво оне што одбијају да кажу да нема разлике између стваралачке и промислитељске силе и енергије, или између ове и обожујуће (силе и енергије), или, опет, између вољне (силе и енергије) и ових и других сличних; (одбацујемо их) зато што стапају оно што је божанско и у потпуности укидају свесилност Божију, а уводе бесилног, боље рећи непостојећег Бога. Јер, не постоји ништа што је бесилно, а свеукупност не може приличити стварима које су узајамно потпуно различите.

40. Одбацујемо оне који говоре да се божанска суштина и божанска енергија не разликују међу собом, зато што на тај начин помоћу једнога укидају друго, као што је Савелије (укидао) Ипостаси, и зато што су тиме себе учинили безбожнима – као што је и он (тј. Савелије, *йрим. йрев.*) сâм себе учинио таквим.

## ОПОВРГАВАЊЕ КАЛЕКИНОГ ПИСМА

### О ТОМЕ ДА ПАТРИЈАРХОВО ПИСМО ПРОТИВ ЊЕГА (ТЈ. ПАЛАМЕ) ПРЕДСТАВЉА ПУКУ ЛАЖ

И ДА ЈЕ ОНО ПО СВЕМУ ПРОТИВНО СВЕТОГОРСКОМ  
И САБОРСКОМ ТОМОСУ, ЗАТО ШТО ЈЕ ПРОТИВНО И  
СВИМА ПОБОЖНИМА, ЦАРУ ПОБОЖНИХ, ПА И САМОЈ  
ПОБОЖНОСТИ: А ЗАПРАВО ЈЕ ПРОТИВНО САМОМЕ  
ЊЕМУ КОЈИ СЕ ДРЗНУО ДА ГА НАПИШЕ

1. Онај који нама приписује непобожност, а затим негодује што га ми не сматрамо и не називамо благочестивим, тај сâм себе показује непобожним пошто се опредељује за то да, науштрб веровања, буде допадљив онима који су, по његовом мишљењу, непобожни. Са правом ће, дакле, претрпети разобличавање од нас који, благодаћу Божијом, познајемо шта је побожно и то одважно проповедамо. А ако он не само претрпи наше узвраћене нападе него се и покаје за лажи које је у свом писму изнео против нас, па искаже праведно порицање, не само да ће поднети праведну казну него ће разобличења употребити себи на корист, и претвориће се у некога ко чини добро из љубави према онима који су га разобли-

чили, одбацујући неоправдану мржњу према њима. Тако ће, дакле, бити изван хора злих, са којима је, и против своје воље, сматрао да треба да се удружи; а тиме, по сведочанству мудрога Соломона, и сâм бива мудар, јер овај каже: „Не кори подсмевача, да не омрзне на те; кори мудрога, и љубиће те.”<sup>1</sup>

2. А сада – нечувених ли ствари! – свештени старешина свих који благочестиво живе, предводник и учитељ благочестиве истине и мудрости, проповедник и доносилац мира по Христу, појавио се као заступник клевете и лажи и свега онога што пориче истину православног веровања, и пише на штету поверених му душа, хитајући да своје послушнике испуни сваком неосвештаном побуном. Јер, шта би значило то када у уводу истиче како настоји да „им напише неколико писама јер је преузео на себе бригу за њихове душе, и дужан је да се постара за њихово спасење”?<sup>2</sup> То је неподносива лаж помешана са обманом, чак и ако постоји зрнце истине, наведена као мамац и лукаво придодата овој пагубној лажи. Наиме, да су ова писма састављена ради припреме њиховог спасења – то је лаж, као што ће се одмах показати, а да је он преузео бригу и да је дужан да се стара (за њихово спасење) – то је, свакако, истина, но он је ово придодао како би лаж личила на истину. Зашто је, дакле, закључио да треба да састави ова писма (и да их упути) чи-

<sup>1</sup> Приче Сол. 9, 8.

<sup>2</sup> ЈОВАН КАЛЕКА (Ἰωάννης Καλέκας), Γράμμα, PG 150, 891.

тавој светој Цркви? „Зато”, каже он, „што је наша смиреност сазнала да су се разгаламили неки од вас, односно присталице и ученици и истомишљеници Паламини, па смо сматрали неопходним да вам напишемо ово писмо, да не би неки од вас били заведени због непознања истине.”<sup>3</sup>

3. А да он, обећаваши да ће одагнати непознање истине, заправо хита да уклони познање истине, и да је очита клевета то да су се разгаламили, како он каже, присталице и ученици и истомишљеници Паламини,<sup>4</sup> то ће се у наставку јасно показати. Но, сада је неопходно и нужно да објаснимо ко су ти које он описује као присталице и ученике и истомишљенике Паламине,<sup>5</sup> али смо дужни и да унапред кажемо нешто о томе зашто је он спојио ова три израза, и зашто је ове „назвао присталицама и ученицима и истомишљеницима”. Заиста, спајање ова три израза почива у сваковрсној и дубокој подлости писца ове обмане: што се њега тиче, он напада свакога ко је по благочестивој вери сагласан са Паламом, а пошто је свестан да је њих тако много да се скоро не могу бројем обухватити, и да су то безмало сви хришћани или бар они најбољи међу хришћанима, он обмањује своје слушаоце тако што појам мноштва умањује додавањем речи „ученици”. Па колико њих се може убројати у Паламине ученике? Затим је додао израз „присталице” – вероватно је и њихов број умањио – како би из-

---

<sup>3</sup> *Исѿо.*

<sup>4</sup> *Исѿо.*

<sup>5</sup> *Исѿо.*

гледало да то нису други до „истомишљеници” који су следили и служили тога Паламу, кога он жустро напада, правећи многе и сваковрсне обруче око њега, а истовремено га приказујући, ни мање ни више, као зачетника нових учења,<sup>6</sup> јер он сâм (тј. Палама, *ѵрим. ѵрев.*), тобоже, није био присталица ниједног од оних (богослова) који су говорили о Богу – било садашњих, било некадашњих – а његови следбеници су сви његови истомишљеници.

4. Дакле, то је одмах на почетку, у кратким цртама, изложио и упутио људима којима је писао – мада не знам који су то; знајући да попут Паламе умује пуноћа Цркве, и то нарочито они којима је овај случај познат, он се неоправдано понадао да ће измаћи пажњи осталих ако придодат израз „присталице и ученици”, као да су они тобоже супротстављени свима осталима: јер, нису сви присталице и ученици, иако су сви истомишљеници. Мислио је да људи неће схватити да онај ко се, противећи се истини благочешћа, бори против макар иједнога, тај се уистину бори против свих хришћана. А против кога је он, заправо, саставио сада и то писмо? Зар га није саставио против оних који не признају Акиндиново рукоположење од њега, због којег (тј. рукоположења, *ѵрим. ѵрев.*) је и приступио писању овога писма? А и против оних који му не допуштају да до конца спроведе његов (тј. Акиндинов, *ѵрим. ѵрев.*) избор за више звање, међу којима је и она што, милошћу Божијом, спроводи власт импера-

---

<sup>6</sup> *Ист.*, 893 А.

торке Ромеја, као и њен богоовенчани син, (који је) једини наследник силе од Бога и једино преостало надање Ромејима. Дакле, пишући против ових наших пребожанствених царева, против свих министара и целога Сената, он се користи Паламом као маском.

5. Треба, међутим, да поделимо ово велико мноштво и, колико је могуће, да набројимо све оне који су по благочестивом веровању сагласни и истомишљеници са Паламом. Па ко су они? Читава Света Гора, која је седиште и корен и врхунац исправности кад је у питању врлина и исправно веровање, станиште свакога добра, слободно од сваке неподопштине и изнад сваке неприличне страсти; која је препуна сваковрсне светости, због чега и по свом имену и у стварности јесте света (Гора). И сви ти (Светогорци) су кроз писани *Томос* свима објавили своје једномислије са Паламом; наиме, пошто је Палама изложио по поглављима своје учење о овим питањима, они су на крају *Томоса* додали следеће: „То смо научили из (Светога) Писма, то смо примили од наших отаца, то смо спознали из свог невеликог искуства; знајући, дакле, да је најпоштованији међу јеромонасима, и наш брат, господин Григорије, писао у одбрану светих исихаста, и увидевши да је све то сасвим сагласно са предањима светих Отаца, потписали смо ради обавештења читалаца.” А пошто су потписали пречасни протос и остали изабрани оци, преосвећени првосвештеник Јерисоса и Свете Горе, запечативши овај акт, рекао је да су „једногласно потписали сви Светогорци”, а затим је до-

дао: „Ми у своју заједницу нећемо примити онога ко се не саглашава са светима, као што чинимо ми.”<sup>7</sup>

6. Према томе, нека се стиде они који исмевају Паламине речи као некакве новотарије у побожности, они који га називају „сумњивим у умовању и у вери”, који га сматрају „туђим у односу на свештену Цркву, а како се показало, и непослушним”.<sup>8</sup> Нека, дакле, чују да тај Палама, чије су благочешће они неуморно перицали, тачно следи Свето Писмо и предања светих Отаца и светих исихаста, односно да се бори за Цркву, а да у корист овога Паламе сведоче сви свети по којима (Света) Гора и носи име, и да је истога мишљења са њим читав хришћански род, који се држи православног веровања. Јер, нема, заиста нема никога од оних који побожно умују, кога божанствена Гора не прима у своју заједницу. Па ко су онда ти за које се патријарх брине „да не буду заведени од Паламиних истомишљеника”?<sup>9</sup> Свакако, нико од благочестивих и од оних којима је добро познат овај случај. То су, наравно, варлаамити, а после саборске осуде и Варлаамовог срамног бекства – други Варлаам, Акиндин, уз кога се сврстао пошиљалац (писма), због кога је он недавно обезвредио свештеничко рукоположење, и ради кога одмах у уводу (писма) настоји да поништи *Саборски ѿмос*, пошто је најпре рекао да је Палама заштитник онима које

<sup>7</sup> Види *Светиоџорски ѿмос*.

<sup>8</sup> ЈОВАН КАЛЕКА, Грџица, PG 150, 892 AD–893 A.

<sup>9</sup> *Истио*, PG 150, 892.

је оклеветао да су се разгаламили, те одбија да га назове свештеником Божијим и лишава га части која му приличи и која му је *Томосом* одређена.

7. Толико, дакле, о Светој Гори. Но, и они међу солунским подвижницима који су свој живот кроз молитвено тиховање посветили Богу, и сами су саставили исповеднички томос и сопственим рукама потписали истоветност мишљења са Паламом по питању исправног веровања, и одмах су га (тј. томос, *йрим. йрев.*), преко свога изасланика, доставили томе патријарху. А овде у овом велеграду, неки су пошли путем мучеништва, пошто је патријарх, приступивши сада Акиндину и свим варлаамитима, почео да тиранише побожност коју је Палама подржавао, окружујући архијереје, свештенике и монахе који су њему (тј. Палами) привржени, бедним клеветама против оних који се ње (тј. исправне побожности) држе, износећи писмено и усмено против свих најгоре бестидности, прибегавајући одузимању свештених чиновна по личном нахођењу, затварањима, прогонима и јавним омаловажавањима – колико год је могао.

8. Наиме, многи монаси који живе идиоритмијски, а и многобројни скитови, припадају Паламиним истомишљеницима по питању благочестивог веровања; овима, такође, припадају и скоро сви општежитељни (монаси), изузев оних који не знају о чему је реч. А исто тако и сви међу онима који брачно живе, а који су имали прилике да се сусретну са Паламом, јавно се саглашавају са њим и одлучно га узимају у заштиту. Кома није позната ревност богооувенчане и моћ-



не наше владарке, која је одважно устала и са царском мудрошћу осујетила његов (тј. Калекин, *йрим. йрев.*) насртај на Цркву и на исправну побожност, и која је са царском влашћу спојила најцарскију од свих врлина – трезвеноумље, тако да је прозрела незаконито Акиндиново рукоположење и пре него што се оно одиграло, па је преко свога изасланика посаветовала патријарха, бивајући му тако учитељ онога што је корисно, и настојала да речима осујети тај гнусни чин, те да њега (тј. Акиндина, *йрим. йрев.*) који је одступио од божанских закона, врати у звање које му законом припада, а потом наговестила немире који ће наступити уколико се они (на време) не уоче?

9. Када је овај (тј. Калека, *йрим. йрев.*) насилу довео пред врата цркве Акиндина, који се налазио изван благочестиве вере, и када је, противно сваком правилу, прибројао овога безбожника међу свете ђаконе, одмах се подигла велика галама међу благочестивима. Тада је она на корист и праведно употребила своју власт, па је из свете цркве изагнала нечасног Акиндина, који беше ступио у клир, а затим је њега – као дрзника и безочника који се више окренуо против свештенства него ка свештенству – а са њим и његове ученике, извргла сваковрсном руглу и осудила га на мучење, окове и затвор. Па зар ревност властелина, а поврх тога и читавог Сената и свих званичника Царства уопште, није примерена и одговарајућа и довољна да се супротстави јаросном насртању на општеприхваћену, боље рећи Паламину, благочестиву веру, од стране оних

који су сада приступили варлаамитима? Они који се, обманути лукавим порукама, нешто раније беху сабрали у патријаршијском здању, знају са каквим су стидом изишли оданде и отишли својим домовима.

10. А писац писма о којем је реч, рекавши најпре како „треба обратити пажњу на оне којима се нешто говори”<sup>10</sup> – не знам на које међу хришћанима! – каже: „Јер, за те заверенике и сумњивце у умовању и веровању, који су поврх тога и непотчињени, непослушни и страни (исправној вери), а сâмим тим и туђинце у односу према Цркви (јер, ’који није са нама, против нас је’, и ’који не сабира са нама, расипа’<sup>11</sup>), који су умишљени и горде се и сматрају да све од њих зависи, за њих наш случај, да кажемо уз помоћ Божију, није лако разрешити.”<sup>12</sup>

Нека, дакле, свако у овоме види супротстављање *Саборском ѿмосу*; јер, овај увод није ништа друго до јасно порицање и сваковрсно оповргавање тога *Томоса*. Наиме, пишући против Варлаама, он је рекао како је овај „због сопствене својеволжности загазио у море умишљености”,<sup>13</sup> а сада је то и сâм умножио, одлучивши да освети његов пораз, па је ове своје речи окренуо против монаха који су се њему супротстављали. Према томе, нека свако ово слуша као да сâм Варлаам упућује поруге онима који су на сабору

<sup>10</sup> ЈОВАН КАЛЕКА, Грџица, PG 150, 891–892 А.

<sup>11</sup> Види Мат. 12, 30 и Марк. 9, 40.

<sup>12</sup> ЈОВАН КАЛЕКА, Грџица, PG 150, 892 А.

<sup>13</sup> *Саборски ѿмос*, 1, 2, PG 151, 679 В.

говорили против њега, који су тада гласали за онај *Томос* и изложили га противу њега, и као да каже да су сви они самовољни, непослушни и умишљени, а не он.

11. Дакле, управо оно што је, по сведочењу овога *Томоса*, Варлаам чинио против монаха – јер пише како их је он у писменом облику оптужио за неприлично умовање<sup>14</sup> – то исто, а и много више од тога, сада чини овај противтомос (тј. Калекино писмо, *ѿрим. ѿрев.*) и његов бесрамни писац, пишући како су монаси „сумњиви у умовању и у вери” и „туђинци и странци у односу према Цркви; али и не само туђинци и странци већ и њени противници”.<sup>15</sup> Па нека свако из свега овога види колика је неоснованост ове оптужбе, и како он помоћу подлости покушава да обмане и заведе оне који га слушају, и да их макар мало удаљи од истине. Наиме, најпре их је назвао сумњивима, као да одмах каже како су рђави, а затим додаје како су страни и туђи у односу према Цркви, тврдећи јасно како су другачијег (богословског) умовања; на крају бучно лупета како су они тобоже отворени противници Цркве, као да јој се супротстављају и да је „расипају”, говорећи о штићеницима Цркве и посвећенима Богу, авај, оним речима којима је Господ говорио о Велзевулу.<sup>16</sup> А ако су они такви, како онда Варлаам неће бити непоколебиво побожан и заштитник Цркве? Како цар, који је одговоран за најуз-

<sup>14</sup> *Саборски ѿмос*, 1, 2, PG 151, 680 А.

<sup>15</sup> ЈОВАН КАЛЕКА, *Грѿца*, PG 150, 892 А; 893 А; 894 В.

<sup>16</sup> Ср. Мат. 12, 27–30 и Марк. 9, 40.

вишеније користи, који је у свему узорит и најблагочестивији, и Сенат, који је уз њега, и све судије ромејске, а заједно са њима и сав хор архијереја, читав клир Цркве, који су се нарочито сабрали на једно место и спровели истинољубиву истрагу – како су (сви они) Варлаама посрамили, а похвалили исправност и чистоту побожности ових монаха?

12. Међутим, онај *Томос* је писан веома умерено против Варлаама; но, иако је тако изгледало, он касније ипак пружа доказе о читавом овом случају. А овај садашњи писац, хотећи да се свом силином обруши на оне који су тамо оправдани, какве нам доказе пружа? Баш никакве, као што ће се одмах и показати. Зар се не показује да извор свих тих увреда преплављује сам себе и да је покренуо муљ према себи? Јер, клевета без доказа не тече према онима за које се мисли да ће бити оклеветани, већ се излива према самом клеветнику и јасно показује да управо он јесте та клевета, да, као што се каже, прелази из свога у своје (οἴκοθεν οἴκοδε), зато што смрад чини смрадном и материју из које потиче, а не оне ка којима је усмерен, и то нарочито не оне на високим положајима, јер не може ни да их се косне. Према томе, ако погрдно писмо има облик као да се заснива на праву, а право није остварено, зар оно не износи оптужбу на рачун свога писца, показујући га очитим клеветником? Но, кад је у питању вера, најпре се приступило испитивању теме и доношењу одлуке, и то пред сабором, потом су издати саборски списи, а они који су били осуђени, подвргавани су

писменом одлучењу и анатеми; а после свега, долази неко ко ове који су осуђени прима као своје заједничаре и саслужитеље, а оне који су тамо (тј. на сабору, *ѱрим. ѱрев.*) оправдани, њих осуђује и одбацује; па зар није очито да је он наследник осуђених на том суђењу, и истински отпадник и одступник од Цркве?

13. Међутим, ако сви они које је (његово) писмо раније назначило као Паламине истомишљенике, сада јесу непотчињени и непослушни и криви за друге лажне оптужбе, и ако због тога треба свима да буду одвратни,<sup>17</sup> ко су онда ти браниоци благочешћа и смиреноумља, чије друштво је корисно, и који су једини поуздани у свом веровању? Да није, можда, само Акиндин, кога је овај недавно незаконито рукоположио, у чију одбрану је похитао да напише ово против хришћана, и кога сматра јединим који заједно са њим сабира, а не расипа, који је са њим и не устаје против њега? А пошто сада заиста верује у то, није му било заморно да све ово у његову корист чини и говори и пише; тиме је одступио од нас, али је задобио присталице заведене смицалицама варлаамита. Он, дакле, каже: „Но, почећемо своје слово управо оним на кога се ови ослањају и којим се веома диче као тврђавом и бранитељем њихове стране.”<sup>18</sup>

14. Ко је он? Свакако, Палама, као што се види из наслова писма на самом почетку, а затим и у наставку. Наиме, као што предговор овог са-

<sup>17</sup> Јован Калека, Граџца, PG 150, 892 и даље.

<sup>18</sup> *Исѱо*, PG 150, 892 AB.

дашњег писанија против нас јасно представља оповрђавање и порицање предговора *Саборског шомоса*, тако и почетак наставка (његовога писма) представља супротстављање наставку онога (*Томоса*), и отворено излаже све оно што би и Варлаам прижељкивао. Шта се тамо заиста набраја? Варлаам је „настојао да монасима припише кривицу за двобоштво, оптужујући чак и пречасног јеромонаха господина Паламу”.<sup>19</sup> Свакоме је, дакле, познато да је и садашњи тужитељ, по угледу на онога ранијега, настојао да монасима припише ову оптужбу. И као што је онај почео оптужбом искључиво против Паламе, тако поступа и овај овдашњи, и то на истоветан начин. Па зар је могуће изнаћи већу похвалу Палами од ових речи тобоже против њега упућених? Јер, ако је свим раније поменути (хришћанима) ослонац био Палама, као што то поуздано сведочи и сâм (Калека) пишући против њега, мада му је отворени непријатељ, и ако се сви они тим Паламом „диче као тврђавом и бранитељем њихове стране”,<sup>20</sup> односно сваке пуноће православних, како онда неће бити блажен тај Палама, тим пре што га злостављају и клеветају истомишљеници Акиндина и Варлаама? Но, „када клоне и када се поколеба Палама”, каже он, „исто ће се збити и са његовом страном”.<sup>21</sup>

15. Авај, какво ли је зло безумље?! Како ли је злоба рђава сâма по себи! Како ли онога ко је

<sup>19</sup> *Саборски шомос*, 1, 3, PG 151, 680 В.

<sup>20</sup> ЈОВАН КАЛЕКА, *Грџица*, PG 150, 892.

<sup>21</sup> *Истио*.

њена жртва удаљава од његових сопствених умовања?! Јер, нападајући Паламу како би га сатро и потпуно уништио, он тиме и њега сâмога и оне који заједно са њим отворено проповедају праву побожност, још више узвисује и чини их нарочитима у очима разумних, а сâмога себе сатире и баца у најдубљи глиб непобожности. Поврх тога, он, колико је до њега, није у стању да уздрма или да поништи *Саборски ѿмос* и истину која је у њему записана, пошто је најпре испитана, а коју је тада, пре свих других, он својом руком потписао.<sup>22</sup> Док сада сва тамо наведена оповргавања и проклетства против оних који поричу истину и који покушавају да изнова оптуже оне које је сабор тада потврдио, он привлачи на своју главу и сатире је њима, и не схвата да је против себе саставио јавно непризнавање и клевету. Заиста, то писмо (састављено) против нас и није ништа друго до извртање и погрешно тумачење онога *Томоса*, којем је на лукав начин супротстављено, зато што изопачује истину која је у њему потврђена и зато што јој је противно. „Пошто су”, каже он, „Палама и Варлаам нападали један другога и износили међусобне оптужбе за непобожност, подвргнути су саборском испитивању.”<sup>23</sup> Но, *Томос* који су ови сабори издали, не садржи такве речи, већ каже: „Вођен безумљем и самовољом, Варлаам се бацио у море (људског) умовања, устремивши се против натприродне и истинске философије, супротста-

<sup>22</sup> О потпису патријарха Калеке види у: *Саборски ѿмос*, 1, 54, PG 151, 692 В.

<sup>23</sup> ЈОВАН КАЛЕКА, *Грџица*, PG 150, 892 В.

вљајући учењу Духа неприхваћену душевну философију, која собом не може обухватити ни оно што је духовно. Заиста, представљајући се као ученик, лукаво је приступио неколицини наших монаха који су, одределивши се за безмолвно живљење и напустивши све друго (земаљско), били посвећени Богу. Но, намерно није примао поуке од неког искуснијег међу њима, већ вероватно од неког простијег монаха. Па чувши како ови, у складу са предањем светих Отаца, говоре о божанском сијању и мистичној благодати која се јавља код оних који су, у складу са заповестима Божијим, очистили своје срце, и да не говоре о божанској суштини већ о нествореној и обожујућој енергији и благодати, одлучио је да им због тога припише оптужбу за двобоштво. Пошто је дошао до предводника Цркве Божије и пошто је све то саопштио, оптужујући између свих управо пречасног јеромонаха господина Григорија Паламу, затражио је да и они буду позвани на свештени и божанствени сабор.”<sup>24</sup>

16. Како ти, дакле, тврдиш да су на овом сазваном сабору (обојица) подвргнути (испитивању) због својих узајамних оптужби, и додајеш да су „обојица потпали под категорију непобожности”, и изједначаваш њих двојицу, и то према ономе горем, иако њега *Томос* помиње као безумног и назива га непобожним, док Паламу проглашава за побожног и најчаснијег међу јеромонасима, премда је оптужен? Како то да под „учењем Духа”, против којег је, као што *Томос* каже,

<sup>24</sup> *Саборски шомос*, 1, 2–3, PG 151, 679–680 AB.



Варлаам устао,<sup>25</sup> и због којег се обрушио на све они који га следе, ти подразумеваш Паламу лично, а затим га уврштаваш међу оне који су „непослушни Цркви и сумњиви у вери”? Наиме, ако је Паламу и оптуживао више него друге, то није било због нечега другог – јер, Варлаамове речи су јединствено уперене и против њега и против других – него због тога што је и он, не мање него други, био привржен „учењу Духа”; но, нападао га је више него друге зато што је то „учење Духа” он заступао не мање него други, него можда и више – и делима и речима. Исто тако, *Томос* јасно каже да је Варлаам започео овај случај тиме што је најпре, на подао и лукав начин, обмануо монахе, а затим им се бесрамно и мрско супроставио, а није (га започео) борбом против Паламе („приступио је лукаво неколицини наших монаха, и то, наравно, не некоме од ученијих међу њима”<sup>26</sup>), он који сада изопачује и сâм *Томос*, тврдећи да почетак (спора) представља Варламова борба против Паламе, штавише, њихова међусобна јавна препирка. Тако он на сâмом почетку хита да означи обојицу као подједнако одговорне (за спор) и да уклони похвале изречене Палами, као да се он, тобоже, у ову борбу није укључио у корист свих, нити у корист опште благочестиве вере, већ ради личних спорења. Неопходно је сада разјаснити коју је другу подвалу, гору од ове, (Калека) почео одавде да спроводи, преиначујући и сâм *Томос*.

<sup>25</sup> *Исѿо*, 1, 2, PG 151, 679.

<sup>26</sup> *Исѿо*, 1, 2, PG 151, 680 АВ.

17. Заиста, *Саборски ѿмос* је показао да једини окривљени јесте Варлаам, и представио је како се он показао непобожним због оптужби које је изнео против Паламе и оних који су уз њега; наиме, (Томос) не само да на крају каже како се „открило и показало да Варлаам говори хулно и злославно” него и додаје да су „монаси показали да су изнад његових оптужби”.<sup>27</sup> Но, иако *Томос* јасно садржи ове речи, он (тј. Калека, *ѿрим. ѿрев.*) сада прича ово своје, односно не говори ништа слично него каже да су „Палама и Варлаам нападали један другога и износили међусобне оптужбе за непобожност, због чега су подвргнути саборском испитивању”,<sup>28</sup> мислећи да на тај начин поткрепљује ону лаж, која је сасвим чита, која сâму себе оповргава и која је потпуно неodrжива: да се збило нешто друго, а не то да су се узајамно нападали, чиме се и Палама проглашава одговорним – иако се Варлаам показао као онај који рђаво умује. Тврдећи, дакле, на лукав начин да су обојица оптужени (јер, сваки пут другачије представља догађаје, као што ће се још јасније показати у наставку), шта он затим каже? „Скоро сви знате, и нема тога који не зна, за онај велики скуп у цркви, на коме је најпре као светило засијао заштитник благочестиве вере, наш цар, отац мог моћног и светог самодршца, прослављени и блажени, заједно са велможама и са Сенатом.”<sup>29</sup>

<sup>27</sup> *Исѿо*, 51, PG 151, 691.

<sup>28</sup> ЈОВАН КАЛЕКА, *Грѿцѿа*, PG 150, 892 В.

<sup>29</sup> *Исѿо*.

18. Да, знамо. Но, (знамо) и то да је Палама оправдан гласовима свих њих, и да је проглашен не само благочестивим него и заступником благочестиве вере, лако одневши победу над онима који су покушали да њу (тј. благочестиву веру, *йрим. йрев.*) униште. Знамо и оног нашег цара, чудеснијег од свакога, који је у нашем присуству стао уз нас и уз заједничку благочестиву веру хришћана, чији је заступник био Палама, и који (цар) је прогласио победу ове вере, чијом силом је овенчан. А ти, претварајући се како ово одобраваш, покушаваш да умањиш врховно од његових добара тиме што нападаш благочестиву веру коју је он подржао. Према томе, ако је „он као јасно светило засијао на оном великом сабору”,<sup>30</sup> као што, наравно, и јесте засијао, како онда ти опет настојиш да порекнеш истину благочешћа, коју је он јасно успоставио? Нама су, заиста, познате и речи тога благочестивог цара које је он изнео у корист пребожанствене светлости, јасно бранећи благочестиву веру, „јер му ум, свакако, њоме беше обасјан”,<sup>31</sup> као што каже *Томос*. Но, није нам непознато ни то да ти, с једне стране, својим недавним иступањем против благочешћа кроз своје антиохијско писмо, а са друге, Акиндин, који је сада више него истога мишљења са тобом и који је тумач и наследник Варлаамовог злоучења, настојите да својим беседама и писмима покажете како су хулна и неправославна она учења која су изложена у *Са-*

---

<sup>30</sup> *Исио*.

<sup>31</sup> *Саборски йомос*, 1, 45, PG 151, 688 A.

борском ѡмосу. Сада си чак и тога Акиндина везао уза се за сѡм свети Жртвеник, свакако због вређања и нас и читавог Сената, а и (због вређања) царског благочешћа, које је том приликом заблистало више него икада, постајући тако његов покровитељ и заштитник – а нарочито зато што си настојао да њега (тј. Акиндина, *ѡрим. ѡрев.*) поставиш за бранитеља Цркве, и што си међу јереје (ἐν ἱερεῦσι) уврстио њега који је нечастан (ἀνίερος) не само по животу већ и по вери.<sup>32</sup>

19. Видимо сада да је уистину „богодаровани” и „од света жељени син”<sup>33</sup> прослављеног и блаженог цара свих нас и цара нашега, кога је сада божански Дух умудрио и даровао му старешинство по узору на Данила, и поставио га за судију и поред његовог младалачког узраста, и то не само за старешину над безаконцима већ и над архијерејима који „незаконито оправдавају онога ко је неблагочестив, а одузимају право ономе ко је оправдан”.<sup>34</sup> Тако је он са својом мајком, која се уистину одликовала човечношћу по врлини и по разборитости, најмоћнијом и пребожанственом госпођом нашом, а у складу са вољом и одлуком Сената, са којом су се сло-

<sup>32</sup> Порфириј Успенский, *История Афона*, Санкт Петербург 1892, стр. 718.

<sup>33</sup> Изрази „богодаровани” (θεοδώρητων) и „од света жељени син” (κοσμολόγητων παῖς) узети су из: Јован Калека, *Грѡца*, PG 150, 893 АВ.

<sup>34</sup> Види Ис. 5, 23. Овај стих у преводу Ђ. Даничића гласи: „Који правдају безбожника за поклон, а праведнима одузимају правду” (*ѡрим. ѡрев.*).

жили и изабрани архијереји, посрамио Акиндина и све његове истомишљенике: њега је укло-нио са списка свештеника, а ваљаном пресудом укинуо нерасудна одлучења изречена против благочестивих, као и одређене им прогоне. А патријарх, не знајући шта да ради са заточеницима, а заправо чинећи и говорећи свашта против њих – јер, оно писмо је и саставио да би се њима супротставио – пишући, дакле, против њих, он, као што сам на почетку рекао, користи Паламу као маску, распирује јарост, изумева ове измишљотине, пише та наопака писма против њега који није у стању да узврати – иако би, наравно, то желео – па обмањује све који су му потчињени и помоћу подлости покушава да их убеди да лажи изречене против Паламе прихвате као узорну истину. Он, наиме, каже: „Сви знате за онај велики скуп у цркви, на којем је најпре Варлаам осуђен за своја рђава учења и беседе о неприступној светлости Преображења и о молитви 'Господе Исусе Христе, помилуј нас, амин',<sup>35</sup> због чега је закључено да је са канонског становишта неприхватљиво да он буде тужитељ.”<sup>36</sup>

20. Схватате ли колики је део *Томоса* прецртао? И није га само прецртао него је из тога прецртаног изложио само оно што је у међусобној супротности. Изоставио је, дакле, да наведе (Паламин) исказ да нестворена благодат Духа није суштина него енергија Духа, на који се

<sup>35</sup> Реч је о Исусовој молитви, својственој исихастима.

<sup>36</sup> ЈОВАН КАЛЕКА, *Грџица*, PG 150, 892 BC.

Варлаам позивао, оптужујући њега и остале монахе за тобожње двобоштво; наине, као да је (Калека) истргао овај одељак из средине, како би се и тиме отворено показао као други Варлаам. Јер, и овај, као што је свима познато, то исто закључује из тих истих (тврђења) и супротставља им се. Но, прећутао је и Варлаамове писмене притужбе,<sup>37</sup> прочитане пред свима присутнима, о његовој (тј. Паламиној) тобожњој кривици. Али Палама се тада усмено оправдао, износећи исправно учење,<sup>38</sup> чиме је запечатио Варлаамова уста која су говорила неправедно; а иошто је тада Црква једногласно прихватила да се енергија разликује од суштине Божије, није било потребе да Палама (о томе) много говори, већ да покаже да говори о божанској енергији, а не о божанској суштини, и да ово двоје (тј. енергија и суштина, *йрим. йрев.*) припадају једном истом Богу, Који поседује Једно Божанство у виду нестворене суштине и енергије – чиме је Варлаама извргао великој срамоти. А сада патријарх (Калека), умујући сасвим супротно и намеравајући да поучи људе, жури да потпуном забраву преда све то, а заједно са тим и чињеницу да, иако је Варлаам почео (спор), ипак је први оптужио Паламу, а да се овај на ваљан начин и са правом и нужно одбранио, како писменим тако и усменим путем. Према томе, иако се често и врло јасно осврће на тај догађај, бранитељ Акиндинов је и ово намерно изоставио

<sup>37</sup> *Саборски шомос*, 1, 7, PG 151, 682 С.

<sup>38</sup> Види *Саборски шомос*, 1, 7, PG 151, 682 С.

јер је у супротности са оним што се сада пише против Палaмe; тимe он, заправо, на ваљан начин и са правом и нужно показује да је овај и сада оправдан.

21. Дакле, овај порицатељ *Томоса* није поштовао ни начело *Речи и Свeйшлосшi*<sup>39</sup> које је у њему забележено, а које недвосмислено оповргава његове подвале. У њему пише следеће: „Затим су представљени Варлаамови списи, у којима је он говорио и о неприступној светлости Преображења Господњег, и о изабраним ученицима који су били удостојени виђења те светлости.”<sup>40</sup> Јер, касније придодат, а у међувремену записан, одељак о томе да је Варлаам говорио и о светлости Преображења, јасно указује на то да су претходно постојали поједини одељци због чијих погрешних тврђења Варлаам и беше осуђен и проглашен неприхватљивим за тужиоца – што сада на уистину чудовишан и неканонски начин, који је ван сваке памети, подржава овај наш нови тужилац. Јер, како то може бити да онај коме се суди, бива обавезан да одговоре на оптужбе оних који му заиста легално и законски суде, пружа и онима које сaм оптужује? Очигледно је, дакле, да је патријарх, који је сада приступио варлаамитима, предговор *Томоса* поништио супротним предговором, док је сaм почетак излагања које долази после предговора, поништио сличним порицањем, а све од тога места па до излагања

<sup>39</sup> Види *Саборски шомос*, 1, 8, PG 151, где се говори о Варлаамовим списима. О њима види и у уводу у *Тријаде*.

<sup>40</sup> *Саборски шомос*, 1, 8, PG 151, 682 D.

о светлости, потпуно је избрисао, тако да је, наводећи исказе о светлости, и у њих уплео многе подвале.

22. Наиме, говорећи само да светлост јесте неприступна, он није поменуо оне који су имали прилику да је виде, као што је тамо записано,<sup>41</sup> како би, по варлаамиту Акиндину, када каже „нествореност”, тиме подразумевао божанску и за свакога невидљиву суштину, и да би тиме избегао (њене) видеоце (тј. могућност да ју је ико видео, *йрим. йрев.*), јер је ону светлост коју су на Тавору виделе очи апостола, сматрао створеном.<sup>42</sup> Но, то ће бити још јасније како се расправа буде одвијала. Пошто је он овде изложио и (своје ставове) о светој молитви, одмах је издвојио и прерадио онај део према којем се Варлаам показао као злочинац. Овај је, наиме, излио сву своју гнусну мудролију о томе како ми Христа називамо Сином Божијим; због тога је *Томос*, као и преслатки и високоумни глас царев, представио ово (Паламино учење) као по свему најпобожније. А овај садашњи (патријарх), саставивши томос супротстављен ономе, одстранио је одељак о којем је реч, а са њим је, наравно, одстранио и све који се њега тичу. Па ако је на тај начин уклонио и тамошње излагање о молитви, зар је онда остало нетакнуто ишта од догматских учења и (светоотачких) изрека из онога *Томоса*, а да он то није изопачио или поништио?

<sup>41</sup> Види *истѳо*.

<sup>42</sup> Ср. Порфирий Успенский, *История Афона*, Санкт Петербург 1892, стр. 721.



Свакако, није. Он, заиста, све чини желећи да крадом изврши Акиндинову намеру, а то је да се покаже како је Варлаам осуђен без правог судског процеса; зато се и усудио да изнесе лажи како је онај осуђен несразмерно оптужби због које је суђење одржано – а ако је, наравно, донесена пресуда која није у складу са тадашњим случајем који је судски разматран, онда он није осуђен него је удаљен без пресуде.

23. Према томе, они који са правом не узимају у обзир ништа осим истине, могли би ономе ко лаж износи као доказану истину – и ко притом (њима) говори: „Сви знате”, као да је бесрамност и њима својствена, иако сви знају да је супротно – дакле, они би са правом могли да му кажу: онај велики скуп у највећој цркви сви знамо, као и то да је Варлаам осуђен, пошто се пред њим (тј. скупом, *јрим. јрев.*) показао као неправославан, и да су обојица, најпре Варлаам на том сабору, а затим и Акиндин на другом сабору, осуђени зато што уче неправославно. А сада се ти, који си својевољно напустио тај сабор и који чиниш све супротно његовим одлукама, надаш да ћеш избећи својој одговорности. Но, да је Варлаам осуђен на првом сабору, то сви поуздано знамо, а о томе да ли је, и на који начин, пресуђено да Варлаам не може поднети тужбу против Паламе и оних који су уз њега, о свему у вези са тим толико мало знамо, управо онолико колико смо се уверили у супротно. Јер, Палама није дошао самопозван, већ је позван издалека, пошто га Варлаам беше оптужио. Према томе, није било пресуђено да Варлаам не може поднети тужбу. Наиме, кад је Па-

лама стигао и када се сабрало саборско веће, обојица су стали на средину, а Варлаам је био тужилац – па како онда предстојатељи тога сабора, као што је уобичајено и као што је по закону и по канонима, не би допустили да прво он изложи своју притужбу на рачун Паламе, боље рећи како то нису захтевали, него би, против сваког правила и закона, тражили да прво чују говор оптуженога, а осудили би прво Варлаама? Но, зашто да продужавам ову тему, када могу привести веродостојнијег сведока него што је овај који нас сада овако бесрамно напада?

24. Јер, овај који сада напада Паламу и све оне монахе што су са њим сагласни по питању благочестиве вере, после онога сабора послао је писмо светим црквама и манастирима по свој земљи који су у његовој надлежности, у којем налаже, чак и под претњом одлучења, да сви приступе јавном уништавању сакупљених Варлаамових списа, ма где се дотад налазили. А разлог је, каже, у томе што се, „на основу онога што је пред сабраним божанским и светим сабором изрекао против свештених исихаста, показало да Варлаам говори хулно и сасвим супротно божанским речима (светих) Отаца”.<sup>43</sup> А сада овај што је саставио то писмо против свештених исихаста, од којих је један и Палама, који је ради њих и ступио у расправу са Варлаамом како би осујетио његову велику победу – сада овај каже како је „пресуђе-но да Варлаам не може поднети тужбу”.<sup>44</sup>

<sup>43</sup> *Саборски ѡмос*, 1, 8, PG 151, 691.

<sup>44</sup> Види ЈОВАН КАЛЕКА, *Грѡѡца*, PG 150, 892 В.

25. Онај ко то жели, може о овоме разложније и јасније сазнати из самога *Томоса*. Заиста, *Саборски ѿмос* може да нам посведочи много тога, јер на начин који је за нас повољан сведочи против оних који нас неправедно оптужују. „Варлаам је”, каже *Томос*, „монахе писмено оптужио за неприлично учење.”<sup>45</sup> И још каже: „Варлаам је настојао да монасима припише оптужбу за двобоштво зато што они говоре да достојни не заједничаре у (божанској) суштини него у нествореној и вечној и обожујућој благодати Духа. Па пошто је то изложио у цркви и пошто је пружио доказе за то, оптужујући углавном пречасног јеромонаха господина Григорија Паламу, затражио је да и они буду позвани, па су и позвани.”<sup>46</sup> И опет (каже): „Користећи тада као изговор долазак царев, Варлаам је утекао, не послушавши налог да дође на сабор како би разговарао са монасима које је оптужио и како би оповргао све што је против њих написао.”<sup>47</sup>

26. Зар није очито да Варлаам није прозван због нечега другог него због оптужби које је упутио како против других тако и против Паламе; исто тако, иако је избегавао да се одазове, ипак је позиван на овај сабор? Ако је он, дакле, осуђен, како онда Палама није изван оптужбе? И како то да тај (Варлаам) који Паламу оптужује за двобоштво – зато што овај, сагласно са богословима, Божанство и светлост божанског Пре-

<sup>45</sup> *Саборски ѿмос*, 1, 2, PG 151, 680 AB.

<sup>46</sup> *Исѿо*, 3, PG 151, 680.

<sup>47</sup> *Исѿо*, 4, PG 151, 680–681 A.

ображења назива нестворенима, а који је затим осуђен јер их он назива створенима, па на тај начин Једно Божанство и сџм разделяје на оно створено и оно нестворено – није тиме доказао да Палама исправно сматра нестворенима како божанску природу тако и оно сијање божанске природе које, по учењу богослова, они што су тога достојни, на неизрецив начин виде и у којем заједничаре, а које представља ону светлост по којој ће „праведници засјати као сунце”?<sup>48</sup> Заиста, тако верујемо и да је Једно Божанство Оца и Сина и Светога Духа, и то не само по суштини већ и по нествореној сили и енергији, и по свему што се уз суштину поима и богословствује, као што каже и Атанасије Велики.<sup>49</sup> Онај, дакле, ко тврди да се Палама на том сабору није показао недужним и да није испитан на основу Варлаамове тужбе, тај је очигледно колебљив по питању вере, поред тога што је велики лажљивац и нескривени клеветник, и то не само Паламе него, пре свега, и сџмога цара и свих који су председавали и који су били присутни на том великом сабору.

27. А *Томос* каже: „Када се, и у присуству цара од Бога, сабор беше окупио, Варлаам као да је заборавио све што се тиче спорних питања, те није наваливао да говори у вези са темом која се испитује, односно у вези са својој писменој тужбом против монаха.”<sup>50</sup> А сада, овај што пише

<sup>48</sup> Мат. 13, 43.

<sup>49</sup> Види Ἐπιστολὴ πρὸς Σεραπίωνα (*Писмо Серапиону*) 1, 28, PG 26, 596 AB.

<sup>50</sup> *Саборски шомос*, 1, 5, PG 151, 681.

управо супротно, као да дели Варлаамову забравност – чини се са разлогом, јер у последње време дели и његово рђаво умовање. *Томос*, дакле, каже: „Пошто Варлаам није наваливао да говори у вези са темом која се испитује, односно у вези са својој писменој тужбом против монаха, после читања тада навођених свештених канона, беху представљене све оптужбе које је Варлаам нешто раније изнео против монаха; а после читања тих оптужби, поменути јеромонах господин Григорије Палама затражио је да приступи њиховом образложењу јер су се (оптужбе) углавном њега тицале. Па пошто је у уводу рекао све оно што приличи одбрани, испричао је и како је почело њихово међусобно спорење, односно да је исти тај Варлаам први њих оптужио у својим списима; затим је разложио све што је дотад речено, а што је, као што је показано, супротно божанским речима светих Отаца, и (на концу је објаснио) да је он сâм из нужности био приморан да приступи одбрани и спорењу.”<sup>51</sup>

28. Овако, између осталог, пише *Томос* пре него што су приложени Варлаамови списи;<sup>52</sup> но, када су они приложени и када су прочитани на сабору да их сви могу чути, одмах су осуђени као неправославни, па *Томос* на крају укратко и најприближније могуће излаже све што је тамо написано: „Показало се да Варлаам пише богохулно и неправославно, због чега је и био прекорен, а да монаси јесу изнад његових оптужби. Стога објав-

<sup>51</sup> *Исџо*, 1, 5; 7, PG 151, 681–682 С.

<sup>52</sup> Види *исџо*, 1, 8, PG 151, 682.

љујемо следеће: ако не покаже истинско покајање, биће анатемисан и одлучен од свете, саборне и апостолске Цркве Христове и од православне заједнице хришћана. Али, и свако други ко, у својим беседама или списима, и даље буде приписивао било шта хулно и неправославно монасима, боље рећи овој Цркви, или, уопште, ко се буде дотицао тих тема, биће такође одлучен и одстрањен из свете, саборне и апостолске Цркве Христове и из православне заједнице хришћана.”<sup>53</sup>

29. Шта да се каже ономе ко се оглушује о толико велику и толико блиставу истину, толико чврсто утемељену и као нераскидивим ланцима обезбеђену, која за сва времена остаје неразрушава и непоколебива? *Томос*, дакле, вели: „Бежу представљене све оптужбе које је Варлаам саставио против монаха; а после њиховог читања, Палама је затражио да приступи њиховом образложењу јер су се (оптужбе) углавном њега тичале.”<sup>54</sup> Али у наставку каже: „И одбрани се Палама, и то се одбрани на ваљан начин”;<sup>55</sup> и још каже: „А Варлаам би осуђен.”<sup>56</sup> „Видело се”, вели, „да у својим оптужбама говори супротно речима светих Отаца, али и да говори хулно и неправославно; са друге стране, показало се да су монаси изнад његових оптужби.”<sup>57</sup> Осим свега тога, (*Томос*) саопштава да оно што је Паламу

<sup>53</sup> *Исѿо*, 1, 51–53, PG 151, 691–692.

<sup>54</sup> *Исѿо*, 1, 7, PG 151, 682 С.

<sup>55</sup> *Исѿо*, 1, 7, PG 151, 682 С.

<sup>56</sup> *Исѿо*, 1, 51, PG 151, 692.

<sup>57</sup> *Исѿо*, 1, 51, PG 151, 691.

подстакло да узврати, јесте чињеница да је Варлаам у својим дотадашњим списима излагао (учења) супротна речима светих Отаца. Такође, (*Томос*) помиње анатеме и одлучења од Цркве и од хришћанске пуноће како за оне који су оптуживали (монахе) и нису се због тога покајали тако и за оне који би убудуће оптуживали Паламу и монахе који су са њим. То све, дакле, садржи онај *Томос* издат од стране сабора.

30. Па шта садржи патријархово писмо о овим питањима, упућено против Паламе и монаха који су уз њега? Оно каже: „Одлучено је тада да Варлаам не може поднети тужбу”<sup>58</sup> против Паламе. А пошто је одлучено да он не може поднети тужбу, због тога није саслушана нити је испитана оптужба коју је он изнео против Паламе и монаха. А како он није саслушан и испитан на сабору, ни Палама није оправдан. Зато је одмах после тог сабора речено да Палама, а са њим и његови истомишљеници, јесу „сумњиви кад је у питању вера”.<sup>59</sup>

31. Па зар то писмо није у очитој супротности са оним *Томосом*, пошто није могуће да заједно са њим лаже или говори истину? А да би ово било свима јасно, малочас смо навели паралелна места из њих. Према томе, ако је онај *Томос* истинит (као што, уосталом, заједно са осталима, а и пре осталих, сведочи и сâм патријарх својим потписом<sup>60</sup> – па се ни сада не усуђује да

<sup>58</sup> Јован Калека, Грџица, PG 150, 892 В.

<sup>59</sup> *Исио*.

<sup>60</sup> Види *Саборски шомос*, 1, 54, PG 151, 692.

изусти другачије – а и тим својим писмом), дакле, ако је истинит *Томос* тих сабора, онда је лажно то (Калекино) писмо, боље рећи та писма и мноштво томоса које он помиње. Јер, лаж има много видова, а уистину богољубив и искрен заштитник благочестиве вере јесте Палама; они пак који га опет оптужују и опет овде започињу немире, они се убрајају у лажне заступнике (вере), и подвргавају себе оним страшним одлучењима и пагубним анатемама о којима је реч на крају *Томоса*. А онај који хита да и другима наметне ту лаж и који друге подстиче на оптужбе за кривицу, како неће бити кривљи од осталих? Но, намеравајући да на тај начин у пропаст поведе и нас који тобоже не желимо да сабирамо, односно (не желимо) да сабирамо са њим, назива нас странцима и туђинцима у односу према Цркви. Овај писац лажи вели: „Канонски је одлучено да Варлаам не може поднети тужбу, јер је тада био надгласан. А пошто су се одмах затим јавиле сумње и у вези са Паламом, као да је можда и он запао у неке друге прелести, ми који смо овде послушни свештеним и божанственим канонима, који кажу да 'нико не треба да буде осуђен без оптужби и испитивања',<sup>61</sup> сматрали смо ваљаним да ствари уредимо на другачији начин.”<sup>62</sup>

32. Свака част за твоју канонску доследност! Па и више него свака част за твоју приврженост њима и за твоје поуздано познавање ових питања! Тако си недавно на канонски начин онога

<sup>61</sup> Види 21. правило Четвртог васељенског сабора.

<sup>62</sup> Јован КАЛЕКА, Γράμματα, PG 150, 892 BC.



варлаамита Акиндина привео свештенству. И ништа другачија нису по саставу ни твоја писма (писана) у његову корист. Заиста, користећи свештене каноне на неканонски начин, другим речима на врло неприкладан начин, и наводећи једне (каноне) против других, ти неке од њих супротстављаш једне другима, односно онима који су их установили, као и онима који у складу са њима исповедају веру, као што су Јелини творевину (супротстављали) њеном Творцу. Јер, између онога што је (међусобно) супротно, праведно је оно што ти сâм чиниш и пишеш, и то је одређено свештеним канонима. Одређено је, заиста, да је „сумњив у вери” онај ко много пута исповеда благочестиву веру, па је онда оспорава, а још сумњивији је онај ко у писменом виду пристане уз исповедање благочестиве вере, а онда је поново пориче; па ако због тога буде саборски разобличен као неправославан, а он се бесрамно и даље држи таквог злоумовања и пише текстове против благочешћа – какво ли тек место припада Акиндину, који је проглашен кривим за све што је говорио, и којим свештеним канонима се може оправдати то што се прихватио свештенства? Тог човека, дакле, не треба сматрати „сумњивим у вери” него несумњивим у непобожности, а онога ко је саборски разобличио и посрамио оне што су устали против благочестиве вере, и ко му се због те (благочестиве вере) у лице успротивио, и то не само једном већ двапут, а својим беседама и писмима много пута, као што је свештеник Божији Григорије Палама, њега свако ко је благоразуман треба да сматра не са-

мо беспрекорним у побожности, иако га његови противници оспоравају, већ и заштитником и заступником благочестиве вере. А по томе како патријарх схвата каноне, нико ко се током векова супротставио рђавим архијерејима није, наравно, побожан него је „сумњив у мишљењу и у вери”, а то ћемо показати на примеру једног борца за благочестиву веру, остављајући по страни остале како бисмо избегли преопширност.

33. Некада је Арије приписивао Атанасију оптужбу за двобоштво јер је овај, у складу са Писмом, и Сина називао нествореним Богом.<sup>63</sup> Сада Варлаам оптужује Паламу за двобоштво јер овај, у складу са Писмом, назива нествореним Божанством и ону светлост коју су апостоли на неизрецив начин видели на Тавору. Но, обојица буду упућени на саборе сазване у своје време, па као што је Арије тада био осуђен зато што је Сина називао творевином, тако је и Варлаам сада (осуђен) зато што ону пребожанствену светлост назива творевином. Дакле, ако је „канонски било неприхватљиво” да због тога, односно зато што је већ био осуђен, „Варлаам подиже оптужбу”, и ако је Палама због тога „сумњив у вери”, онда је из истих разлога било „канонски неприхватљиво” да и Арије, као већ осуђен, подиже оптужбу (против Атанасија), и онда је и Атанасије Велики „сумњив у вери”. Но, томе који „измишља изговоре за грехе”,<sup>64</sup> односно за непобожности, и тиме оповргава оне који су побожни, могло би се рећи:

<sup>63</sup> Види Λόγος κατά 'Αρειανῶν, 1, 9, PG 26, 28 D и даље.

<sup>64</sup> Пс. 140, 4.

сабери се некад, човече, и поразмисли о томе шта говориш; јер, и не схватајући, ти си доказ за неправославност учинио доказом за православност православних. Наиме, пре него што су Арије и Варлаам били осуђени, они већ беху оптужили оне против којих су дигли оптужбу, па пошто су позвани на саборски суд, осуђени су зато што су (оне) оптужили за такве ствари. Њихова осуда заправо јесте оправдање оних које су они осудили. Без икакве недоумице, Варлаам је неправославан исто колико и Арије, а Палама је несумњив исто колико и Атанасије Велики – не по величанствености већ по вери. Па ипак, тога великог (богослова) су тада аријанци прогласили сумњивим (у вери), па чак и неправославним, а сада су Паламу (прогласили сумњивим) варлаамити.

34. Тако и сада заштитник варлаамита каже: „Одмах су се на сабору појавиле сумње и у вези са Паламом, да можда и он није запао у јереси по неким другим питањима.”<sup>65</sup> Али, по њему, више није било тужитеља; то није био ни Акиндин, који је дошао после Варлаама. Наиме, покушавши исто што и овај, и прошао је исто као и он – а прошао је тако и поред твога заступништва. Или си се можда понадао да ће, уколико истичеш себе уместо њега, као да си тек однедавно његов истомишљеник, бити мање уочљиво да си и ти такав? Међутим, да више није било никога ко би оптуживао Паламу, требало је да замислите сасвим супротно. Заиста, ако је Палама ослобођен кривице и проглашен беспрекорним у присуству тужитеља,

<sup>65</sup> ЈОВАН КАЛЕКА, *Грџица*, PG 150, 892 С.

и то онога који је био толико јак на речима и који је нападао свом силином не само речима већ и својим опширним писмима; дакле, ако је у присуству толико великог тужитеља, који га је нападао толиким средствима, Палама проглашен беспрекорним, како би га онда, будући да нема никога ко га оптужује, могли сматрати колебљивим они који знају да исправно и канонски расуђују – и то по свим питањима? И која су то друга питања у којима се, како каже, „Палама показао сумњивим”? Наиме, ако су то она (питања) која су садржана у Варлаамовим текстовима, онда су, пошто су оповргнути текстови који их садрже, оповргнута и (питања) која су у њима садржана; тим пре што његове беседе и текстови садрже и учење о светлости, о којој он, као што је показано, умује неправославно. А ако друга питања нису садржана у Варлаамовим беседама, о каквом оспоравању може бити говора, нарочито од оних који су изабрани да доносе суд о стварима које не може оспорити ни тај који је похитао да га (тј. Паламу, *йрим. йрев.*) оптужи?

35. Међутим, иако писац (тога писма) не измиче пажњи оних који умеју да уоче ствари, он овде разумно поступа и ништа отворено не говори о догматима. Наиме, у оном *Прoйивѣиoмoсу*, који је, претварајући се да је (патријарх) Антиохије – јер, овај не би имао никаквог права да овде пише свој томос – написао против нас и против свеопштег благочешћа, дакле, у том *Прoйивѣиoмoсу*, он, као што се каже „голе главе”,<sup>66</sup>

<sup>66</sup> НИКИТА ПАФЛАГОНИЈСКИ, Βίος Ἰγνατίου, PG 105, 505 D.

истовремено пропева и учвршћује Варлаамову непобожност и одбацује саборски потврђену побожност. Он, дакле, каже да Бог не поседује урођене нестворене силе и енергије које се на било који начин међусобно разликују, чиме очито укида свесилност Божију; и (каже) да не постоји оно што јесте суштина Божија и што није суштина, и да (у Богу не постоји) и оно што је изнад ума и оно што је умом појмљиво, говорећи управо оно што је говорио и Евномије; и (каже) да од онога што је у Богу, нешто је причасно, а нешто је непричасно, нешто је видљиво, а нешто невидљиво; а оно што једино јесте нестворено, то је свима у потпуности невидљиво, а сáмим тим и неприступно, поричући тиме божанско сијање које се указало светима и доказујући да светлост Преображења Господњег јесте створена. Он отворено оптужује Паламу да се противи овоме, па чак и да учи како божанска светлост, коју неком неизрецивом силом виде и у којој заједничаре само светитељи, која њих обасјава и обожује – тиме што доказује да је та иста светлост нестворена и невидљива. Но, не можемо овде ни укратко изложити читаво мноштво клевета садржаних у том *Проивѣѣмосу*.

36. А у наставку он каже како сви ови искази оповргавају и одбацују учења Паламе и његових истомишљеника,<sup>67</sup> тврдећи како су она неблагочестива; а он сáм је и тужитељ, и сведок, и судија, и он сáм пресуђује, и оправдава, и осуђује кога хоће; у сваком случају, он осуђује и *Томос* тога сабора, јер све што поткрепљује и потврђује оним

<sup>67</sup> ЈОВАН КАЛЕКА, Граммa, PG 150, 894 AB.

својим писмом, представља отворено порицање *Томоса*, па и не само порицање него и оповргивање. Тако он тамо каже да они који се, по питању догмата, супротстављају и боре против Паламе, односно Варлаам и Акиндин и њихови истомишљеници, јесу прихватљиви и не само благочесниви него и борци за благочестиву веру. Тамо је, дакле, толико отворено иступио против благочесна он који је своје надање положио на лаж, и који је похитао да уместо судије постане тужитељ, па чак и клеветник и неправедни сведок. А овде, у наставку, каже: „И предузели смо испитивање о Палами, али не у оној мери да он буде слободан да та иста (учења) користи.”<sup>68</sup>

37. Видите ли праву злонамерност и недостодност и непостојаност лажи, видите ли са коликом се бестидношћу она износи, као да нико други тада није био присутан, као да нико други није био на заседању и доносио одлуке, и као да те одлуке неће бити доступне каснијим (нараштајима) кроз списе и потписе? Па зар то није отворено противљење оном *Томосу*, и зар не представља најочигледније порицање и омаловажавање одлуке која је у њему, када он (тј. *Томос*, ѿрим. ѿрев.), поменувши све те околности, износи: „Показало се да монаси који су уз Паламу, јесу изнад Варлаамове оптужбе, а онај ко би се дрзнуо да их опет оптужи, прогласиће се анатемисаним и одлученим од хришћана”?<sup>69</sup> И како то, ако је (Калека) малочас рекао да је Палама спо-

<sup>68</sup> *Исѿо*, 892 С.

<sup>69</sup> *Саборски ѿомос*, 1, 51–52, PG 151, 692.

ран по неким другим, на неки начин непознатим питањима, сада говори да му не допушта да та иста учења користи као позната и општеприхваћена?<sup>70</sup> Па која су то (учења)?

38. Он се, дакле, не усуђује да у читавом писму отворено изрекне нешто одређено, већ само говори једно исто: „сумњив у погледу вере”, „лукав”, „несталан у мишљењу”, а у наставку каже: „Воле да поучавају, и спремни су на спорење како би (друге) привукли ономе што је предмет спорења”,<sup>71</sup> а шта је то и зашто је (предмет спорења), он нема одважности да каже зато што је „самога себе осудио”<sup>72</sup> и у њега је „савест спаљена”,<sup>73</sup> да се изразим речима (апостола) Павла. Јер, кад је ово у питању, он се не стиди да нешто каже, па да одмах затим придода нешто што је њему сáмоме супротно, као што тврди у наставку писма: „...Када у вери и не би били такви, односно сумњиви, и када не би били очито непријатељи и противници и отпадници од Цркве”. Па како су то они „очити непријатељи и противници и отпадници од Цркве”, а истовремено и „нестални у мишљењу”? Исто тако, ако нешто раније каже: „Када би били злонамерни у свом мишљењу”, како су онда „сумњиви у погледу вере”? На тај начин он не само да ништа јасно не каже него очигледно оповргава оно што сáм говори. А сада, настављајући своје писаније и тобоже износећи

<sup>70</sup> ЈОВАН КАЛЕКА, *Грџица*, PG 150, 894 С.

<sup>71</sup> *Истио*, 893.

<sup>72</sup> Види Тит. 3, 11.

<sup>73</sup> I Тим. 4, 2.

разлог зашто говори против нас, он каже: „Јер се видело да то није ни добро ни на корист целокупне пуноће Цркве”, па и даље не говорећи ништа јасно, он наставља: „Штавише, они су то и даље користили у својим списима и предавањима.”<sup>74</sup>

39. Дакле, ни овде ни у наставку читавог овог писма он не каже ништа одређено. Но, тиме и невољно сведочи у нашу корист, односно да нити говоримо нити пишемо ишта друго осим онога што смо на почетку говорили. Он, наиме, вели: „Користе се истим речима и истим језиком.”<sup>75</sup> Према томе, када на другом месту опет пише и тврди како нам се супротставља зато што сада другачије говоримо и пишемо, то је очигледна клевета која сâму себе оповргава. Могао би неко питати њега који, тобоже у име оног великог сабора, говори да су предузели да нас испитају, и да нам нису допустили да користимо иста (учења); дакле, могао би неко питати њега који у име сабора такве и толике лажи износи и придодаје: јеси ли само ти сачињавао тај велики и многољудни сабор, или је још неко био присутан? Но, мислим да би тај који тако безочно пише и који другима без икаквих обзира преноси толико много лажи, лако могао рећи и то да је он сâм сачињавао сабор, јер у више наврата говори како је само он Црква, па што он буде сматрао исправним и што он буде рекао Цркви, то ће читава Црква усвојити и говорити. А ако се неко не сложи одмах са било чим од тога (што он каже), па макар

<sup>74</sup> ЈОВАН КАЛЕКА, Грацица, PG 150, 892 C–894 B.

<sup>75</sup> *Исџо*, 892 D.



то и не било сврсисходно, тај је непокоран и непослушан целокупној Цркви.

40. Уосталом, тако нас он и даље назива непослушнима и туђима Цркви због тога што одбијамо да прихватимо оно што је неправославно, као што он од нас захтева; и на наopak начин тумачи *Томос* који је издат у нашу корист и који је састављен и предат ради нашег оправдања, јер ми говоримо управо то да он јесте састављен ради нас, а то значи да је нама и предат. Према томе, како неће олако рећи да је само он сачињавао онај велики сабор, када нико не може оспорити све то што он измисли и напише против нас, као да је то тобоже од њега (тј. сабора, *ѿрим. ѿрев.*)? Међутим, бар они који су учествовали на заседањима и који су им присуствовали, неће опростити, нити опраштају; они и делима и речима показују да му се противе, разобличавајући његове лажи против нас, подстакнути богољубивом ревношћу према нама наше најмоћније владичице (тј. царице, *ѿрим. ѿрев.*), пошто се овај (Калека) – за кога се (пророчким) речима може рећи да ће се „сада заклонити иза лажи”<sup>76</sup> – ни ње није постидео да у свом писму износи лажи против ње.

41. А да он износи лажи не само против нас и свих других него и против самога себе када говори да је одмах на оном првом сабору сумњао у нас, а да нас је касније сматрао још више противуречнима по питању вере, то јасно показује овај *Томос* у којем је забележен његов потпис после накнадне осуде Акиндина. Зато се он није усудио

<sup>76</sup> Види Ис. 28, 15.

да помене ни овај сабор, како би тим непомињањем предао заборау и признавање наше вере и на другом сабору, али и осуду Акиндина, који нас је после Варлаама оптуживао његовим методом. Јер, није могао рећи да и њему није било допуштено да оптужује (Паламу), пошто је проглашен кривим и због тога је прекорен (а сада је овај наумио да га, као беспрекорног, унапреди у свештенички чин); а да њега (тј. Акиндина, *ѿрим. ѿрев.*) не може да прикаже чак ни као покајаног, најочигледније се показује тиме што нас и даље оптужује за исте ствари. А да сада и он (тј. патријарх, *ѿрим. ѿрев.*) износи исто злоумље као и Акиндин, одступајући од онога што је саборски признато и *Томосом* потврђено, јасно се види по томе што нас, заједно са Акиндином, опет напада за исте ствари, тако да, с једне стране, одбацује Варлаама, а са друге, отворено прибегава његовом учењу, одбацујући само његово име. Зато он, дакле, и настоји да уклони Паламу како би Акиндину омогућио да се несметано башкари и да шири варлаамитску прелест. И стога, не могући да објави нашу победу над њим по питању учења благочестиве вере, он је овај сабор предао потпуном заборау.

42. А после та два сабора и од њих издатог *Томоса*, и после толико времена, он је, заједно са целокупном Црквом, предложио да кандидати за (епископа) Монемвасије буду, с једне стране, Палама, против кога је он сада раздражен, а са друге, свештени Исидор, његов (тј. Паламин, *ѿрим. ѿрев.*) саборац по сваком питању, док сада говори како су они од самог почетка били сумњиви у

погледу вере, а са проласком времена постају све сумњивији. Па како би им онда, заједно са другим архијерејима, упућивао толике похвале при гласању, како би хтео да их удостоји звања предводника Цркве и да их уздигне на тако висок учитељски трон, да је сматрао да они нису поуздани у вери? Но, иако су на Паламу вршили велики притисак и молили га, како сам он (тј. Калека, *йрим. йрев.*) тако и многи други, ипак нису успели на тај начин (а сведоци свега овога били су, заједно са многим другима, Монемвасијци који тамо беху присутни); па пошто, дакле, није успео да га на тај начин убеди, уложио је још веће силе како би га поставио за предстојатеља Солуњана. А оног по свему блаженог и благочестивог Исидора, који је уистину био човек Духа, после многих преклињања Монемвасијаца, убеди да се прихвати да буде њихов свештени заштитник, и да, после уобичајеног за те прилике архијерејског целива, убудуће свакодневно сапредседава и саслужује са њим који лажно пише како смо од почетка „сумњиви у погледу вере”. Па како је сумњивим у погледу вере сматрао онога ко му је био саслужитељ и кога је произвео у учитеља благочешћа? „Но, и овај кандидат за епископа Монемвасије”, вели он, „навукао је на себе кривицу.” Дакле, био је кандидат; а да није био кандидат, не би био сумњив – а поготову не од самог почетка. А како је овај кандидат навукао кривицу на себе? „Тако што умује исто као Палама”, каже он (тј. Калека, *йрим. йрев.*).<sup>77</sup>

<sup>77</sup> ЈОВАН КАЛЕКА, *Грѣѣца*, PG 150, 893.

43. Па ипак, он је био један од оних који заједно са Паламом беху дошли из Солуна, и очигледно је од почетка био његов истомишљеник у својим одважним иступима на оним саборима. Па како је онда он после ових сабора постао ваш кандидат? Боље рећи, зар се из овога не види да је он остао у истој благочестивој вери у каквој је и додад био, ради које је напустио своју отаџбину и за коју се борио, због чега је и одмах зарадио (епископско) наречење као награду за борбу за благочестиву веру, а сада му се, због те његове вере, уопште не признаје ни архијерејско достојанство ни његово одузимање, а ви, напуштајући сада веру коју сте имали када сте за њега гласали, и приступајући варлаамитима, гласате против њега јер он не мења своје мишљење попут вас? „Но, није пристао”, каже (Калека), „чак ни да образложи своје мишљење, иако је то од њега захтевано, као што не беше пристао ни Палама.”<sup>78</sup>

44. Авај, какве ли бесрамне и безочне лажи! То је уистину, по речима (пророка) Јеремије, „сабор невернички”,<sup>79</sup> где „не говоре истину”<sup>80</sup> и „додају лукавство на лукавство”.<sup>81</sup> „Јер, уче језик свој да говори лаж”,<sup>82</sup> и: „Запињу језик свој као лук да лажу.”<sup>83</sup> Наиме, нити је од нас захтевано исповедање вере, нити смо га ми дали. Ако није

<sup>78</sup> *Истио.*

<sup>79</sup> Јер. 9, 2.

<sup>80</sup> Јер. 9, 5.

<sup>81</sup> Јер. 9, 6.

<sup>82</sup> Јер. 9, 5.

<sup>83</sup> Јер. 9, 3.

тако, нека приступи неки сведок; но, нема ниједнога (сведока) – боље рећи има их много који могу посведочити да нису дали реч ни томе кандидату нити иједноме од архијереја који су тражили да томе човеку дају реч, па ако га неко оптужи, да му се допусти да се брани, јер тако је по правилима и по закону. Ове, дакле, који су тако говорили овом садашњем писцу лажи, он је одлучио из заједнице и забранио им кретање, па пошто им је одузео епархије, на чело тих епархија поставио је оне који су били спремни да се покорѣ његовом нерасудном гневу. Па како би могли од нас да захтевају апологију, пошто смо своју веру подробно одбранили на два сабора и пошто смо учврстили веру коју беху пољуљали они што су је нападали, а пре свега, пошто смо бољи заштитници свете Цркве<sup>84</sup> од било кога другога, и пошто ни по којем питању немамо сумњу, како је већ показано? Но, као што је и оно писано против нас, иако је то била отворена лаж, тако и ово представља нову лаж. А зар онај који је наречен за примање хиротоније не би изнео уобичајено исповедање вере? Па зар није очито да то што он назива захтевањем исповедања вере, представља пуки изговор?

45. Наиме, ако он под овим подразумева опште исповедање вере заједничко свим хришћанима, коме није познато да је нама наврх усана Символ вере? А опет, ако под овим подразумева посебно исповедање вере по питањима која су покренули Варлаам и Акиндин, онда можете ви-

---

<sup>84</sup> Види ЈОВАН КАЛЕКА, *Грѣѣца*, PG 150, 893 С.

дети писмено исповедање, и то подробно и дво-струко, а не упрошћено. Јер, наше исповедање јесте и *Светогорски шомос* и *Саборски шомос*. А ко је тај који један од ових (сабора) пориче у целини, а други изопачује и наопако тумачи? И ко је тај који – иако је крив због одбацивања *Саборског шомоса* – презире ове, а удружује се са онима који су изопштени (из заједнице); и ко је тај, боље рећи ко су ти који су велики узрочници немира и побуна у Цркви, због чега бивају изопштени из Цркве Божије, мада себе називају Црквом? Из досадашњег испитивања јасно се види ко су они, иако износе лажи против нас.

46. Мислим да се лажност овога писма у вези са оним што је касније речено, лако може прозрети на основу досад изложеног зато што се овим, а и на другачији начин, оповргавају сви његови искази. Јер, ко не зна да наше речи представљају одговор на поновна Варлаамова учења, и (представљају) нужну апологију, а не исказно учење, слично оном претходном, које је било усмерено против оних који су нас за то исто оптуживали? Наш клеветник, међутим, то назива додатком, а апологију назива учењем, па нас на другачији начин напада, као да се ми, тобоже, супротстављамо архијерејском делању,<sup>85</sup> не знајући, како се чини, ни шта је архијерејско делање, већ сматрајући да је само архијерејима својствено да говоре речи истине и да свугде говоре речи које су на корист душа. Па ко не зна беспрекорну исправност Светогораца према онима који им

<sup>85</sup> Исто.

приступају?<sup>86</sup> Замерајући им ово, он поступа попут оног младића<sup>87</sup> који не разуме ни шта говори ни шта тврди.<sup>88</sup> Онај, дакле, ко хоће, нека пође и научи шта је истина. Ко уопште може знати зашто је стекао такву одбојност према нама? А он, стидећи се да о томе говори, не оптужује нас ни за шта друго до за догмате, и преко њих настоји да нас оповргне, покушавајући на сваки начин и користећи се свим средствима како би, с једне стране, одшкринуо врата за Варламова и Акиндинова злоумља (јер, у томе је читав циљ и читав закључак лажног писанија које сада разобличујемо), а са друге, како би све људе уопште подвргао одлучењу и најгорем обезвређењу.

47. Заиста, претходно је *Саборским ѿомосом* изопштио из заједнице и анатемисао све оне који нас оптужују и који би нас надаље оптуживали, а сада овим писмом упереним против нас, (анатемисе) оне који нас не оптужују. Па да ли је, колико од њега зависи, иједнога човека оставио да буде у заједници са Богом? Тако је, у складу са пророчким речима, постао „замка (у Миспи) и мрежа разапета на Тавору”,<sup>89</sup> тако да и он упада у омче које је сâм поставио и заплиће се у сопствену обману опште пропасти; јер, „пашће у мрежу своју грешници”,<sup>90</sup> каже други пророк, и

<sup>86</sup> Калека је оптуживао монахе да преузимају на себе епископске надлежности тиме што постризавају монахе. – PG 150, 894 A.

<sup>87</sup> ЈОВАН КАЛЕКА, Грџица, PG 150, 894 A.

<sup>88</sup> Ср. I Тим. 1, 7.

<sup>89</sup> Ос. 5, 1.

<sup>90</sup> Пс. 140, 10.

„у замци тој коју скрише, ухвати се нога њихова”.<sup>91</sup> Но, он на много начина бива ухваћен у њих, јер подлеже овим писменим епитимијама које су му наметнуте са обе стране, боље рећи са свих страна; а његово придодавање (лажи) против оних који су већ под оптужбом, на законит начин доводи до праведног ослобађања од бесмислене осуде и неправедног заточеништва свих оних које је он сâм касније ухапсио и затворио, тако да је право време да запевамо псаламске речи: „Душа наша (као птица) избави се од замке ловачке; замка се сакруши, и ми се избависмо.”<sup>92</sup>

48. Дакле, тај који је толико усрдно и без икаквог ограничења писао лажи против нас, управо је због тога добио казну која му на неки начин и приличи, и која је неизбежна и неминовна нарочито због оне недавне врло дрске Акиндинове хиротоније, коју су архијереји, непоколебиво привржени светим канонима, поништили као незакониту, а најмоћнија царица, која више чува благочестиву веру но свој живот, потпуно поништила пред заједницом хришћана као општу саблазан. А ми који смо из предворја Христовог уклонили и одбацили глиб његових речи као некакву поган, и који смо, ушима оних који љубе благочестиву веру и сваки подвиг, изложили речи одважности и истине, свакако нисмо поднели малу nelaгoду као да смо покренули поган.

Овде стављамо тачку на своје слово.

<sup>91</sup> Пс. 9, 15.

<sup>92</sup> Пс. 123, 7.



## ОПОВРГАВАЊЕ ПИСМА ИГНАТИЈА АНТИОХИЈСКОГ

### О ТОМЕ ДА И ПИСМО (ПАТРИЈАРХА) АНТИОХИЈСКОГ ПРОТИВ ПАЛАМЕ ПРЕДСТАВЉА ПУКУ ЛАЖ

И ДА ЈЕ ОНО ПО СВЕМУ ПРОТИВНО СВЕТОГОРСКОМ  
И САБОРСКОМ ТОМОСУ ЗАТО ШТО ЈЕ ПРОТИВНО И  
СВИМА ПОБОЖНИМА, ЦАРУ СВИХ БЛАГОЧЕСТИВИХ,  
ПА И СЌМОМ БЛАГОЧЕШЋУ; А ЗАПРАВО ЈЕ  
ПРОТИВНО СЌМОМЕ ЊЕМУ КОЈИ ГА ЈЕ НАПИСАО  
ОБМАНУТ ОД ВАРЛААМИТА

1. Прилика је да се сетим Јеремијиних речи и да заједно са њим и ја кажем: „Чудо и страха-та бива на земљи. Пророци пророкују лажно, а свештеници господују преко њих.”<sup>1</sup> Прилика је и да поменемо како је Бог кроз њега рекао: „Пастире посташе безумни”,<sup>2</sup> и: „Многи пастири поквариће мој виноград, потлачиће наследство моје, вољено моје наследство обратиће у голу пустош.”<sup>3</sup> Јер, гордећи се тиме што је патријарх и предводник Града Божијега (Θεούπολις), он са-

---

<sup>1</sup> Јер. 5, 30–31.

<sup>2</sup> *Исїио*, 10, 21.

<sup>3</sup> *Исїио*, 12, 10–11.

ставља писмо и упућује га (патријарху) Константинопоља – један (упућује писмо) другоме – и сведочи да је онај поступао и писао тако да је душе које му беху поверене, гурао у пропаст, пошто (његова писанија) беху препуна свакаквих лажи и клевета.

2. Заиста, по свакој оптужби одржава се сабор, заседа суд на коме је присутан и оптуженик, а тужилац стоји лицем према њему, одржава се истинољубиво испитивање – ако су надзорници правде непристрасни – затим следи одлука, а пресуда која произлази из суђења бива забележена и потписују је јерарси и судије како би била пуноважна. А ако се деси да неки архијереј јесте и судија, па изриче (пресуду) без правног и законског испитивања и суђења, он је уистину за осуду и није истински судија. А ако се чак усуди да своје нерасудне одлуке објави у својим списима, колико ли је веће осуде такав достојан? Но, кад је у питању вера, на сабору се најпре приступало испитивању теме, процењивању и доношењу одлуке, и то тако да је томе председавао сам цар, а да су уз њега учествовали сенатори и ромејске судије; том приликом су издавани саборски списи, а они који су били осуђени, подвргавани су писменом одлучењу и најстрашнијој анатеми. Међутим, онај који прима у заједницу баш те што су осудом подвргнути (одлучењу и анатеми), удостојава их свештеног рукоположења и поставља их за предводнике Цркве, а осуђује и прогони оне који су јавно оправдани и похваљени као заступници благочестиве вере, тај није, напосто, заштитник већ је очито и наследник

оних осуђених, па ако су они неправославни, ни он сѧм није православан.

3. А ови који тако поступају, боље рећи који су доспели дотле да се горде због тога што су архипастори свете Цркве, зар они кроз писмо које је овде предмет разматрања, не пружају својим присталицама пиће пагубније од сваког отрова, помешано са непобожношћу и са неправдом, пошто су се претходно и сѧми изобилно напили овог злог и непобожног напитка? Зар не нуде, на неки начин, своја уста као кладенце из којих ће се изливати и предавати многоврсна лаж и бујна обмана непобожности, чији пример јесте и то писмо? Јер, каже: „Наша смиреност одлази у своју Цркву, коју је, благодаћу Христовом, чисто примила у наслеђе.” Какво наслеђе, какав удео, каква чистота према Цркви Христовој код заступника лажи, према Цркви која је „стуб и тврђава истине”,<sup>4</sup> по Павлу, и која, благодаћу Христовом, заувек остаје поуздана и непоколебива, чврсто заснована на ономе на чему се заснива истина? Јер, они који припадају Цркви Христовој, припадају истини, а они који не припадају истини, не припадају ни Цркви Христовој, а колико ли (јој тек не припадају) они који говоре лажи против сѧмих себе, називајући себе и једни друге пастирима и свештеним архипастирима! Заиста, ми нисмо учили да се хришћанство одликује личношћима, него истином и исправношћу веровања.

4. Па како је „благодаћу Христовом примио Цркву у наслеђе” онај који божанску благодат

---

<sup>4</sup> I Тим. 3, 15.

срозава на раван творевине, кад је он сагласан са Варлаамом и Акиндином, који су махнито против ње (тј. благодати, *йрим. йрев.*)? И још каже да, уз помоћ Божију, „одлази” он који је, пре него што ће кренути, пружио руку безбожницима и на тај начин уврстио себе у списак себи сличних, ступајући, уместо свих других, међу оне који примају безбожну и многобожну дружину варлаамита као заједничаре и саслужитеље; другим речима, као што неки кажу, приддајући им то као свој дарак. Уместо којих то свих? Па коме није познато како је безмало читав овај велеград загалामीо против благочешћа, против државне управе, против нарави овога човека – па ни сада не престаје да галами? Но, тај коме овај (Игнатије) саставља и посвећује ово писмо против нас, није узео у обзир све и свакога, чим је увидео да овај јесте веома усрдан заступник Акиндинових непобожности. Овај у наставку вели: „Тада се у богопрослављеном Константинопољу, у нашем присуству, појавио неки монах звани Палама, који је писао и проповедао учења страна светој Цркви Божијој и супротна божанственим правилима побожног веровања.”

5. Ко од оних који познају Паламу, када ово чује, неће ове окарактерисати као оце лажи – и онога који пише и онога коме овај пише и упућује своје писаније – јер мисле да, иако говоре према лажима, неће и сами бити прочитати лажови него да ће лаж постати истина? А ако се то не догоди – јер, то је сасвим немогуће – показаће се да он вредношћу тога што је речено обмањује оне који га слушају. И не схватајући, они су по-

казали да су јасно противни речима (пророка) Давида: „Почетак је речи Твојих истина”,<sup>5</sup> и: „Истина претходи пред лицем Твојим”,<sup>6</sup> и: „Верне су све заповести Његове, утврђене су у истини и правди.”<sup>7</sup> Јер, почетак њихових речи је лаж, која у наставку, помешана са лукавством, иде ка своме циљу, претварајући се у све гору, а завршава, како би се рекло, на свом непрестонном престолу.

6. Но, преузевши спис од онога који је од њега научен лажима, и видевши да његовом мишљењу овде нема места, он то писмо скрива од овдашњих људи. И тама би овде у потпуности прекрила ову лаж, чувану од стране њиховог предводника, да она није, попут некаквог злочинца, доспела до нас издалека и била откривена. Наиме, пошто је прошла година дана откако је писац (тога писма) отишао одавде, онај који је дотад чувао (то писмо) послао га је у Солун, надајући се да ће нешто ућарити против нас, а да ми то не сазнамо. Но, оно је отуда послато к нама и сада се појавило против његове воље. У њему лажописац каже како се „појавио неки монах звани Палама док је он био присутан у Константинопољу”.

7. Какве ли безочне лагарије! „Док је он био присутан”, каже, „појавио се Палама.” Па он (тј. Палама) никада није ни ступио у разговор са њим, штавише, никада га није срео, ни на улици ни у кући, нити кад је служио са овдашњим јерар-

---

<sup>5</sup> Пс. 118, 160

<sup>6</sup> Пс. 88, 14.

<sup>7</sup> Пс. 110, 7–8.

сима, нити када би остајао сам. Јер, две године пре но што је он стигао у Константинопољ, Палама је био осуђен на притвор зато што није хтео да се сложи са злоумовањем онога који га је приморавао да пише попут (тадашњег) патријарха, који га је такође оклеветао пред управитељима, што представља древни обичај оних који су му налик, пошто своју снагу не црпе из истине: „Ако овога пустиш, ниси пријатељ ћесару”,<sup>8</sup> говорили су Јудеји Пилату. А у Тесалији<sup>9</sup> су зикали старешинама градским за Павла и Силу: „Ови сви раде против ћесаревих заповести.”<sup>10</sup> И цара, који је био велики по својој вери, клеветнички Аријеви истомишљеници су покренули против Атанасија Великог, као да овај тобоже покушава да омете убирање редовног пореза у Александрији.<sup>11</sup> Како се то, дакле, „док је он био присутан, појавио монах” онај, како га он назива, кога дуго нико не беше видео пошто је био заточен? Видите ли, уопште, колико је велико ово лукавство? Пошто га је мучила сопствена савест, покушао је да на крају писма замагли ону лаж са почетка, не забележивши, као што је уобичајено, број године и индикта, да каснији читаоци не би уочили како лаже, пошто неће моћи да одреде време. Но, никако није успео да прикрије да се послужио тим

<sup>8</sup> Јов. 19, 12.

<sup>9</sup> Тесалијом се овде назива Солун.

<sup>10</sup> Дел. ап. 17, 7.

<sup>11</sup> Види СВЕТИ АТАНАСИЈЕ ВЕЛИКИ, *Ἐπιτομή κατά Ἀρειανῶν*, 9, PG 25, 264–265 A. – Ср. СОКРАТ, *Ἐκκλ. Ἱστορία*, 1, 35, PG 67, 169 C.

лукавством. Не видим пак зашто му је била потребна та многилика и чудновата лаж; јер он каже: „Појавио се неки монах звани Палама док је он био присутан у Константинопољу.”

8. Ко је, дакле, тај Палама? Да ли је то онај што је рођен у овом велеграду, који је одрастао и био образован на двору пошто је од својих предака уживао царску благонаклоност; коме су се немало дивили цареви и њихова околина због његове учености и писмености,<sup>12</sup> док се још не беше ни убројао у младиће; онај који је недуго затим све то сматрао сасвим приземним и управљив свој поглед ка небеском и тамошњем живљењу, односно према безбрачном животу и владању у складу са тим; онај који је, жудећи да и у том владању достигне савршенство, у складу са божанственим залогом и подстицајем датим у Јеванђељима,<sup>13</sup> доспео до такве (духовне) висине већ првим поводом, рекли бисмо, тако што је покушао да своју кућу претвори у уточиште, и не само да је покушао него је тај свој наум и остварио – наравно, помогнут благодаћу Божијом – тако да је онај велики цар, задивљен тим поступком, пред свима изјавио: „Давид је рекао: ’Доме Аронов’, а ја сада могу да кажем: ’Доме Паламин’, благословите Господа”<sup>14</sup>? Да ли је, дакле, то тај „који се појавио док си ти био присутан”, који је, пре но што си се ти појавио, био

<sup>12</sup> О Паламином образовању види у: Филотел Кокинос, *Еуκρίσιον*, PG 151 Д–560 А.

<sup>13</sup> Ср. Мат. 19, 12.

<sup>14</sup> Види Пс. 134, 19.

врло познат више од тридесет година, који је неке од својих преосталих сродника по телу, па чак и неке од слугу, послао у свештена училишта, а са собом узео само браћу како би се, због тежње ка Царству небеском, удаљили од свог родног краја и успели на (Свету) Гору, која по светости носи своје име, где су се потчинили онима који живе по Богу, који су га и сами касније одабрали да буде предстојатељ оних који у Духу живе по Духу? Па како је он узео себи за циљ то што ти помињеш, кад је од самог почетка целог себе принео Богу, живео заједно са онима који су посвећени Богу, и предао Му се читавим својим животом, као што је писано, „у молитвама и мољењима“?<sup>15</sup> Зар ниси чуо онога који каже: „Или који (отац) од кога ако син његов рибе заиште, да му да змију или ако заиште јаје, да му даде скорпију”, па додаје: „Када, дакле, ви умете даре добре давати деци својој, колико ће више Отац ваш небески?”<sup>16</sup>

9. Иако је, дакле, Палама био такав, долази нам из Калаврије некаква сподоба звана Варлаам; он је касније постао чувен по својој неправославности, и одмах по своме доласку почео је са великом силином да хвали Аристотелову логичку философију, па је слободно објављивао како је способан да прави разлику између дијалектичких и аподиктичких (тј. доказних) метода и силогистичких анализа и да их на разумљив начин излаже онима који одлуче да слушају њего-

<sup>15</sup> I Тим. 5, 5.

<sup>16</sup> Види Мат. 7, 9–11 и Лук. 11, 11–13.



ва предавања. Пошто је врло брзо стекао име, и то не осредње, и пошто је излио богатство своје силогистичке науке, у другоме се показао као недорастао, па је због тога што су овдашњи мудраци и свештени мужеви били на гласу по својој врлини, ипак избегавао да им упути било какав прекор; међутим, како је то ипак желео, побунио се против свештених исихаста, обрушивши се на њих свим силама, мислећи да ће, ако се дотакне њихове вере, онда моћи да навали са још озбиљнијим оптужбама. Он, дакле, напада на њих не само речима него и својим брбљивим списима, те образујући око себе дружбу незрелих младића, преноси и њима (своје учење) и подиже повику на монахе из многих уста и на многим скуповима. А ови (тј. монаси, *йрим. йрев.*), сматрајући да се све друге (оптужбе) могу поднети, а да је неподношљив само прекор који се тиче њихове вере, закључили су да им није довољно да се сами супротставе својим језиком, па су позвали – као што је и малочас речено – свештеника Божијег и посвећеника Богу, Григорија Паламу, који је проводио време у тесалијским кланцима, боравећи далеко од сваке жеље за славом и живећи у пустињама и горама; замолили су га, дакле, да у писменом виду изложи благочестиву веру и да се ухвати у коштац са оним који их напада, боље рећи ко напада њихову веру, односно са распомамљеним Варлаамом. Овај (тј. Палама, *йрим. йрев.*) је попустио – а и како је могло бити другачије? – пошто је до танчина увидео Варлаамову намеру: наиме, овај је као маску користио монахе, међутим, прави циљ

(његових напада) јесте само исповедање вере и сви они који се те вере непоколебиво држе.

10. И тако, својим антиритичким словима, он је врло брзо, да се изразимо псаламски, „згазио на земљу”<sup>17</sup> Варлаамово мишљење, оправдао начин живљења и благочестивог веровања оних који су пригрлили исихастички начин живота, и учинио да сви они буду поносни на то. Кад је Варлаам то чуо, силно се расрдио, чак је рекао да је коцка бачена, па се појавио пред светом Црквом настојећи да уздрма све што је божанско и све што је човечанско, и за двобоштво оптужујући Паламу, који живи са Богом. Палама бива позван издалека, образује се група најбољих (богослова), а читав град веома радознано прати шта се збива. Дакле, председавају цар и патријарх, уз њих седе јерарси, судије, читав Сенат, учени клирици, а присутни су и сви други.<sup>18</sup> Варлаам се понашао надмено према Палами, како каже изрека: попут свиње која насрће на Атину,<sup>19</sup> или као да се пешке борио против лидијских (борних) кола,<sup>20</sup> или да је јурио (да ухвати) птицу, но када су на сцену изнесени списи, показало се да (Варлаам) одапиње стрелу ка небу, да узалуд виче ка висини и да дословно води борбу против Бога. Па кад је прекорен због тога, он обећа да ће променити мишљење, но сутрадан

<sup>17</sup> Види Пс. 7, 6.

<sup>18</sup> Види Порфириј УСПЕНСКИЙ, *История Афона*, Санкт Петербург 1892, стр. 715.

<sup>19</sup> Ср. Пиндар, *Оде*, 6.

<sup>20</sup> Ср. Пиндар, *Фрагменти*, 222.

крадом утекне запрегом,<sup>21</sup> носећи на себи, како кажу, „Адов шлем”.<sup>22</sup>

11. После неког времена, говорећи више од сваког другог, онај цар потврди православну веру (монаха̂), а затим напусти живот. Ускоро она дружба око Варлаама поче да слободно диже галаму, а више од свих Акиндин, који је највише био научен од њега и по узору на њега (тј. Варлаама, *ѿрим. ѿрев.*), који не беше одбацио ни науку што га је примио у свом детињем узрасту и понео из свога рода и из отачког завичаја Мисе; он, дакле, многе обмањује тиме како не подржава варлаамитску прелест, бацајући често анатему на њега (тј. Варлаама). И тако, без икакве потребе, опет долази до великих потреса у велеграду, и поново се сазивају свештени скупови, ништа мањи од оног претходног (сабора), осим што на њему нема цара – кога нема ни међу живима; и опет долази до величанственог васпостављања непогрешиве благочестиве вере Паламе и његових присталица, а њихов противник се показао као нови Протеј (Πρωτεύς) или као камеleon, мењајући многа мишљења као што овај мења свој изглед, а некад износи мишљења која су међусобно супротна. Оцењено је, дакле, да се он показао много злоћуднији од Варлаама, а да је по питању рђавог умовања (о вери) био исти као он. У складу са тим, *Томос* је запретио ужасним и страшним, па и више него страшним,

<sup>21</sup> Ср. Порфириј Успенскиј, *История Афона*, Санкт Петербург 1892, стр. 715.

<sup>22</sup> ХОМЕР, *Илијада*, 5, 845.

искључењем из свете Цркве и одлучењем од Тела Христовог свих оних који се убудуће усуде да прогањају побожну веру Паламе и других монаха.<sup>23</sup>

12. Но, вратимо се ономе пастироначалнику који је уистину творац ових слова и бесрамни састављач ове безочне лагарије. Да ли је то био Палама „који се у твом присуству појавио у Константинопољу”? Међутим, откад је са овога света отишао онај цар који беше сазвао онај сабор, и благодарећи коме чак и најудаљенији (крајеви) беху чули како за Варлаамов пораз тако и за Паламину непогрешивост у погледу благочестивог веровања, па до тренутка када те је Константинопољ видео одевеног у патријарашко достојанство, прошле су пуне три године. Па како се онда „Палама појавио у граду док си ти тамо био присутан”? А ако је тај о коме говориш неко други, а не он, како онда у наставку помињеш да је он пре толико година разобличио Варлаамову и Акиндинову непобожност? Но, он каже: „Међу списима и писмима Јована, мог пресветога владике и васељенског патријарха, видео сам једно писмо митрополиту Хиоса, против некога Марка, истомишљеника Паламиног.”

13. То писмо, дакле, заиста беше написано, али оно није посрамило само свога писца, који тада беше на острву, него је било јавно извргнуто руглу и оповргнуто од домаћих житеља, којима је била позната истина преко њихових представника на оним саборима. О том писму су,

---

<sup>23</sup> Види *Саборски шомос*, 1, 51–53, PG 151, 691–692.

дакле, они много раније били обавештени; но, отада се у њему јасно помиње Паламино име. Оно, дакле, и сада наноси велику срамоту ономе ко се на њега позива – јер, и оно је претходило његовој појави овде. Према томе, и њиме се оповргава лаж да се Палама појавио (у Константинопољу, *йрим. йрев.*) кад је он био присутан, као што сам, лажући, пише. Но, он у наставку каже: „Видео сам и друго патријархово писмо неким Светогорцима који су му писали нешто о Палами.”

14. Међутим, постоји *Свеигогорски шомос*, који јасно изјављује да Светогорци не би примили никога у заједницу<sup>24</sup> уколико у погледу вере не би био истога мишљења са Паламом. Па како онда (кажу): „нешто”, и „о Палами”, и „неки”, а не: „Писали су у корист његову и сви су сведочили све најбоље о њему”? Међутим, и по овом питању знају истину, и потврдиће је, они који су на власти и који су примили сличне текстове, а осим њих и богооувенчана и моћна царица. Но, умањујући и ово, он заправо увећава своју лаж. А опет, да је све то лаж, односно да се патријарх, који је проповедао ту лаж, усудио да Светогорцима пошаље писмо против нас, сведоци су сви који се налазе на Светој Гори; јер, нико од њих никада није примио такво писмо послато од патријарха. А ако се овај његов учитељ у лагању није усудио да овдашњим (монасима) пошаље оно што је показао њему и њему сличнима, то наликује на његове поступке.

<sup>24</sup> Види *Свеигогорски шомос*, PG 150, 1236.

15. Уосталом, и ово писмо (епископа) Теупоља (тј. Града Божијега, *ѿрим. ѿрев.*) у потпуности проистиче из таквог његовог поступања. Јер, одакле он црпи право да саставља томосе о догматама, и то у Константинопољу? Потпуно је противзаконито чинити то без сабора. Да је био присутан на општем сабору, он не би пропустио да то саопшти; уосталом, онда би и тај томос био заједнички (потписан) од оба патријарха. А ако је он сам сазвао засебан сабор, не у својој епархији, онда је крив за потпуно кршење светих канона. Зар из свега тога, дакле, не проиходе два закључка: с једне стране, да су оба патријарха учесници у лажи, а са друге, да онај старији (патријарх) предњачи у односу на другог у лагању против благочестиве вере – док онај други, као изговор, тврди како је примио његова писма.

16. Међутим, у тим узалуд састављеним и изложеним писмима не среће се ништа што се очито тиче догмата. Па где си тако научио и јавно изложио, ти који си толико каснио за оним саборима? Јер, нећу помињати твоју неукост, због које по себи и не разумеш ништа од тога; међутим, како се чини, од онога (тј. Калеке, *ѿрим. ѿрев.*) научио си се мрачним делима која се збивају у углу<sup>25</sup> и у тами, и лажно говориш против себе тврдећи како си у писмима видео оно што у њима никада није било написано. А ти, пошто намераваш да ускоро одеш одавде, очито хоћеш да пишеш уместо њега оно што се он не усуђује да јавно напише, стидећи се сведока истине, којих

<sup>25</sup> Ср. Дела ап. 26, 26.

није ни мало нити су то било какви (људи). Међутим, и од догађаја које помињеш, неки су потпуно лажни, неки су препуни лажи, а некима си ти, који додајеш лаж на лаж, придружио неку другу општу лаж, и не бивајући очевидац ничега од овога, ипак лажно о њима пишеш.

17. А да смо ми, као што он каже, у време када смо били позвани на окупљени сабор, утекли у Ираклију у Тракији, то је потпуна лаж, а сведоци тога су протос Свете Горе, човек који је изнад свега пречастан и препоуздан, који предњачи врлином и мудрошћу и животним добом, игуман манастира Филотеја на Светој Гори, затим ромејски судија, мудри чувар закона, ризничар велике Цркве Божије, а поврх тога и двојица црквених служитеља. Заиста, кад је требало да Палама крене у Ираклију, ова последња двојица су, у присуству протоса Свете Горе, у манастиру посвећеном имену часног пророка Претече и Крститеља Јована, дошли (код Паламе) говорити да су послати од двора да му јаве како је царска жеља да он одмах дође у двор. Овај пак није могао да разуме како то да служитељи Цркве преносе царске поруке, па ипак је схватао да је то патријархово лукавство, које смо ускоро прозрели, иако опширност овога списа не допушта да то овде износимо.

18. Закључили смо, дакле, пречасни протос и ми да је неопходно да пошаљемо (некога) како бисмо сазнали шта значи овај позив. Позвавши поменутог игумана (јер, и он се налазио у манастиру Претече Христовог), протос га пошаље код патријарха да му каже: „Дошао је до нас не-

какав глас да треба опет да буде сазван сабор у вези са обнављањем догматског питања Варлаама и Акиндина, који су саборски већ осуђени ове године, а ми прихватамо овај глас као истинит. Само нас обавестите кад је тачно (тај дан) како бисмо се сви окупили. Јер, није само Палама дужан да говори у корист благочестиве вере коју поричу Варлаам и Акиндин.” Чувши то, патријарх пошаље назад игумана, а са њим и номофилакса и ризничара, преко којих одговори: „Ја сматрам да сабори који су одржани пре *Саборског ѿомоса* јесу довољни, и не желим да сазивам ниједан други сабор у вези са овим случајем; но, желим да поново испитам Паламине списе у вези са тим.” Због тога смо и ми одговорили следеће: „Од нашег учења које си упознао читајући наше списе – у присуству многих људи, међу којима је и овај овде мудри номофилакс – а које сте потврдили и ти сâм, и читав сабор, и Сенат, и наш пребожанствени цар, ми ништа нити одузимамо нити додајемо, него и сâми подвргавамо анатеми оне који (томе учењу) нешто додају и одузимају. Но, видимо да се у твојој околини налазе они који су јавно оспорени и који су осумњичени за фалсификовање – јер, све што је написано, лако се може фалсификовати – па стога нисмо спремни да вам их (тј. списе, *ѿрим. ѿрев.*) предамо.” Кад је овај то чуо, ништа нам више није рекао. А овај списатељ разноврсних лажи каже да смо ми, иако смо позвани на сабор, утекли у Ираклију. И тако, после свега што је овде било речено, ми смо напустили (то место); а по одласку одатле, провели смо скоро цела два следећа месеца у



храму Премудрости (тј. Софије, *йрим. йрев.*) Божије, тражећи да се сазове сабор, међутим, онај коме је писац (онога писма) посветио своје писање и од кога је био подстакнут на писање, није се усудио да сазове сабор.

19. Али, и то да смо ми из Ираклије прешли због догмата, зато што су се неки од нас тобоже узнемирили због њих – ни то није лишено претеривања које долази од лажи. А сведок је онај који нас је тада превезао, задужен за царске хронике, Скутариотис, човек украшен врлинама, познавањем писмене речи и сваком лепотом и добротом, пошто је био ученик оног, у другим врлинама великог и пречудесног цара нашега, прадеде нашег свемоћног садашњег цара; а (о ономе нам сведочи) и писмо о нама које је састављено и отуда по њему послато.

20. Заиста, навикнут да увек избегава политичке немире, и немајући још увек прилику да се успне на Гору која носи име светости, Палама је сматрао да је Ираклија на неки начин представљала одговарајуће место за молитвено тиховање, па је тада дошао у њу и проводио време у оним деловима који су окренути према мору. Но, када су прошла четири месеца, и пошто се са овога света преставио цар који је подржавао благочестиву веру, патријарх је приступио варлаамитима и поново почео да подбуњује власти против њега (тј. Паламе, *йрим. йрев.*), тврдећи како је овај отпутовао да би се удружио са њиховим противницима. Послат је, дакле, онај службеник како би истражио да ли је то тачно, а после сусрета са управитељем тога града, он је на

сваки начин испитао све чињенице, па забележивши у свеску све што му се чинило истинито, он је понесе онима који су га послали. Мислили су да том извештају додају и заклетву: наиме, кад је Палама отишао, нико из тога града, нити од оних који су са њим имали додира, није га срео. А овај што, по речима Соломоновим, поступа попут лажног сведока,<sup>26</sup> излива лажи против себе самога, јер каже: „А овај, пошто тамо беше ухапшен зато што је рђаво поучавао, би враћен у град и бачен у заточеништво како не би квариио Цркву.” Овај лажни сведок се, дакле, не страши ни суда времена. Јер, пошто је прешао из Ираклије почетком јесени, у затвор је послат средином пролећа, после нове клевете од стране доброга патријарха, по истим питањима као и раније.

21. Међутим, најверодостојнији сведок и тих епоха и времена јесте богооувенчана и најмоћнија царица, као и њен преблагочестиви ујак и велики војвода, а да и не помињем све остале великаше тога веллеграда – изузев оних који су били привржени Варлааму – да Палама није стављен у заточеништво из догматских разлога. Јер, сви они се јавно боре за наша догматска учења, или, другим речима, за заједничку благочестиву веру хришћана; према томе, ако неко од оних који у погледу вере нису истомишљеници са нама, буде од стране патријарха уведен у свештенство и ако не избегне пажњи, одмах бива оповргнут. Но, осим ових многих и очигледних оповргавања, и

---

<sup>26</sup> Ср. Приче Сол. 6, 17–19.

ови изговори за многобројне и разноврсне лажни претходили су више од две године доласку писца који је писао против нас. Он, наиме, каже: „Док је он био присутан, појавио се тај Палама”, и уверава да је видео поступке против себе, како оне које је сам смислио тако и оне које је преузео од других који су их смислили.

22. Није ли, дакле, овај лажни сведок гори од оних који су сведочили против древне Сузани,<sup>27</sup> или од оних (који су сведочили) некад против Господа? Они први, иако их је било двојица,<sup>28</sup> рекли су исту лаж; а овај садашњи, иако је један, говори многе лажни. Ови други смишљали су многе (лажни), али су и они били многобројни, као што кажу јеванђелисти;<sup>29</sup> а овај (садашњи), иако је један, не лаже само о ономе што нам се догађало него и о ономе што се тиче нареченог (епскопа) Монемвасије, свештеног Исидора, као да је и то видео – он који није био присутан чак ни у том догађају. А колико лажни и о овом питању рађају ови добри пастири и пастироначалници, показали смо оповргавајући његово писмо о овим темама, упућено ономе коме, по сопственим речима, посвећује то писмо – који, додуше, пише пре њега, али се показао после њега. Може се, дакле, уочити да ни њихова сведочења нису истоветна са оним што је записано, уколико се размотре лажна писанија обојице.

<sup>27</sup> Дан. (Прича о Сузани, 1. и даље).

<sup>28</sup> Види *Тријаде*, 2, 3, 19.

<sup>29</sup> Ср. Мат. 26, 57–68; Марк. 14, 53–65; Лук. 22, 66–23, 10; Јов. 18, 28–40.

23. Зар се он позива на тобожње саборске одлуке и писма против нас? Па зар није чуо за оне велике саборе који су потврдили нашу благочестиву веру? Зар није чуо за онај први (сабор), на коме је Палама поразио Варлаама, на коме је председавао сам цар, уз присуство целог Сената и народних ромејских судија, или за други, на коме је Палама посрамио Акиндина, који му се супротстављао поводом ових питања, на коме су, осим пребожанственога цара, који се баш тада беше преставио у Господу, сви остали сапредседавали заједно са предводницима Цркве? Зар није видео *Томос* који је издат поводом ових највећих сабора нашега времена, који даје за право Палами и представља га у најбољем светлу, као најпоузданијег кад је у питању вера, као непобедивог и несавладивог заштитника тачности вере, као најчаснијег међу јеромонасима, док оне који се њемуprotиве у погледу вере, представља сасвим супротно: као потпуно непобожне и хулне? Да ли је уопште потребно да наводимо патријарашка писма пре *Томоса*, послата свакој цркви, која подстичу (вернике) да у погледу вере буду у сагласности са Паламом, одговарају их од неправославности оних који настоје да овоме противурече и поручују да се његова (тј. Варлаамова, *ѿрим. ѿрев.*) писма предају ватри, а оне који тако не поступају, да подвргну одлучењу?

24. А од свега повољног за нас и за нашу веру, шта је то што је одлучено и записано „у углу” и што није објављено овдашњим првацима, као што је случај са овим новим беседама и писмима, која су достојна таме и супротна оним претход-

ним? А од оних који исправно умују, колико њих је долазило овом лажном пастиру и лажном сведоку, доказујући све ово и покушавајући да спрече његов лукави подухват! Но, овај (патријарх) је онима који су му пружали доказе, заузврат продавао архијерејски чин, али не само за новац, као што многи говоре, него, као што је било очигледно, и за њихове лажне исказе – и у томе је био незајажљив. Јер, он каже: „Поверавајући ово писмо Јовану Константинопољском, оставља га његовој Цркви, оповргавајући њиме Паламу и све који су истог мишљења са њим.” Другим речима, оповргава оног по свему пребожанственог цара – какве ли дрскости! – који је своју душу испустио беседећи о благочестивој вери, коју је Палама храбро заступао; и (оповргава) најмоћнију госпођу и владичицу нашу, и наше добре наде положене у (њен) пород, заједнички украсни кип природе, седиште свих благодати, односно њихов род и наследника власти и њихове пречисте вере, а да не помињем горе, градове, насеља, или све учене и умне људе у њима, као и оне који су се читавим својим животом посветили Богу. Све њих, дакле, он омаловажава као „истомишљенике Паламине у погледу вере”, а говори како они „прихватају противнике и непријатеље Паламине у погледу вере”, имајући на уму свакако Варлаама и Акиндина и све који су им слични.

25. Зар није очигледно да је ово писмо по свему супротно *Светјоџорском* и *Саборском томосу*? Па зар оне забране и анатеме које се налазе у ономе *Томосу*, против оних који се сврставају уз Варлаамово злоумље, не навлаче управо

њих (тј. забране и анатеме, *ѣрим. ѣрев.*) како на онога који је писао (то писмо) тако и на онога који то писмо прима од његовог писца, јер се овај саглашава са њим и одашиље га даље ради обмањивања других, боље рећи (одашиље) многа тамо писана писма? Јер, ако по оној писменој одлуци, онај ко буде сагласан са неким од Варлаамових „говора или писанија против монаха, или, уопште, ако их се буде дотицао поводом тих питања, биће подвргнут истим онима\* страшним казнама као и он”,<sup>30</sup> како онда неће бити достојни многоструке осуде они који против њих (тј. монаха) говоре и пишу толико много од онога што и он (тј. Варлаам) пише, а заправо све оно што и он, а поврх тога придодају сопствене подлости, лажи, разноврсне клевете, не само у вези са оним што је он претходно говорио већ и у вези са сâмим догматским учењима?

26. Заиста, коме није познато наше супротстављање ономе Варлааму<sup>31</sup> како бисмо показали да је суштина Божија изнад сваке пројавности и заједничарења и изнад сваке дељивости, пошто се божанска енергија, али не и суштина, излива на достојне и бива доступна њиховом заједничарењу и дељењу, као што каже и Златоусти отац?<sup>32</sup> Но, јасно је свима који трезвено испитују ствари, да је и он сâм, иако раздражен против нас, недавно сведочио у нашу корист. А затим,

<sup>30</sup> *Саборски ѣомос*, 1, 52, PG 151, 691–692 A.

<sup>31</sup> Палама овде очигледно упућује на своју *Аѣолоѣију ѣроѣив Варлаама и Акиндина*.

<sup>32</sup> *Υπόμνημα εἰς Ἰωάννην*, 30, 2, PG 59, 174.

учећи да једино нестворено Божанство јесте суштина Божија, клевете нас да га (тј. Божанство, *прим. прев.*) делимо на оно што је причасно и оно што је непричасно, видљиво и невидљиво, појмљиво и непојмљиво. Он, дакле, некад меша божанску суштину и божанску енергију, некад једној од њих укида ону другу тиме што говори да не постоји никаква разлика између њих (зато и одбацује „да се Бог може појмити и да се у Њему може заједничарити, већ је непојаман и непричистан, да је Он једно по недодирљивости и непројаван за све суштине, а друго по промислу и узроку и простоти”, и томе слично; и још јасније и одређеније, а истовремено и непобожније, говори да „није једно у Њему суштина, а друго оно што није суштина”), а некад Једно Божанство на безбожан начин дели на оно што је створено и оно што је нестворено. Јер, називајући нествореним Божанством само суштину Божију, он на раван творевине своди Његову стваралачку силу и премудрост и доброту, коју поимамо на основу створења, сагласно са оним који је рекао да „створења показују мудрост и умеће и силу, али не (божанске) суштине, и не исказују сву силу Творца”,<sup>33</sup> и Промисао у коме заједничаримо (јер, каже, „сви заједничаре у Промислу који извире из свеузрочног Божанства”),<sup>34</sup> и обожујуће сијање које се указује само светима (јер, каже, „могу га ваљано видети само они који су очистили себе од

<sup>33</sup> СВЕТИ ВАСИЛИЈЕ ВЕЛИКИ, *Κατὰ Εὐνομίου*, 2, 32, PG 29, 648 АВ.

<sup>34</sup> Није познато порекло овог одељка.

зла”);<sup>35</sup> раздвајајући сва ова (својства) од нествореног Божанства, јер се она (тобоже) разликују од божанске природе, он их на безуман начин срозава на раван створења.

27. Пошто и они који погрешно спајају и погрешно раздељују оно што је божанско, а и они који ово обоје у потпуности спајају у једно, многобошцима сматрају и проглашавају оне који исправно умују – они први зато што (ови) неразделно раздељују (Једно Божанство), а они други зато што разделно спајају (божанска својства) – зато нам онај (патријарх) и сви који по узору на њега припадају обема дијаметрално супротним непобожностима, у складу са својом неправославношћу, лажно и многообразно приписују многобоштво: зато што не прихватамо да суштину Божију, или енергију суштине, лишимо одговарајуће благодати и блистања и енергије Божије, нити да једно другим укидамо и да у потпуности порекнемо биће (тј. постојање, *ἕρμ.* *ἕρμ.*) Божије. Лажно нам приписују двобоштво зато што не прихватамо да у творевину убројимо божанску благодат и силу и енергију, другим речима божански промисао, божанску вољу, обожујуће сијање и слично, иако (их) и сами донекле разликују од божанске природе, и (зато што не прихватамо) да преко њих на раван творевине срозамо и божанску природу; јасније речено, зато што не учимо да Бог није само троипоста-

<sup>35</sup> СВЕТИ ВАСИЛИЈЕ ВЕЛИКИ, ‘Ὁμιλία εἰς 29 Ψαλμὸν, 5, PG 29, 317 В; ср. и СВЕТИ ГРИГОРИЈЕ НИСКИ, Εἰς μακαρισμοῦς, 6, PG 44, 1272.



сан него је и свесилан, и да није нестворен само по суштини већ и по божанским силама и енергијама.

28. Осим тога, овај текстописац који се окрећуо против нас, боље рећи који против нас безумно износи бесмислице оних злоумујућих, каже како ми тврдимо да постоје многи творци; тврди, наиме, да ми учимо да постоје многи творци, пошто заједно са божанственим Кирилом<sup>36</sup> и са другим богоносним Оцима говоримо да Син и Дух Свети јесу из суштине Божије, а створења потичу из заједничке божанске воље и енергије Трију (Лица), док он говори да (створења) потичу из (божанске) суштине, и тврди да божанска воља и енергија јесу различите у односу на божанску суштину, тако да, по њему, или и Син и Свети Дух јесу створења, или сва створења јесу пород и одаслања Божија. И тако, несрећник, тиме што обојује створења и што Бога чини творевином, сматра да задржава јединство Божије, а назива многобошцима оне који тако не мисле, док, заправо, сам безумно постаје такав по сваком питању јер у потпуности укида свесилност Божију.

29. А да је он потпуно укида, то је јасно свакоме ко иоле обрати пажњу: у Богу, каже он, не постоје различити видови Његових природних и суштинских (својстава). Према томе, по њему, божанска воља се ни по чему не разликује од (божанског) предзнања, тако да или Бог не зна све унапред – јер, не жели све што се збило – или

<sup>36</sup> СВЕТИ КИРИЛО АЛЕКСАНДРИЈСКИ, *Θησαυροὶ* (Ризница) 33, PG 75, 565 CD.

жели и оно што је зло, јер све унапред зна; односно, по њему, или (Бог) не зна све, што значи да Он и није Бог, или да Бог није добар, односно да чак и није Бог. А опет, ако стваралачка сила природно постоји у Богу, она се, по њему, не разликује од предзнања Божијег, те онда Бог, у складу са њом (тј. стваралачком силом, *ѿрим. ѿрев.*), или пре стварања не зна, другим речима није Бог, или ће кроз Своје предзнање истовремено имати покрај Себе (будућа) створења, тако да Он опет неће бити Бог створења, јер она никако неће бити каснија у односу на Њега, а исто тако ни стварање неће бити подложно вољи, као ни предзнање. Па како Бог може бити Творац без воље? А изостављам мноштво неумесних тврђења која следе, да не бих одужио своје слово. Према томе, укидањем свесилности Божије, укида се и Његово постојање уопште, од стране оних који не прихватају никакву узајамну разлику између природних својстава Божијих. Јер, свако од њих подлеже мноштву (других својстава), а истовремено се по нечему разликује (од њих).

30. А он, хитајући да оптужи православне, бивајући притом заштитник и чувар неправославних, каже да је Бог неизмењив (тј. не мења видове Свога пројављивања, *ἀλαράλλακτος, ѿрим. ѿрев.*), да је без разлика по Ипостасима, односно да се међусобно не разликује оно што је заједничко божанским Ипостасима; тако да се, по њему, непромењивост Божија не разликује од (Његовог) човекољубља, нити (Његова) једноставност од (Његове) праведности суда, нити (Његово) промишљање од (Његове) вечности, јер се ова

(својства) не разликују међусобно по Ипостасима. Пошто је, дакле, он јасно укинуо свесилност Бога тиме што је уклонио међусобну различитост својстава која у Богу природно постоје, очито је да нас назива многобошцима зато што верујемо да Бог није само троипостасан него је и свесилан.

31. А пошто учи да је Бог само непојаман, али не (истовремено) и схватљив и несхватљив, „тако да кроз Своју схватљивост привлачи ка Себи, а кроз несхватљивост изазива дивљење”, по Григорију Богослову,<sup>37</sup> овај други Евномије не прихвата да је, кад је Бог у питању, нешто причасно, а нешто непричасно, и да онима који у Духу виде, нешто јесте видљиво, а нешто је и њима сасвим невидљиво; али и када тврди да оно што једино јесте нестворено, то је свима сасвим невидљиво, очито је да он пориче божанско сијање које се указало достојнима и да сматра да светлост Преображења Господњег јесте створена. Он и у вези са овим отворено пише против нас, односно како ми тобоже прихватамо и проповедамо да постоји видљиво нестворено Божанство које просвећује светитеље, које је нешто друго у односу на суштину Божију, које је савечно са њом и које представља светлост коју су светитељи видели својим телесним очима. На многе начине замагљује и своје и наше мишљење онај ко му позајмљује неку науку овога злоумовања, јер, да се изразим Павловим речима, у њега је „савест спаљена”;<sup>38</sup> знајући, дакле, да то што он умује јесте

<sup>37</sup> Λόγος 45, 3, PG 36, 628 A.

<sup>38</sup> I Тим. 4, 2.

страно благочестивој вери коју сви исповедају, ми нити умујемо нити проповедамо апсолутно ништа што би представљало њену измену. Но, он се уплео у сваковрсне подвале, у претворности и којекакве нечасности, како би укинуо и сâму тропостасност Божанства.

32. Заиста, пошто ми говоримо да се божанска воља разликује од божанског предзнања, а обожујућа благодат и енергија Духа од стваралачке енергије, а да се све оне, и све њима слично, као енергије суштине, разликују од те суштине, он нас клевета како све то проглашавамо узајамно неједнаким и несличним; у складу са тим својим речима, он Оца и Сина и Светога Духа представља узајамно неједнакима и несличнима пошто се узајамно разликују.<sup>39</sup> Но, он их међусобно пореди и одмерава: пошто су Син и Свети Дух узрочени, они су другостепени у односу на Оца. Клевета нас, наиме, као да ми на такав начин одмеравамо Божанство јер, указујући на различитост енергија у односу према суштини, говоримо да је она (тј. суштина, *ἵрим. ἵрев.*), по богоносним Оцима, изнад енергија пошто је њихов узрок.

33. Шта се збива када он говори против нас под изговором да ми указујемо на различитост између божанске суштине и божанске енергије, и да не прихватамо једну божанственост Трију Ипостаси, обмањујући слушаоце тиме како ми тобоже не учимо да је једна божанственост Оца

<sup>39</sup> СВЕТИ ВАСИЛИЈЕ ВЕЛИКИ, Κατὰ Εὐνομίῳυ, 3, 1, PG 29, 656 A.

и Сина и Светога Духа? Зар из овога није јасно како он не прихвата да Син има све што и Отац, као и Дух Свети, већ да има само истоветну суштину, и зато његови истомишљеници јавно одбацују тврђење да постоје заједничке енергије Оца и Сина и Светога Духа.

34. А шта се, опет, дешава када он тврди како ми учимо да је Бог по Својој суштини свуда присутан, зато што говоримо да је суштина Божија непричасна? Зар он тиме не показује како сматра да све (постојеће) заједничари у суштини Божијој: и словесна и бесловесна бића, и нежива бића, па и сâми духови злобе? Зато што је Божанство по суштини свуда присутно. То што он речи светих Отаца дословно наводи као да су тобоже наше, па их затим одбацује, колико ли само повећава мноштво његових нечасности! А то што он, некад отворено, а некад прикривено разним лукавим изговорима, уз мноштво речи говори и писмено саставља, а затим тврди да тако проповеда Црква Божија и да тако уче божански Оци, колико ли море бешчашћа и бесрамности не надилази!

А од мене, који сам све ово у многим списима и у више наврата разобличио, засад је довољно оволико. И тако, говорећи заједно са Псалмопојцем: „(Господе), упути ме у правди Твојој ради непријатеља мојих, исправи пред Тобом пут мој, јер нема у устима њиховим истине, срце им је сујетно, грло им је гроб отворен”,<sup>40</sup> завршавам своје слово.

<sup>40</sup> Пс. 5, 8–9; ср. Пс. 13, 3.

## ОПОВРГАВАЊЕ КАЛЕКИНОГ ТУМАЧЕЊА ТОМОСА

О ТОМЕ ДА ОНО ШТО ЈЕ ПАТРИЈАРХ (КАЛЕКА),  
КОЈИ ЈЕ ПРИСТУПИО ВАРЛААМИТИМА, НАПИСАО  
И РАДИ ОБМАНЕ ДРУГИХ НАЗВАО ОБЈАШЊЕЊЕМ  
ТОМОСА, ЗАПРАВО ПРЕДСТАВЉА ОТВОРЕНО  
НАДРИТУМАЧЕЊЕ И ОПОВРГАВАЊЕ ТОГА  
ТОМОСА

1. Као што је један истински Христос, Који је Бог изнад свих и свега, а „појавили су се многи антихристи”,<sup>1</sup> како у својим посланицама вели Христов љубљени ученик, тако је један и *Саборски ѿмос*, који је у наше време заступник истине по благочестивој вери, а сада су се појавили и многи противтомоси, јер и лаж је многообразна, а само је истина јединствена. Овај овде (противтомос) је трећи који је издао тај што се сада определио да се сврста уз варлаамита Акиндина, кога смо ми разобличили. Он се више од других лажно представља као тумач садржаја *Томоса*, но није се мање од њих удаљио од здравог разума – оне који му верују није мање од њих удаљио у правцу који је супротан благочестивој вери изложеној у *Томосу*, односно у правцу крајњег не-

---

<sup>1</sup> I Јов. 2, 18.

благочешћа. А пошто је код њега очигледније безумље него код других, укратко ћемо га разобличити. Наиме, иако је *Томос* намерно издат у нашу корист и доприноси нашем оправдању, састављач оног противмоса на сâмом почетку неразумно износи претпоставку да је *Томос* уперен против нас, па у наставку каже: „Какав је циљ овога *Томоса*? Мислим да нико није баш толико наиван да одмах, у сâмом почетку, не схвати да је он уперен против оних који га сада изопачују.”

2. Заиста, и ми бисмо могли рећи томе који је своје излагање започео толико очигледном лажју, да нико није толико наиван да, прочитавши тај противмос, не схвати како си ти тај који изопачује онај *Томос*, да сте ти и теби слични издали овај (противмос), и да из њега јасно не увиди да они за које ти кажеш како изопачују *Томос*, уствари врло исправно уче и држе се његовог неискривљеног смисла. А он каже: „У свом предговору *Томос* хвали смирење и набраја добра која се из њега рађају.”<sup>2</sup> Па где је код ових који се усуђују да то нама предлажу, оно што је образац смирења и што је циљ *Томоса*? Који је то циљ, и због чега је тај *Томос* исплео свој увод од добара која се рађају из смирења? Свакако, зато да би показао зашто се Варлаам, у потпуности лишен њих, одлучио да пише против благочестивих и против њихове благочестиве вере, као што одмах у наставку и пише: „Пошто је Варлаам због сопствене својевољности

<sup>2</sup> *Саборски томос*, 1, 1, PG 151, 679.

загазио у море умишљености, устао је против Паламе и монаха.<sup>3</sup>

3. А ти који се, по угледу на њега, сада опет супротстављаш истима (тј. благочестивима, *ѿрим. ѿрев.*), и који си одлучио да против њих упериш управо оно што у *Томосу* пише против њиховог безумља (тј. безумља Варлаамових присталица, *ѿрим. ѿрев.*), зар тиме не изопачујеш и не преиначујеш сврху *Томоса*, коју они чувају тако што се, према својим моћима, са правом и нужно теби супротстављају? Па како да не заслужујеш сваку казну, кад си на тај начин преиначио садржај *Томоса* и када га одвраћаш од његовог правог циља, а право говорећи, и због тога што неистинито наводиш оно што смо ми против тебе говорили? Па ти већ од увода поричеш садржај *Томоса*, мада си био толико поносан на исти тај увод, иако он, наравно, уопште није у складу са твојим умовањем, већ је уистину (у складу са умовањем) оних које ти сада омаловажаваш, који су због тога били толико хваљени; но, сада им то поричеш, јер си се одиста показао незахвалним, у складу са изреком да „сличан са сличним”<sup>4</sup> (не може бити у слози) – а ти сада и то увелико надилазиш пошто не само да улепшаваш (своја писанија) туђим (учењима) него их (тј. туђа учења, *ѿрим. ѿрев.*) као сопствена употребљаваш против оних који ти их својом вољом дарују. Тако ти имаш „поимање по својој мери”, чију је

<sup>3</sup> *Исѿо*, 1, 2, PG 151, 680.

<sup>4</sup> Види АРИСТОТЕЛ, *Никомахова еѿика*, 8, 1, 6, Београд 1970, превела Радмила Шалабалић.



скромност *Томос* описао,<sup>5</sup> тако чуваш плод овога мира, устајући раздражено и против сопствених одлука и потписа који се тичу вере, тако не преступаш границе благочешћа, пошто је посведочено да оно уразумљује онога ко га поседује; ти који си у потпуности избрисао све што се налазило између увода и тамошњих канона, и ниси само погрешно избацио све што је добро него си тамо очевидно накалемио све што је узајамно супротно, до те мере да си читав *Томос* толико преиначио да си постао други Варлаам.

4. Он је, како каже *Томос*, нападао оне што су својим животом били посвећени Богу и оптуживао их је за неприлично (догматско) умовање, а највише од свих, и то поименце, оптуживао је Паламу.<sup>6</sup> То исто, без икакве измене, сада и овај чини, тако да оправдане опаске које су они њему упућивали, сада он, попут онога (Варлаама), њима узвраћа; но, наравно, не са правом – јер, како би то могло бити? – него тако што се супротставља праведности. Исто тако, овај омогућује ономе (тј. Варлааму) оно што је он, по казивању *Томоса*, и сам захтевао – да не дође на расправу и да се не суочи са онима које је оптуживао – али у томе није успео зато што му то судије нису допустиле; но, даровао му је још нешто: да осуди оне због којих је он сам био осуђен и изопштен. Тако је све оно што је садржано у *Томосу*, па чак и саме каноне, он преиначио у нешто сасвим супротно а да каноне није ни поменуо; па и кад их

<sup>5</sup> *Саборски томос*, 1, 1, PG 151, 679.

<sup>6</sup> *Исио*, 679.

је поменуо, није се одрекао својих наопаких метода, већ је одмах изокренуо начин њихове примене. Наиме, иако су они били навођени против Варлаама, као што каже *Томос*,<sup>7</sup> зато што је овај први изнео оптужбе по тим питањима, чиме је приморао Паламу и његове истомишљенике да изложе апологију (свога веровања), он (тј. Калекка, *ѵрим. ѵрев.*) тврди како су канони навођени против ових који су били принуђени да образлажу своје веровање, показујући тиме да нема поштовања ни за очигледност истине ни за снагу принуде. А затим каже да циљ *Томоса* није друго до да поткрепи те каноне: „Због чега нам је *Томос* дат ако не због тих канона?”

5. Каквог ли безумља и лудости! Као да је било спорно то да ли канони имају или немају ваљаност, па се из тог разлога сабрала Црква и царство и безмало целокупна заједница, и да су засели да саслушају супротстављене говорнике који сучељавају своје ставове и прилагођавају их предањском богословљу као непоколебиве каноне, који доносе победу оном (богословљу) које је са њима сагласно! Он, дакле, каже: „Да нису били присутни канони, тешко да би се он могао назвати томосом; јер, када не би био састављен од канона, како би био назван *Саборским ѿмосом*?” Да ли се и сви уговори који су састављени на основу закона, и који без ауторитета закона не би били уговори, наводе у законима као да они доприносе законима, или и само помињање закона – којем је сврха да помогне приликом

<sup>7</sup> *Исцо*, 682.

спора који води сваки поседник уговора – служи као поткрепљење његове законске веродостојности? А овај (Калека), и не поцрвеневши, каже да „сабор није прихватио да Палама приступи излагању својих (догматских) учења, па му чак није допуштао ни да говори”, а заправо, не само да га је саслушао него је чак признао да он (тј. Палама, *йрим. йрев.*) јесте сагласан са богонадахнутим богословима свих векова.

6. Према томе, ваљало би исцитати и на којим начин он покушава да докаже да се одиграло супротно од онога што се збиља десило. Дакле, прибегавајући лагању, он каже: „Ако је Варлаам удаљен због тога што је износио догматске недоумице и ако је потпуно одлучен од нас због тога што је почео да говори о догматима, зашто бисмо онда прихватили да се Палама бави догматима, зашто бисмо овим томосом потврђивали да је он у праву, или зашто бисмо га уопште слушали када говори о тим темама?” Међутим, Варлаам није одбачен само због тога што је покренуо догматска питања на сабору. Јер, говорити о питањима због којих је скуп и сазван не представља покретање (спора); покретање догматских расправа бива када неко говори о стварима које не доприносе теми због које су сазвани веће и сабор, док саборско покретање тема које представљају његов главни предмет, не представља почетак самога спорења већ његов свршетак. Према томе, он (тј. Варлаам, *йрим. йрев.*) није тада одбијен као неко ко је говорио о догматима, него као неко ко настоји да говори о темама које су изван главног предмета. И зато

му је забрањено да говори о ономе што је изван главног предмета, а наложено му је да говори само о оним питањима због којих тај сабор и беше сазван. Па зар овај што нас сада уверава како питања која су описана у *Томосу* не само да нису размотрена на сабору него чак нису ни саслушана, а све зато што учесници сабора нису хтели да чују ствари које се не тичу главног предмета, зар он, дакле, не клевеће све њих и зар не омаловажава у потпуности *Томос* који је тај сабор издао?

7. Заиста, шта каже тај *Томос*? Сви можете видети да говори сасвим супротно од онога што сада о њему пише овај патријарх. „Пошто му је предложено”, каже *Томос*, „да саопшти и да докаже ако има нешто против монаха који живе у молитвеном тиховању, Варлаам је, покушавајући да читав случај смути, приступио догматским питањима и недоумицама и затражио разрешење тих питања.” Но, пошто је једном или двапут био одлучно одбијен, па ипак није одустајао од овог напада нити је пристајао да говори само о главном предмету, односно о својим писменим оптужбама против монаха, против њега је, као лица које је покренуло догматску расправу и које је приморало монахе да образлажу своје ставове о овим питањима, прочитано 64. правило Шестог (васељенског) сабора о томе да „не треба јавно покретати лаичке расправе”,<sup>8</sup> и 19. правило Халкидонског сабора, а затим су учесници ступили на средину, где су

<sup>8</sup> Mansi 11, 972 D.

прочитане оптужбе које Варлаам беше раније поднео против монаха̄. А кад је Палама, по наговору других, изложио што је требало, показало се да је Варлаам у својим оптужбама изнео тврђења која су противна учењима светих Отаца, а која су раније наведена.<sup>9</sup> Која су то (тврђења)? „Пошто они говоре да божанска надсуштственост није причасна, већ (да је причасна) нестворена и вечна и обојужућа благодат Духа, он (тј. Варлаам, *ѿрим. ѿрев.*) покушао је да им припише оптужбу за двобоштво, оптужујући превасходно пречасног јеромонаха Григорија Паламу.”<sup>10</sup> Јер, то је била и кривица и име које је било садржано у Варлаамовим писменим оптужбама, са очитим додатком онога што су нашироко разглашавали наши садашњи противници, а што је онај (Варлаам) први изнео: а то је више и ниже (Божанство) и томе слично. Па зар се речи и онога који је износио оптужбе и онога који је на том сабору бранио (своје веровање) нису односиле на догмате?

8. Но, *Томос* ово говори и саопштава пре него што је прибавио Варлаамове списе.<sup>11</sup> А садашњи писац, надритумачећи и изопачујући њега (тј. *Томос*, *ѿрим. ѿрев.*) својим тобожњим објашњењем,<sup>12</sup> боље рећи поричући га и укидајући у потпуности, не стиди се да и даље пише, тврдећи

<sup>9</sup> *Саборски ѿмос*, 1, 5; 7, PG 151, 681–682 С.

<sup>10</sup> *Исѿо*, 1, 2, PG 151, 689.

<sup>11</sup> *Исѿо*, 1, 8, PG 151, 682.

<sup>12</sup> Види Порфириј Успенский, *История Афона*, Санкт Петербург 1892, стр. 720.

чак како *Томос* износи да „је Варлаам удаљен из Цркве зато што је писао само о догматима”. Па како није био удаљен пре него што је Палама приступио и супротставио му се? А док је читава једну годину, боље рећи низ година, писао о догматима, сматрали сте да тај оптужитељ оних који су сагласни са истинским богословима јесте најбољи богослов и непогрешиви заступник божанских догмата. „Но, нико не може тврдити”, каже (Калека), „да смо на сабору и у *Томосу* поменули Паламина учења и да је на основу њих Варлаам разобличен и осуђен, него је Варлаам, који је оптуживао Паламу и његове присталице, удаљен због тога што је закључено да није овлашћен за подизање оптужбе.”

9. Каква најбесрамнија лаж! Па како није проглашен овлашћеним за подизање оптужбе, кад су (Палама и монаси) због њега позвани издалека да изложе своју апологију пошто их је овај пријавио, и не само да је био саслушан него је чак и вршио притисак? Како да Паламина догматска учења нису ни поменута на сабору, као што је (Калека) малочас рекао, кад је наред сабора прочитано све што је против њега написано у вези са догматима, и кад је он, на захтев других, изложио своју одбрану и показао да Варлаам, који је све то написао, у својим оптужбама против њега говори супротно речима божанствених Отаца?<sup>13</sup> А као што он сам овде у наставку пише, сматрао нас је осуђенима и пре него што бејасмо дошли (на сабор), па смо се ипак одважно су-

<sup>13</sup> Види *истио*, стр. 720.

протставили њему који оптужује нашу благочестиву веру и наше свете Оце. Тако је (Калека) сматрао да он (тј. Варлаам, *ѿрим. ѿрев.*) не само да не заслужује наше оптужбе већ и да заслужује да верујемо свему што каже против нас; тај исти (Калека) сада говори како Варлаам није сматран овлашћеним да износи оптужбе. Он, наиме, каже: „Пошто су дошли они који су криви и који су осуђени на читавом сабору, наишли су на благодатност Цркве која није прихватила њега (тј. Варлаама, *ѿрим. ѿрев.*) који их је оптуживао. А сада они злоупотребљавају толику њену самилост према њима.”

10. Која то Црква тада није прихватила њега који нас је оповргавао, и којој припада тај велики (човек) по саосећајности? Свакако, нека друга, а не она која се сабрала заједно са оним преблаженим царем; и не само нека друга него и нека која је сасвим супротна и која потпуно супротно умује и другачије се показује. Јасно је, дакле, да је то Акиндинова (Црква), и једино њен патријарх јесте овај (Калека) који сада пише овакве ствари. Јер, она Црква и онај сабор на којем је председавао славни цар, захтевала је од Варлаама, и то одлучно, да изложи и да докаже све што има против монаха; а затим су, као што смо малочас рекли, наред сабрања изнесене и пред целим скупом прочитане његове писмене оптужбе против Паламе и монаха. А пошто је Палама образложио своје (учење) онолико колико је било потребно, Варлаам је прекорен зато што говори ствари које су супротне благочестивој вери и што ове (тј. монахе, *ѿрим. ѿрев.*) оптужује,

иако они благочестиво умују.<sup>14</sup> Док Црква којој сада председава овај (Калека) који бестидно клевета *Томос* и пише ове противтомосе, клеветајући помоћу њих и сáмога себе као некога ко је раније гајио повољно мишљење о њима (тј. монасима), на још бестиднији начин употпуњује ове опширне клевете против *Томоса*. Он, дакле, каже: „*Томос* представља одбацивање онога који оптужује, а не оправдање оних који су оптужени.” Према томе, то је она гордост за коју нас он оптужује, и то је злоупотреба и наопако тумачење *Томоса* које нам лажно приписује, говорећи како смо ми за себе и за благочестиву веру при својили оправдање даровано томе *Томосу*.

11. А када каже да смо ми тада као кривци и као осуђеници дошли пред цели сабор, и да смо наишли на благонаклоност Цркве по спорним питањима,<sup>15</sup> зар он и тиме не показује да Црква коју он помиње јесте нека друга у односу на читав онај сабор? А ако није друга, нека онда каже како смо то ми били кривци и осуђеници пред читавим сабором и пре него што смо се појавили? Свакако, зато што нас је оптужио Варлаам. Дакле, он (тј. Калека, *йрим. йрев.*) је Варлаама у толикој мери сматрао неовлашћеним за изношење оптужбе, да одобрава оно што овај говори против нас, као што сада и сáм сведочи. У овом случају је, наиме, заборавио на законе и на божанске каноне који поручују: „Нека се нико не сматра потпуно кривим само на основу оптужбе,

<sup>14</sup> *Саборски шомос*, 1, 5; 7, PG 151, 681 В–682 С.

<sup>15</sup> Види ЈОВАН КАЛЕКА, *Граџца*, PG 150, 892 С.



било да је у питању мали, или велики, или највећи преступ.”<sup>16</sup> Јер, велика би корист била за клеветнике када би и само на основу оптужбе могли да недужне прогласе кривцима. Заборавивши, дакле, на ово неопходно познавање канона, он нас је, као што и сам каже, сматрао кривцима и осуђеницима већ на основу Варлаамове оптужбе, и то пре но што смо се појавили, односно пре но што смо нашег тужитеља разобличили као лажљивца, а истовремено и неправославног по оним питањима за која нас оптужује. Но, и после ових очигледних разобличавања, он каже како је онај (тј. Варлаам, *прим. прев.*) проглашен неовлашћеним за подизање оптужбе, а осим тога каже и да су они које је овај оптуживао заиста заслуживали ту оптужбу, па затим додаје: „Варлаам је кажњен и осуђен зато што се рђаво односио према божанским стварима, а не због оптужби на рачун монаха.”

12. Ко је тај који сада тако пише? То је онај који је после онога сабора послао писмо светим Црквама по свим крајевима земаљским; наиме, може се видети (писмо) писано и потписано лично његовом руком,<sup>17</sup> где стоји: „На основу онога што је изрекао против свештених исихаста пред сабраним божанским и светим сабором, показало се да Варлаам говори хулно и сасвим супротно божанским речима (светих) Отаца.”<sup>18</sup> Па зар исти он није непобитни сведок осуде и Варлаамо-

<sup>16</sup> Није познато порекло овог канона.

<sup>17</sup> *Саборски ѿомос*, 1, 54, PG 151, 692 В.

<sup>18</sup> *Исиѿо*, 1, 8, PG 151, 691.

ве и сада своје сопствене, јер себе показује као онога који лаже о овим стварима, који пориче *Томос* и који укида и оне саборе и противи им се? Но, он пише и ово: „Према томе, ако је одбачен тај који их је оптуживао, онда његов прекор упућен њима остаје неделатан, тако да га може упутити свако ко жели, па ако им неко сада упутити исте прекоре као и он (тј. Варлаам, *йрим. йрев.*), неће бити оптужен за његов преступ.”

13. Видите ли како он изнова призива варлаамите као да упућује некакав свеопшти и узвишени проглас, и (видите ли) какав им приступ нуди? Видите ли како на подмукао начин изузима Акиндина и како моли све (људе) да, по угледу на њега, приону на омаловажавање *Томоса*, па веома оштро и са духовном строгошћу и прекором пише и поручује да „апсолутно нико не покреће ове и сличне теме”<sup>19</sup> – односно да не оптужује, јер онај ко оптужује, тај и покреће (спорне теме) – као што је чинио Варлаам? А зашто помињем ово последње омаловажавање *Томоса*? Јер, он је себе и своје присталице прогласио одговорнима за горе наведена најстрашнија разобличења и анатеме. Тако, ако „се нађе да неко опет оптужује монахе за оно што је Варлаам хулно и неправославно говорио и писао против монаха, односно против саме Цркве, или, уопште, ако се њих дотиче по овим питањима, тај себе подвргава оним истим страшним осудама којима (је подвргнут) и он (тј. Варлаам),”<sup>20</sup> у скла-

<sup>19</sup> *Исѿо*, 1, 54, PG 151, 692 AB.

<sup>20</sup> *Исѿо*, 1, 52, PG 151, 691–692 A.

ду са оном писменом одлуком; зар тај који, после свега, толико пише против њих и који, свакоме ко то пожели, допушта да подигне оптужбу попут њега, зар он, дакле, не подвргава себе више-струко таквим разобличењима, будући да много-струко „одсеца себе од Цркве Христове, и од сваке заједнице православних”?<sup>21</sup>

14. Томе, дакле, који пише да „ако неко сада истим монасима упути исте прекоре као и он (тј. Варлаам, *йрим. йрев.*), неће бити оптужен за његов преступ”, могао би неко рећи да и сâмо покретање спора подлеже осуди, па чак и по твојим речима. Заиста, изврћући ствари много пута, ти пишеш да је „Варлаам удаљен зато што је износио догматске теме и зато што је покренуо догматске расправе, а да притом уопште није испитан, или саслушан, или оповргнут; удаљен је, наиме, због непоштовања закона и заповести Цркве, јер он (тј. закон, *йрим. йрев.*) никако не допушта покретање догматских расправа”. Према томе, зар тај ко, следећи његов пример, покрене иста питања као и он, не покреће догматске расправе као и он? Како неће и сâм бити непосредно одговоран, када, следећи његов пример, преступа закон и заповести Цркве, као што и ти сâм кажеш, и зар тиме није подједнако неприхvatљив (за Цркву) као и онај? А у свему томе монаси и даље јесу не само без кривице него и у потпуности без оптужбе. Или је закон незаконит, а сваки канон неканонски, онда када ти то пожелиш, и то нарочито онај за који си ти прет-

<sup>21</sup> *Исцхо*, 1, 51; 52, PG 151, 691–692.

ходно посведочио да је добар? И како да опет не преиначујеш у потпуности сврху коју, по твојим речима, има читав *Томос*, због које се у њему и помињу свештени канони који кажу да никоме није допуштено да покреће догматске расправе, и како да је у потпуности не поричеш говорећи како је он (тј. Варлаам, *йрим. йрев.*) сасвим непозван за покретање (догматске расправе), због чега је чак био и осуђен?

15. На тај начин, као што смо чули, и сâм *Томос* подрбно излаже оптужбу. Према томе, очигледна је лаж да Варлаам уопште није саслушан; а из ове лажи произлази и она (лаж) да је он удаљен само због тога што је покренуо (спорење). Јер, наравно, не би га слушали они који сматрају неприличним да се покрећу такве теме, нити би Палама изложио своју одбрану подстакнут на то од њих, нити би они у *Томосу* забележили све што је Варлаам говорио о догматима. А веродостојан доказ је пред нама: наиме, о ономе о чему није било дозвољено покренути (расправу), односно о ономе што је изван поменутих тема, као што је раније показано, о томе, дакле, у *Томосу* нема ни помена. Но, има ли овај заштитник лажи ишта да каже и о овоме? Шта је друго ако не нова лаж оно (тврђење) да Варлааму није омогућено да изнесе своје оптужбе и да му није указано поверење – чак иако није саслушан? Шта ти говориш? То о чему говориш, нећу назвати неоснованим пошто сâмо себе оповргава. Па зар не схваташ, човече, да, говорећи тако, себе и ту свештену заједницу, колико је до тебе, удаљаваш од удела који имају благочестиви?

16. Размислимо о овоме на следећи начин. Свако ко друге оптужује по питању догмата, или о тим спорним питањима има благочестиво мишљење, па друге оптужује да не умују попут њега, или, умујући, и сѣм неправославно оптужује оне који нису неправославни. Наиме, ако би се он изражавао православно, оптужујући оне друге да не говоре као он, а притом му не би било омогућено да изнесе оптужбу, није због тога неправославан ни он нити они који га сматрају недостојним да то говори. Осим тога, ако он прогања ове или оне друге, нико други неће покренути та иста питања. А ако оптужитељ неправославно говори о темама због којих оптужује оне који не мисле као он, па не буде осуђен од судија него само буде проглашен неподесним за подизање оптужбе, како неће бити подједнако неправославан као и онај ко не осуди његову неправославност нити оправда оне који су се супротставили његовој хули, и које овај прогони? Па зар није очигледно да они који сматрају како је свако слободан да износи овакву оптужбу, као што сада то чини патријарх, следе исту непобожност као и он?

17. А да је Варлаам неправославно умовао по свим питањима за која је оптуживао монахе, сведок је опет овај (Калека) који сада свима допушта да против њих (тј. монаха, *ѣрим. ѣрев.*) говоре његовим (тј. Варлаамовим) речима, а тада је свештеним Црквама по свој земљи писао, као што смо малочас рекли, да Варлаам, оптужујући свете исихасте, хули и говори против божанских

речи светих Отаца.<sup>22</sup> Према томе, он исти је сведочио у име свих учесника оног великог сабора, а сада (сведочи) против самога себе. Наиме, (сведочио је) у корист учесника оног (сабора), зато што они, хвалећи Паламу и монахе који су уз њега због њихове православности и одобравајући њихову сагласност са богословима свих епоха, а ружећи Варлаама због свих оптужби које је против њих износио и осуђујући га зато што је изокретао учења истих богослова и тако их наводио, нису само благочестиви него су и заштитници благочешћа; а против себе (сведочи) зато што је сада оповргао благочешће у којем је тада и сам заједничарио. Зато он сада свима допушта да не сметано износе и разглашавају учења која су противна учењима светих Отаца, односно хулна и лукава Варлаамова учења.

18. Према томе, презревши сасвим благочешће оних који „правилно управљају речју истине”,<sup>23</sup> које претходи његовом и које је увек било царско и опште, и (презревши) све страшне одлуке садржане у *Томосу*, он саопштава како је опет допуштено да нам свако и на сваки начин упути оптужбе какве нам је Варлаам упућивао. Тиме је и варлаамиту Акиндину одшкринуо врата, боље рећи широм отворио капије, за безумне брбљарије њега и њему сличних. Но, не заустављајући се на томе, досетио се једнога: да је забрањено да нас писмено оптужује, али је намерно заборавио оно друго: да је забрањено чинити

<sup>22</sup> Види *Саборски шомос*, 1, 7; 51, PG 151, 682; 691.

<sup>23</sup> Види II Тим. 2, 15.

то и усмено.<sup>24</sup> Осим тога, присетивши се и да је анатемама и одлучењима запређено онима који нас убудуће буду оптуживали, он то покушава да ублажи, но тиме на своју главу још више навлачи она страшна проклетства и себе на видан начин одсеца од Цркве Христове пошто, колико је до њега, он још очигледније уступа простор Акиндину и његовим истомишљеницима по вери. Јер, вели он, *Томос* нам није забранио да оптужујемо монахе за све што је Варлаам говорио против њих, већ само за оно (што је говорио) „хулно и неправославно”.<sup>25</sup>

19. Па ипак, *Томос* показује управо то да све што је Варлаам рекао против монаха јесте „хулно и неправославно”. А садашњи заштитник варлаамита користи неке од Варлаамових оптужби као да су православне. Заиста, нешто раније је јасно и рекао да се „појавио Варлаам и да се показало како говори и умује рђаво и непоуздано, али не у свим својим исказима”.<sup>26</sup> Дакле, пошто је онај *Томос* изнео: „...Од онога што је Варлаам говорио и писао против монаха”, и одмах затим додао: „...Односно против саме Цркве”,<sup>27</sup> овај што сада говори да Варлаам не хули по сваком питању, јасно тврди да много тога што је овај говорио против Цркве Христове није непобожно и хулно јер је, по њему, Црква Христова, авај, заслуживала прекор због свог православног исповедања, па

<sup>24</sup> Види *Саборски томос*, 1, 54, PG 151, 692.

<sup>25</sup> Види *Саборски томос*, 1, 52, PG 151, 691.

<sup>26</sup> *Исио*, 51.

<sup>27</sup> *Исио*, 52.

је тиме тада онеме (тј. Варлааму, *ѡрим. ѡрев.*), а сада њему (тј. Калеки) и свима другима, дала повода да је без икакве бојазни нападају. Овим он и против своје воље сведочи и показује да ми и наши истомишљеници заиста јесмо Црква Христова, од које је он сада отпао, против које је сада устао заједно са Акиндином, и против које је сада варлаамитима уступио терен и помоћ колику можете видети. Наиме, закључујући сада своје писаније, он каже: „Речено је и показано по којим тачкама смо под епитимију подвели неке који их (тј. Паламу и монахе, *ѡрим. ѡрев.*) оптужују; а са друге стране, овде можемо видети до које мере је то допуштено онима који желе да их оптужују, али не помоћу својих списа.”

20. Тако он заиста постаје порицатељ и преступник закона, јер касније на рђав начин гради тамо где је претходно ваљано приправио тло, па сâм и без суда разрешује оно што је неразрешиво везао заједно са читавом Црквом и са истинољубивим судом. Но, он овде каже и да свима даје право да нас оптужују, али без посебних списа, иако је и сâм добио списе са оптужбама против нас, повезао их заједно са својима, дичећи се њима више него што су се, према легенди, Пелопиди дичили слоним, па их је показивао својим свакодневним посетиоцима који су били вољни да их разматрају у његовом присуству, слао их свима захтевајући да их прочитају, и подстицао оне образованије да и они приложе своја слична писанија. И то са каквим наумом и са каквом намером? Да безбожно укину Једно Божанство или да га још безбожније поделе на оно што је ство-



рено и оно што је нестворено, а да многобошцима назову оне који не чине тако, већ верују да је Бог по суштини и по енергији нестворен, иако се по једноме (тј. по енергији, *ѿрим. ѿрев.*) донекле може исказати и појмити, док је по другоме (тј. по суштини) изнад сваког имена и појмљивости. А доказ да овај патријарх у последње време ово прво пориче, а ово друго прихвата, јесте и овај његов спис упућен другима, у којем се јасно уочава његово старање за списе наших противника о питањима благочестиве вере.<sup>28</sup>

21. На тај начин, он не само да ка горему помера границе побожног веровања већ и (границе) непобожности, јер не познаје никакву границу зла и ничим не може да утоли своју раздраженост против нас и против побожног веровања. Зато је он, свему што против нас већ постоји, саставио и придодао све што је сада неопходно да би се пред власти, пред веће и уопште пред свакога поставило као мамац на удицу, или као отров у неко слатко јело, настојећи да тако обмане оне који су у царском дворцу и да – каквог ли безумља! – и сâмој богооувенчаној владарки дотури тај свој чудновати спис.<sup>29</sup> А она, која од Бога није имала само круну него је уистину поседовала и царску разборитост, схватила је на основу тога да је он противник истине по вери, посаветовала га колико је било неопходно и замолила га да се врати (на прави пут), па, насто-

<sup>28</sup> Види Порфириј Успенский, *История Афона*, Санкт Петербург 1892, стр. 719 и даље.

<sup>29</sup> *Исѣю*, стр. 720.

јећи да га одврати од његовог наума, подсетила га на све оно што је онај велики сабор одлучио и забележио. Овај се стао још више гордити и још више се раздражио против истине; а она, подржана од свога мужа и цара, није хтела да благочестива вера дође у опасност. Оно што даље следи, заслужује посебну студију како би се, с једне стране, размотриле мисли и поступци богооуенчане царице, а са друге, његове (тј. Калекине, *ѿрим. ѿрев.*) лажи и изумевања и подлости којима се супротстављао њеним настојањима да заштити благочестиву веру.

22. Пошто је ово (наше) слово, да би избегло преопширност, изоставило све што је у том противтому непобожно и клеветнички речено против нас, против побожне вере и против цара свих побожних, оно такође није наводило ништа од клевета против учења о једној и јединственој нествореној природи, као и о божанској светлости и светој молитви,<sup>30</sup> и уопште од онога што је догматски изложено у *Саборском ѿмосу*, од тачке где су наведени Варлаамови списи па све до саборских закључака и до примедби које је саставио његов заштитник Акидин. Но, размотримо укратко и то.

23. Дакле, овај противтомос и његов састављач кажу да се „Један Бог не састоји од онога што је несущтинско и од суштине”. Шта он назива несущтинским? Божанске енергије, зато што оне не представљају суштину. Према томе, зар ону светлост Преображења Господњег он јасно

<sup>30</sup> Види *Саборски ѿмос*, 1, 8, PG 151, 682.

не одељује и не удаљује од Једнога Бога, и зар тим једним исказом не оповргава све што је о тој светлости речено у *Томосу*, и све што су свети Оци вековима говорили, а и цар који богословствује сагласно са њима?<sup>31</sup> Тамо се, наиме, богословствује да та светлост уистину јесте божанска, али да није суштина. Јер су се „тајновидеоци Господњи”, каже (*Томос*), „уздигли до толике висине созерцања на Тавору да су видели благодат и славу Божију, али не и сачу природу која дарује ту благодат”.<sup>32</sup> А он (тј. Калека, *ѿрим. ѿрев.*) овим својим исказом саопштава или да она светлост јесте суштина – а према ономе што масалијани говоре, суштина Божија је видљива<sup>33</sup> – или да она није стварно божанска нити нестворена, поричући онај *Саборски ѿмос* овим тврђењима и говорећи како су, осим богопоштованог цара, поводом ових питања вековима грешили и свети Оци, а заправо се он, мученик, огрешио не само о благочестиву веру већ и о сопствену памет. Заиста, чујте шта он овим противтомосом опет неправославно и умоболно изасипа: „Они који говоре да се *Томос* обеснажује ако Црква Божија не прихвати Паламине догмате и ако се Цркви наметне мноштво несусштинских божанстава, наликују на изгнанике са земље који немају никаквог упоришта у *Томосу*.”<sup>34</sup>

<sup>31</sup> *Исио*, 9–12 и даље, PG 151, 683 и даље.

<sup>32</sup> *Исио*, 1, 46, PG 151, 688 С.

<sup>33</sup> Види Порфириј Успенский, *История Афона*, Санкт Петербург 1892, стр. 714–715.

<sup>34</sup> *Исио*, стр. 720.

24. Који су то Паламини догмати и каква су то божанства која овај његов (тј. Паламин, *ѿрим. ѿрев.*) противник куди и назива „мноштвом”? То је божанско промишљање, које светитељи називају Божанством, сагласно са оним који је рекао: „Божанство (θεότης) је Промисао који све види (θεωμένη)”;<sup>35</sup> божанско предзнање, које се такође назива Божанством, сагласно са оним који је рекао: „Божанска природа надилази свако значење које се речима може исказати, а (назив) Божанство означава силу виђења”;<sup>36</sup> обожујуће блистање Божије којим је Христос засијао на (Таворској) гори, сагласно са оним који је за Јована, Сина грома,<sup>37</sup> рекао: „Видео је само Божанство Логоса, које се открило на Гори.”<sup>38</sup> Дакле, не само да светитељи ове називе придевају Божанству као његова имена<sup>39</sup> него тврде и да су то (имена) суштине и да потичу из суштине, али да нису суштина. Како би, уосталом, и било могуће да буду суштина, кад се односе на нешто и нису апсолутна? Наиме, однос Бога према нечему и Његова усмереност ка томе јесте Промисао о

<sup>35</sup> СВЕТИ ДИОНИСИЈЕ АРЕОПАГИТ, *О божанским именима* (Περὶ θεῶν ὀνομάτων), 12, 2 (PG 3, 969 C).

<sup>36</sup> СВЕТИ ГРИГОРИЈЕ НИСКИ, Περὶ θεότητος Υἱοῦ καὶ Ἀγίου Πνεύματος, PG 46, 573 D; 576 A. – Види и СВЕТИ ВАСИЛИЈЕ ВЕЛИКИ (Евагрије Понтијски), *Писмо* 8, 11, Υ. Courtonne, 1, 35 (PG 32, 265 A).

<sup>37</sup> Ср. Марк. 3, 17.

<sup>38</sup> СВЕТИ СИМЕОН МЕТАФРАСТ, Εἰς Ἰωάννην εὐαγγελιστήν, 1, PG 116, 685 D.

<sup>39</sup> Види СВЕТИ ГРИГОРИЈЕ НИСКИ, Πρὸς Εὐνόμιον (*Евномију*), 3, 10, Jaeger, том 2, стр. 292 (PG 45, 888 D).

свему што је предмет промишљања,<sup>40</sup> сила виђења која се односи на све што је (Њему) видљиво и што (Он) унапред зна, односно обојујућа благодат, која се односи на све што бива обожено. Према томе, због тога што ове силе и енергије Божије попримају назив Божанства (θεότης), због тога што их је много и што не представљају суштину – јер, што је божанско (θεῖον), то је свесилно у једној суштини – дакле, због тога што божанске силе хулно назива „мноштвом“, овај заштитник и присталица Акиндина беше удаљен и изопштен из Цркве.

25. А шта би он могао да каже за седам духова који, по (пророку) Исаији,<sup>41</sup> почивају на глави палице која потиче из корена Јесејева? А шта (би рекао) о очима Господњим, којима Он посматра читаву Земљу, по ономе што вели божански анђеоло обраћајући се Захарији?<sup>42</sup> Но, пошто овај порицатељ истине сачуване у Цркви, заједно са овим божанским енергијама избацује из ње и Паламу, он мисли да тиме стаје између Бога и оних који Га поштују, па пориче оне који нису ради да застрањују попут њега, тврдећи како се они нису довољно удубили у *Саборски ѿмос*. А он, немајући довољно памети да схвати да ови

<sup>40</sup> Види Свети Дионисије Ареопагит, *О божанским именима* (Περὶ θεῖων ὀνομάτων), 4, 13 (PG 3, 712 AB).

<sup>41</sup> Ср. Ис. 11, 1–3. – Ове духове, односно седам енергија Духа, Калека подсмешљиво назива „мноштвом“. – Види Порфириј Успенский, *История Афона*, Санкт Петербург 1892, стр. 720.

<sup>42</sup> Ср. Зах. 4, 2–10; Откр. 5, 6.

(својим учењем) не спречавају него, заправо, у великој мери доприносе томе да буде Једно Божанство, опет лукаво и на себи својствен начин говори да, „по свакој логици, у Светој Тројици нису два божанства која су по свему и у свакој сразмери неједнака и неслична”.

26. Зашто су му, дакле, потребни ти многобројни и чести додаци и претеривања? Јер, каже да, „по свакој логици, по свему и у свакој сразмери”, у Светој Тројици нису два или више божанстава; наиме, Једно је Божанство Трију Лица. Наравно, код Трију (Лица) не постоји ни трачак неједнакости и несличности – далеко било! – осим уколико он и ово не тумачи неблагочестиво; штавише, очито је да тиме што нас клевета без икаквог устезања, он, јадник, и сџм запада у такву прелест. Заиста, он лукаво мисли да ће тиме доказати како ми тобоже учимо о неједнакости и несличности божанске суштине и божанске енергије, но ми то нити говоримо нити имамо на уму (далеко било такве лажи, јер није такав део Јаковљев!),<sup>43</sup> него (учимо) да суштина и сила и енергија Оца и Сина и Светога Духа јесте једна иста,<sup>44</sup> док се видна енергија Једнога Бога, (Који је) у Три Ипостаси, разликује од (Његове) обожујуће енергије. Јер, Бог не обожује све оно што види. А божанска надсуштаственост, опет, разликује се од њих обе, јер по њој је Троипостасни Господ сасвим непричастан и непројаван и неиз-

<sup>43</sup> Види Јер. 10, 16.

<sup>44</sup> Види СВЕТИ ГРИГОРИЈЕ НИСКИ, *Περὶ Ἁγίας Τριάδος (О Светој Тројици)*, 3, 10, W. Jaeger, 3, 1, 5, 15.

рецив. Свака од ових (енергија) засебно, а и све заједно, називају се именом „Божанство” пошто, по томе што припадају Једноме Богу, јесу међусобно равночасне. Међутим, према учењу свештених Отаца, надсуштаственост је изнад појма којим је именована, док је свака од остале две (енергије) сродна са својим именом; наиме, енергије су из суштине као (свог) узрока, а суштина није из енергија, па зато она, по учењу богослова,<sup>45</sup> и јесте изнад ових енергија које су из ње и у њој, јер је њихов узрок.

27. Он их (тј. енергије, *ἵрим. ἵрев.*), дакле, назива неједнакима и међусобно несличнима; но, када би заиста било тако, онда би могао рећи и да је Син неједнак и несличан у односу на Оца, јер није Отац од Сина него је Син од Оца, Који је од Њега (тј. Сина) виши и већи по узроку. А тврдећи како се надсуштаственост (Божија) ни по чему не разликује од божанских енергија, он показује да заправо брани учење по којем постоје многе и безбројне божанске суштине. Јер, по Василију Великом,<sup>46</sup> „постоји небројено мноштво” енергија Духа. На тај начин (Калека) не само да ту надсуштаственост чини дељивом, пошто се божанска сила и енергија свакако раздељују – јер, што је божанско (θεῖον), то је свесилно – него (је чини) и појмљивом, тако да се и она, попут енергија које су из ње, може означити

<sup>45</sup> СВЕТИ ГРИГОРИЈЕ НИСКИ, Περὶ θεότητος Υἱοῦ καὶ Ἁγίου Πνεύματος, PG 46, 573 D–576 A.

<sup>46</sup> О СВЕЊОМЕ ДУХУ (Περὶ Ἁγίου Πνεύματος), 49 (PG 32, 156 D).

ти именом, а (чини је) и причасном, не само за оне који су чисти, као што умују масалијани, већ и за оне који су зли и нечисти, зато што она – какве ли новотарије! – по себи јесте енергија надзирања, али без енергије промишљања. Јер, по великом Дионисију, „све постојеће заједничари у Промислу, који, опет, потиче од свеузрoчнoг Божанствa”.<sup>47</sup> Према томе, ако се, по овом новојављеном богослову, суштина Божија уопште не разликује од Промисла, онда све постојеће заједничари у Богу и по суштини (овако нешто се досад није чуло), а излива се сама суштина – јер, Промисао је из суштине. На тај начин, дакле, он доказује да Бог јесте или енергија без суштине, или суштина без енергије, као што смо у другим штивима често оповргавали и њега и њему сличне. А сада, кад је саставио овај противтoмoс, овим што је написао јасно је приказао себе као највећег противника оних који, благодаћу Цркве Христове, право управљају речју истине, оних који благовољењем Божијим царују над христоименом пуноћом, и оне славе која по природи од Бога потиче и неизрециво се јавља у светитељима.

28. Но, помињући овде и молитву, уобичајену код оних који су својим безмолвним животом привржени Богу, он ју је сасвим одбацио и у вези са њом безобзирно преиначио оно што је злоделатни Варлаам оспоравао. Јер, читаву своју гнусну ученост он је осуо на то што ми Христа називамо Сином Божијим. Заиста, и *Томос* и

<sup>47</sup> Није познато порекло овог одељка.



слатки и високоумни глас царев прекоревају га због тога, а сaмо ово учење представљају као најправославније кроз опширну расправу. А овај сада, поричући ово, заједно са тим порекао је и све друго (што је у *Томосу*) тиме што ослобађа Варлаама и тог прекора, односно тиме што пориче и обеснажује све остало у *Томосу*, и што чини да због тога кривци буду они који су заправо недужни. Па зар онда он није други Варлаам, који сада такође напада исте монахе по питањима истих догмата, односно истих обичаја Цркве? Да ли је уистину пропустио иједан догмат или макар иједну поуку оног заједничког *Томоса* Цркве а да је не претвори у нешто сасвим супротно, изопачујући је и изврћући, преиначујући је, наопако је тумачећи и прерађујући, тако да их све, од почетка до краја, на сваки начин обеснажи и сасвим их укине и поништи? Свакако, није (пропустио) ниједан. Према томе, многоструко и на много начина, он подлеже одлучењима и анатемама којима је онај (тј. Варлаам, *ѿрим. ѿрев.*) био подвргнут, као и оним страшним проклетствима, зато што опет покреће (догматско спорење), и не задовољава се тиме да то сам чини, већ и друге наговара да устану против нас – јер, он не покреће само једну тему од свих оних које је онај (Варлаам) покретао против нас и против истине, него покреће све теме, и то још опширније од онога; и зато што заступа Варламова учења и усрдно их оправдава, и то чак после толико очигледних разобличења и писмених саопштења, које је и он лично, својом руком потписао.

29. Дакле, пошто је он (тј. Калека, *йрим. йрев.*) на такав начин и у толикој мери одсечен од целокупне пуноће православних, немогуће је да се међу православне уброји онај ко се није одвојио од њега; са друге стране, онај ко је из тих разлога одвојен од њега, тај уистину припада списку хришћана и по благочестивој вери сједињен је са Богом.